

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Första kammaren.

Nr 42.

Torsdagen den 11 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets memorial nr 43 samt utlåtanden nr 44 och 45, statsutskottets utlåtanden nr 151—155, sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 7, sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, första lagutskottets utlåtanden nr 48—50, andra lagutskottets utlåtanden nr 55—58 ävensom jordbruksutskottets utlåtanden nr 86 och 87.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 88, angående arvode åt den, som inom jordbruksutskottet biträdd vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamheten på jordbrukets område m. m., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Fortsattes föredragningen av särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 225 angående försvarsväsendets ordnande, nr 226 med förslag till värnpliktslag och nr 227 med förslag till lag om tillägg till lagen den 9 april 1926 (nr 66) angående anskaffande av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot (fartygsuttagningslagen), ävensom i anledning av de inom riksdagens kamrar väckta motioner i dithörande ämnen, huvudavdelningen I punkten 1.

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Utskottets under rubriken Lantförsvaret framställda förslag beträffande generalitetet, stabskårerna, arméstaben m. m. och beträffande arméförvaltningen.

Biföllos.

Härefter föredrog

Utskottets under rubriken Lantförsvaret framställda förslag beträffande territoriella myndigheter.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 225 hade under rubriken Militärassistenter vid länsstyrelserna upptagits till behandling ett av försvarskommissionen framlagt förslag att för säkerställande av tillgången på militär arbetskraft hos länsstyrelserna särskilda arvodesbefattningar skulle inrättas i länsstyrelserna, avsedda för pensionerade officerare.

Härom hade utskottet anfört bland annat följande:

»Utskottet finner det vara en fråga av stor vikt, att till länsstyrelsernas förfogande ställes lämplig arbetskraft för biträde med den mångfald ärenden av militär art, som särskilt i samband med ett rationellare ordnande av det civila luftskyddet kommer att åvila länsstyrelserna. Redan nu har behovet

Första kammarens protokoll 1936. Nr 42.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

av dylik sakkunnig hjälp på många håll gjort sig kännbart. I likhet med departementschefen finner emellertid även utskottet, att frågan om anställande av permanent verksamma militärassistenter vid länsstyrelserna står i samband med den utredning angående länsstyrelsernas organisation, som för närvarande pågår. Utskottet förutsätter således, att denna fråga upptages till ingående behandling i samband med berörda utredning. I avvaktan härpå bör det behov av militär assistens, som otvivelaktigt redan nu förefinnes på åtskilliga håll, tillgodoses genom tillfälliga kommenderingar eller på annat lämpligt sätt.»

I den av herr *Bagge* m. fl. avgivna reservationen hade i berörda fråga i avslutning till motionerna I: 381 och II: 752 anförts:

»Visserligen har behovet av sakkunnig militär hjälp vid länsstyrelserna erkänts; frågan om fasta militärassistenter har dock ställts på framtiden i avvaktan bland annat på resultatet av den utredning angående länsstyrelsernas organisation, som för närvarande pågår. Under tiden skulle behov av militär assistens tillgodoses genom tillfälliga kommenderingar eller på annat lämpligt sätt. Ett sådant förfaringssätt synes emellertid icke tillfyllest, lika litet som det synes nödvändigt att avvakta länsstyrelsernas framtida organisation, innan militärassistenter tillsätts. Behovet, trängande redan nu, lär icke bli mindre i framtiden; ej heller synes skapandet av nämnda befattningar på något vis kunna föregripa en omorganisation av länsstyrelserna. Vid sådant förhållande bör på sätt i berörda motioner, I: 381 och II: 752, föreslagits på grundval av försvarskommissionens förslag i nämnda fråga militärassistenter tillsättas vid länsstyrelserna. Dessa militärassistenter böra utgöras av pensionerade officerare med arvode (3,180 kronor för år); kostnaderna böra bestridas av medel under socialdepartementets huvudtitel.»

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Under denna punkt förekommer frågan om anställande av militärassistenter vid länsstyrelserna. Försvarskommissionen hade föreslagit, att vid länsstyrelserna lämpligen borde anställas militärassistenter och att dessa skulle åtnjuta ett arvode av 3,180 kronor per år, vilka kostnader skulle föras på socialdepartementets huvudtitel.

Föredragande departementschefen har icke ansett sig böra upptaga detta förslag. Utskottet har vitsordat, att det är en fråga av stor vikt att till länsstyrelsernas förfogande ställas lämplig arbetskraft för biträde med den mångfald av ärenden av militär art, som handläggas hos länsstyrelserna. Dessa ärenden äro uppenbarligen i fråga om mångfalden i starkt stigande icke minst i betraktande av att det civila luftskyddet allt mer och mer tränger till sin lösning och måste påkalla medverkan även av de civila administrativa myndigheterna. Utskottet har skjutit på frågan och sagt, att denna fråga kan anstå och upptagas i samband med den undersökning och utredning angående länsstyrelsernas organisation, som nu pågår, och därför har utskottet icke heller velat göra ett positivt uttalande och medverka till ett positivt beslut i denna fråga. Utskottet har hänvisat till den möjligheten, att länsstyrelserna skulle kunna anmoda någon pensionerad militär att vara behjälplig vid behov. Gentemot detta måste emellertid påpekas, att länsstyrelserna icke ha några medel till förfogande för ändamålet. Följaktligen kan det icke bli någonting på den vägen.

Vi högerreservanter ha ansett, att den detaljen är så pass viktig, att den borde ha föranlett utskottet till ett positivt förslag, och att behovet av sakkunnig militär hjälp hos länsstyrelserna nu hade bort lösas i samband med försvarsväsendets ordnande i dess helhet. Vi understryka just vikten av att när

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

det gäller ordnandet av inte bara de militära åtgärderna utan även av det civila luftskyddet denna fråga borde ha lösts så snabbt som möjligt, och vi ha i det avseendet i vår reservation framlagt förslag härom.

Jag anhåller nu, herr talman, att få hemställa, att utskottets utlåtande på den punkten måtte utbytas mot det uttalande och den hemställan, som förekommer i den av herr Bagge m. fl. avgivna reservationen. Jag yrkar således på den punkten bifall till herr Bagges reservation.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag måste bekänna, att jag i stort sett delar den uppfattning, som kommit till uttryck i reservationen och nu förordas av den siste ärade talaren, men det finns å andra sidan icke någon större meningskiljaktighet mellan den uppfattning, som reservanterna givit uttryck åt, och den, som utskottet här förordat. Utskottet har nämligen påpekat, att det finns en sådan mångfald av ärenden, som behöva militär assistens inom länsstyrelserna, att den frågan måste lösas, men att denna fråga står i organiskt sammanhang med hela frågan om länsstyrelsernas organisation, vilken, som är bekant för kammaren, är föremål för utredning. Utskottsmajoriteten har ju också påvisat, att den hjälp och den arbetskraft, som länsstyrelserna behöva, redan nu kan erhållas antingen genom tillfällig kommendering eller på annat lämpligt sätt. Jag tror mig kunna upplysa därom, att sådan hjälp vid handläggning av ärenden också har lämnats inom länsstyrelserna på sätt, som av utskottet här förordas.

Jag har naturligtvis från min synpunkt ingenting emot, att reservationen bifalles, men å andra sidan upprepar jag, vad jag nyss sade, att det finns ingen större skillnad mellan de båda ståndpunkterna. I båda fallen beaktas de synpunkter, som här blivit framhållna.

Herr Nylander: Herr talman! Jag kan icke underlåta med anledning av herr Hamrins yttrande att säga ett par ord om denna sak. Såsom chef för det län, där han är hövding, erkänner han ju, och det håller jag honom räkning för, att han har en känsla av att på detta område behövas särskilda åtgärder och att länsstyrelserna behöva anlita militär hjälp vid planläggning av de åtgärder av militär art, som kunna behövas inom länet. Det kan gott och väl gå för sig inom det län, som herr Hamrin har att svara för, ty där finns ju i själva residensstaden ett regemente förlagt, som kan tillhandahålla lämplig sakkunskap utan några extra kostnader. Så är emellertid icke förhållandet i de residensstäder, där det icke finns någon militär förläggning. Där har det beklagligt nog visat sig vara omöjligt att finna någon form, under vilken en officer från annan ort inom länet har kunnat kommenderas till länsstyrelsen. Varken det militära förbandet eller länsstyrelsen har haft några medel till förfogande att ens betala ett vanligt traktamente för denne officer, som skulle behöva uppehålla sig på annan ort. Därför tror jag, att det hade varit lämpligt här, om man till en början kunnat finna en sådan medelväg att åtminstone de länsstyrelser, som i sin egen stad icke ha något militärförband, varifrån lämplig officer kunde erhållas, hade haft möjlighet att tillkalla från håll utom länet en militär utredningsman för länsstyrelsens arbete.

Jag kan emellertid för närvarande inte framställa något yrkande i den riktningen, utan i likhet med herr J. B. Johansson yrkar jag bifall till den av herr Bagge avgivna reservationen.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Jag skall inte göra något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men jag vill tillägga gentemot herr Nylander, att behovet av assistenter på detta område har samband

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

med den utredning, som gäller luftskyddet. Först då den frågan fått sin lösning, blir det ett verkligt behov av dessa assistenter och intill dess att den utredningen är klar, bör det givetvis anstå med denna sak. Jag tror, att utskottets på den här punkten har funnit den riktiga lösningen för tillfället.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på utskottets förslag i nu föredragna del endast yrkats, att nämnda förslag skulle bifallas.

På gjord proposition bifölls utskottets förslag.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets å sid. 90 och 91 i det tryckta utlåtandet upptagna yttrande beträffande militärasistenter vid länsstyrelserna skulle godkännas, dels ock att kammarerna skulle godkänna motsvarande del av den av herr Bagge m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av utskottets yttrande vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets under rubriken Lantförsvaret framställda förslag beträffande centrala undervisningsanstalter.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Under denna punkt förekommer utskottets ställningstagande till den frivilliga skytterörelsen. Utskottet har visserligen gjort ett välvilligt uttalande, men något rent positivt beslut kommer ju med anledning därav icke att fattas i dag.

Försvarskommissionen har i sitt betänkande uttalat, att den frivilliga skytterörelsen vore en tillgång, som ur försvarssynpunkt icke kunde lämnas obeaktad, och att bärande motiv funnes för att rörelsen i fråga erhöles ett stöd från statsmakternas sida. Kommissionen har i sina kostnadsberäkningar upptagit ett reservationsanslag för den frivilliga skytterörelsen av 470,000 kronor eller samma belopp, som utgick till densamma före den från och med budgetåret 1932/1933 av ekonomiska skäl företagna minskningen av anslaget. Föredragande departementschefen har icke, liksom han icke heller gjort det i sina petita i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln, ansett sig böra upptaga något anslag till den frivilliga skytterörelsens befrämjande. Utskottet har förklarat, att det obetingat för sin del ansluter sig till den från olika håll framförda åsikten, att den frivilliga skytterörelsen, på sätt som också försvarskommissionen uttalat, utgör en beaktansvärd tillgång och att därför stöd från statsmakternas sida borde lämnas. Det har också uttalats, att anslaget borde så småningom åter höjas till vad som före budgetåret 1932/1933 utgick eller 470,000 kronor.

Jag har begärt ordet för att på det kraftigaste understryka och framhålla, att denna frivilliga verksamhet inom vårt försvarsväsende måtte så snart som möjligt komma i åtnjutande av ett sådant statsanslag, att den kan fortbestå och utveckla sig. Det är icke möjligt för skytteföreningarna att underhålla sina skjuthälsor och sin materiel, om de icke få komma i åtnjutande av det tidigare statsanslaget. Det är ändock mycket betydande ekonomiska uppoffringar, som de enskilda medlemmarna själva få göra för denna rörelsens fortsatta bestånd och utveckling.

Det har talats om vikten av att vårt riksförsvar erhåller en fast förankring ute bland folket och det är uppenbart, att med den tekniska utvecklingen, luftskyddet och allt vad därmed sammanhänger, krävs en medverkan icke bara från militärt håll för fyllande av riksförsvarets uppgifter, utan även den ci-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

vila befolkningen måste mobiliseras till en sådan verksamhet. Här är en på frivillig verksamhet åstadkommen organisation, och det ligger makt uppå att den understödes och bevaras.

Jag har, herr talman, icke begärt ordet för att framställa något yrkande i det läge, vari frågan nu ligger, men jag har velat göra ett bestämt och vådande uttalande, att denna rörelse måtte så fort som möjligt — enligt min åsikt redan nästa år — komma i åtnjutande av de anslag, som även utskottet anser, att den bör komma i åtnjutande av. Jag tror, att det är på tiden, att striden kring skytterörelsen avblåses och att denna rörelses målsmän samt alla de, som verka inom och för densamma, få sina strävanden och insatser värdesätta på det sätt, som denna rörelse med rätta förtjänar.

Herr Hamrin: Herr talman! Även i det här fallet kan jag i stort sett instämma med den siste ärade talaren, men det förhåller sig på det sättet, att även den sista utredningen rörande våra försvarsanstalter har givit vid handen, att det är omöjligt att organiskt förena den frivilliga skytterörelsen med försvarsanordningarna i övrigt. Precis till samma resultat ha föregående utredningar kommit. När frågan var uppe 1924 och 1925 blev resultatet detta. 1930 års försvarskommission har, som jag redan sagt, sysslat med samma ärende och kommit till angivet resultat.

Nu har riksdagen redan behandlat frågan i år, visserligen icke slutbehandlat den, ty kamrarna stannade som bekant vid olika beslut, men jag hoppas för min del, att den gemensamma voteringen skall ge skytterörelsen det belopp, varom även från mina meningsfränders sida motionerats. Så är även andemeningen i det yttrande, som utskottet här gjort i sitt utlåtande, och jag uttalar, som jag sade förut, den förhoppningen, att även i framtiden, så länge det nu överhuvud taget behövs, det skall visa sig vara möjligt att anslå medel för stöd och hjälp åt den frivilliga skytterörelsen.

Från riksdagsbehandlingssynpunkt sett har jag litet svårt att förstå, att det överhuvud taget nu skulle kunna fattas något annat beslut än att man gör ett sådant platoniskt uttalande i ett eller annat hänseende, ty riksdagen kan sedan frågan i år är behandlad på sätt, som jag antytt, icke besluta, att 470,000 kronor, eller vad det nu rör sig om här, skola ytterligare anslås för nästkommande budgetår. Jag är inte alls bevandrad i de konstitutionella formerna, men jag föreställer mig, att det också är lika omöjligt, att riksdagen beslutar, att 470,000 kronor skola anslås av riksdagen för ett framtida budgetår, d. v. s. för 1937/1938 och följande år. Det menar jag är omöjligt och då kan man inte göra annat än ett uttalande.

I själva huvudsaken äro vi i detta fall ense, åtminstone vi, som varit med om att diktera det föreliggande utlåtandet i stort sett.

Herr Åkerberg: Vi ha inte nu att taga ställning till frågan om något anslag till den frivilliga skytterörelsen. Som herr Hamrin redan omtalat, har den saken redan avgjorts för nästa år av riksdagen.

Försvarsutskottet anser, att denna fråga icke har någon plats å fjärde huvudtiteln, men kan för sin del icke taga ställning till det budgettekniska spörsmålet om var det skall placeras.

Jag har inte samma hänförelse som herr Johansson, Johan Bernhard, för den frivilliga skytterörelsen. Dess betydelse ur försvarssynpunkt är ju rätt så omtvistad. Jag har talat med många militärer, som äro ganska skeptiska på den punkten. Å andra sidan är jag av den uppfattningen, att det motstånd, som mött denna rörelse, också i hög grad skjutit över målet.

Det står ingenting vare sig i mellanpartiernas motion, som ligger till grund

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

för utskottets betänkande eller i utskottsskrivelsen i sig själv, men jag har den föreställningen, att man tänker sig att i en framtid anslag till den frivilliga skytterörelsen skall kunna utgå från tipsmedlen. Om denna långvariga och i rätt hög grad onödiga strid om skytterörelsen kan avvecklas på det sättet, har jag för min del ingen invändning att göra.

Jag har för dagen, herr talman, intet yrkande.

Herr Lindhagen: Den siste ärade talaren sade, att motståndet mot beviljande av anslag till den frivilliga skytterörelsen hade skjutit vida över målet. Jag känner mig träffad av den anmärkningen och vill förklara, att jag fortfarande skjuter över herr Åkerbergs mål, men icke mitt eget.

Nu kastar man bomber från bombplan och skjutur med kanoner och icke med gevär. Man hinner inte använda något gevär. Hinner man, används bajonetten. Geväret spelar som skjutvapen ingen stor roll längre.

Detta anslag till skytterörelsen verkar emellertid på så sätt stimulerande på dessa människor, som syssla med denna rörelse, att det uttorkar ur deras sinnelag aktiv hänförelse för fredens tillblivelse. De bli militariserade. Här får man också en valmanskår att slåss om. Vilja vi emellertid komma fram till bättre tider, måste vi komma ifrån sådana här frivilligheter.

Jag kan inte heller vara med om att statsmakterna skola krypa bakom dessa tipsmedel, som staten dock själv har startat, och därigenom få en slags förlåtelse och en förevändning för detta anslag. Skall det vara understöd åt skytterörelsen, så skall det ske öppet och betalas direkt av statsmedel på fjärde huvudtiteln.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Det har dragits upp en debatt om skytterörelsen, som jag måste säga är mycket onödig i detta sammanhang. Eftersom man emellertid nu kommit in på frågan, skall jag också tillåta mig att yttra några ord.

Jag vill då säga vad jag sagt så ofta tidigare, att man våldsamt överdriver denna rörelses betydelse för försvaret. Herr J. B. Johansson lade ut frågan på ett sätt, som om hela vårt lands ve och väl hängde därpå. Genom den utveckling, som försvarsmedlen ha fått, betyder skytterörelsen icke detsamma, som den gjorde i gamla tider. Det förefaller som om var och en kan observera detta.

Herr Lindhagen talar nu om, att om skytterörelsen skall ha något anslag, skall det vara på fjärde huvudtiteln. För min del vill jag däremot säga, att om skytterörelsen i fortsättningen skall ha något anslag, bör den betraktas som en idrottsrörelse och i så fall ha sitt anslag från idrotten precis som alla andra idrottsrörelser. Jag tror, att det kan betraktas som en idrott att skjuta prick. Liksom andra idrottstävlingar böra skyttetävlingarna ha sin andel i idrottsanslagen.

Kan man i fortsättningen tänka sig en lösning av frågan på det sättet, skall jag för min del inte ha något emot att medverka därtill. Men på fjärde huvudtiteln har anslaget intet berättigande, eftersom skytterörelsens betydelse ur ren försvarssynpunkt måste anses vara mycket tvivelaktig.

Herr Lindhagen: Den siste talaren har framkastat möjligheten av att åstadkomma ett samförstånd på denna punkt. Jag har alltid förut hört, att skytterörelsen skulle vara ett mycket viktigt och oundgängligt bidrag till militärväsendets organisation. Men nu sade den siste ärade talaren, vilket jag hör för första gången här, att man nu bör kunna hoppas på att uppnå ett samförstånd i den här frågan, därför att man kan betrakta skytterörelsen som en

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

sportrörelse. Sportrörelse för att öva sig att träffa prickén, som föreställer ett människohjärta. Det är en fin sportrörelse!

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Då det här gjorts gällande att det för det moderna försvarsväsendet inte skulle ha någon betydelse, att den enskilde soldaten väl kan hantera sitt gevär, anser jag att detta inte kan få stå oemotsagt, ty det är alldeles felaktigt och stämmer inte med verkligheten. Det är i själva verket i ett stort antal fall, då det i en modern stridshandling måste förekomma, att vanligt gevärsinfanteri ingriper, och särskilt föreligger det i en massa fall behov av prickskyttar, nästan i större utsträckning nu än förr i världen. Nu förekommer det oftare att en motståndares linje inte ligger fullt synlig för alla och därför blir det vissa punkter, som i regel äro mycket små, som man måste kunna komma åt. Behovet av ett visst begränsat antal prickskyttar är följaktligen mycket starkt framträdande i nutiden, åtminstone i de hittillsvarande formerna för striden.

Det tillkommer ytterligare en sak. Med den kortare utbildningstid, som nu är rådande, och även med den utbildningstid, som hädanefter kommer att gälla, har det visat sig, vilket jag personligen kunnat konstatera när jag vart tredje år gör mitt möte, att förmågan numera är sämre när det gäller att sköta geväret rent tekniskt, att verkställa laddning, att lägga upp det på ett förnuftigt sätt på ett terrängföremål o. s. v. Alla möjliga sådana saker utöver själva skjutskickligheten få de på hand, som äro med i skytteföreningarna, särskilt de som deltaga i fältskjutningarna. Påståendet att detta fått så ofantligt mycket mindre betydelse för den nutida krigföringen kan inte från något håll, där man har möjlighet att ur teknisk synpunkt riktigt bedöma saken, godtagas.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölles utskottets nu ifrågasvarande förslag.

Utskottets under rubriken Lantförsvaret framställda förslag beträffande civilmilitära samt civila kårer och stater, beträffande arméns reservpersonal, beträffande arméns hästar och remonteringsväsendet, beträffande armémuseum ävensom beträffande övergången till den nya organisationen.

Bifölles.

Utskottets under rubriken Sjöförsvaret framställda förslag beträffande marinens ledning, beträffande marinstaben, beträffande marinförvaltningen, beträffande undervisningsanstalter och beträffande marindistriktet.

Bifölles.

Utskottets under rubriken Sjöförsvaret. Flottan framställda förslag beträffande sjökrigsmaterielen.

Utskottets förslag var i denna del så lydande:

»Under budgetåret 1936/1937—1945/1946 skola dels byggas 2 jagare och 6 undervattensbåtar, dels påbörjas 2 jagare, dels ock pansarskeppen av Sverigetyyp moderniseras. Av nämnda arbeten påbörjas under budgetåret 1936/1937 2 jagare och 2 undervattensbåtar samt moderniseringen av pansarskeppen.»

I herr *Bagges* m. fl. reservation hade under avdelningen III. Marinorganisationen underavdelning V. Flottan bland annat hemställts, att riksdagen måtte i fråga om flottan besluta,

1) att kustflottan skulle bestå av 4 pansarskepp förutom de av utskottet föreslagna fartygen av andra typer;

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

2) att för ersättningsbyggnad av 2 jagare och 2 u-båtar av senast färdigställda typer skulle utgå 20.04 milj. kronor under de 3 närmaste budgetåren samt för moderniseringar av pansarskeppen 9.96 milj. kronor under de 4 närmaste budgetåren enligt följande sammanställning:

budgetåret 1936/37	3.7 milj. kronor	(förutom i statsverkspropositionen föreslagna 5.6 milj. kr.
» 1937/38	9.6 » »	för slutförande av pågående byggnader m. m.).
» 1938/39	9.6 » »	
» 1939/40	7.1 » »	

Summa 30.0 milj. kronor

Herr **Borell**: Herr talman! Beträffande denna punkt ber jag att få hänvisa till vad jag under gårdagens debatt yttrade om pansarskeppens betydelse i kustflottan och vikten av att det antal, som nu är bestämt, icke minskas, ävensom vad jag överhuvud uttalade om behovet av väl utrustade och bemannade fartyg — jag nämner i detta sammanhang även bemanningen, ty jag kommer med ett yrkande i denna del under en senare punkt.

Under återopande av allt detta tillåter jag mig att under denna punkt yrka bifall till det yrkande, som är framställt i herr Bagges m. fl. reservation under rubriken »Avd. III. Marinorganisationen. V. Flottan» i vad den avser punkterna 1 och 2. Yrkandet återfinnes på sidan 432 i utskottsbetänkandet.

Herr **Hamrin**: Herr talman! Jag skall inte nu taga upp striden om pansarbåtar och flottans ersättningsbyggnader. Jag tror det är ganska meningslöst att göra det. Vi lära inte komma närmare varandra, framför allt inte herr Borell och jag, så mycket är alldeles säkert.

Jag skall därför, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets förslag i nu förevarande del samt vidare på bifall till punkterna 1 och 2 av avdelningen III underavdelningen V i herr Bagges m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets under rubriken Sjöförsvaret. Flottan framställda förslag beträffande örlogsstationerna.

Berörda förslag hade följande avfattning:

Vardera stationen skall ställas under befäl av en stationschef.

Skeppsgossekåren skall indragas.

I herr **Bagges** m. fl. reservation hade i punkten 6 av avdelningen III. Marinorganisationen underavdelningen V. Flottan hemställts, att riksdagen måtte besluta, att skeppsgossekåren skulle bibehållas.

Herr **Borell**: Herr talman! Under denna punkt förekommer frågan om skeppsgosseinstitutionens vara eller icke vara. Utskottet har föreslagit att skeppsgosseinstitutionen nu skall avskaffas. I den reservation, som har fogats vid utskottsbetänkandet av herr Bagge m. fl., yrkas däremot, på sidan 432, punkt 6, bibehållande av skeppsgossekåren.

Då jag nu yrkar bifall till reservationen på denna punkt vill jag erinra om att skeppsgossekåren är en mycket gammal institution inom flottan. Det är väl bekant, hurusom underofficerskåren i flottan till mycket betydande del re-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

kryteras från skeppsgossekåren. Detta visar att den utbildning, som skeppsgossarna, vilka ju vid tidigare år vinna anställning vid flottan, under sin tjänstgöringstid där få, har mycket stor betydelse för flottans möjligheter att erhålla lämpligt underbefäl.

Det är emellertid kanske ännu mera ur en annan synpunkt, som stora beaktligheter måste resa sig mot skeppsgossekårens avskaffande, och det är med hänsyn till frågan om rekryteringen. Rekryteringen torde nog gå väl under tider, då arbetstillfällena äro mindre goda, men under motsatta förhållanden kan man befara, att flottans rekrytering blir synnerligen svår. Det är därför som man måste hysa en ganska stor tvekan inför det föreliggande förslaget. De som ha talat — det är en minoritet även inom flottan — för skeppsgossekårens avskaffande ha i allmänhet fäst sig vid de rätt avsevärda kostnader, som för denna kårs räkning måste disponeras och som således tär på de övriga i allmänhet knappt beräknade anslagen för flottan. Det är dock en ganska försvinnande minoritet, som ur denna synpunkt förordat kårens avskaffande. Majoriteten tror jag är mycket livligt intagen av den känslan, att det är ett stort värde för flottan, som går förlorat om man nu följer utskottsmajoritetens förslag. Bland underofficerskåren i stort sett tror jag att den stora majoriteten har ett mycket stort intresse för skeppsgossekårens bibehållande och är livligt besjälad av önskan att kåren må få fortfara att vara en länk i flottan.

Med dessa korta ord ber jag att få motivera vårt krav på skeppsgossekårens bibehållande och upprepar sålunda, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationens punkt 6 i denna del.

Herr Hamrin: Herr talman! Frågan om skeppsgossekårens vara eller icke vara har varit föremål för överläggning vid varje tillfälle då det gällt att i större omfattning omorganisera vårt sjöförsvar. Så var förhållandet 1924 och så var förhållandet 1925 vid de behandlingar av försvarsfrågan, som då förekommo i riksdagen. Inom försvarskommissionen kommo vi till det resultatet efter en långvarig undersökning och överläggning, att den i Marstrand förlagda skeppsgossekåren, som jag vill minnas omfattar 150 man, skulle indragas, men att vi skulle bibehålla skeppsgossekåren i Karlskrona. Sedan kom emellertid Kungl. Maj:t och upplyste, att just från den utgångspunkt, som bl. a. lades på frågan av herr Borell, nämligen rekryteringssynpunkten, är skeppsgossekåren numera inte av den betydelse som tidigare varit fallet. Man anförde även kostnadsskäl, och då man kunde använda dessa penningar på ett bättre sätt på andra områden inom sjöförsvaret föreslog Kungl. Maj:t, att skeppsgossekåren i sin helhet skulle indragas.

Inom utskottet har jag ställt mig på samma ståndpunkt. Frågan är en omödesfråga. Det kan anföras nog så vägande skäl för ett bibehållande, men så mycket torde väl vara alldeles fastslaget att från rekryteringssynpunkt sett är skeppsgossekåren inte längre av den betydelse som tidigare varit fallet. Det torde ju även en lekman kunna förstå, då på det tekniska området skett en sådan ofantlig förändring sedan skeppsgossekåren skapades och dess organisation tillkom i syfte att i viss utsträckning vara en rekryteringskälla för marinen.

Jag hemställer alltså, herr talman, att utskottets utlåtande i denna del godkännes.

Herr statsrådet Vennerström: Herr talman! Jag har liksom herr Borell mycken hänsyn och förståelse för de i många fall vackra traditioner, som äro knutna till skeppsgossekåren och till de vackra seglarna, som väcka allmän

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

beundran när de färdas ut till fjärran hamnar med våra trevliga och pigga skeppsgossar. Men meningarna äro dock tämligen delade i denna ångans och elektricitetens tid om lämpligheten och behovet av den gamla segelutbildningen. För manskap på sådana båtar som exempelvis Sverige-båtarna och flygplanskryssaren Gotland har utbildningen nog ganska litet att göra med segelutbildning och segelfartyg, utan därvidlag behövs säkerligen helt andra kvalifikationer än sådana som äro förvärvade på segelbåtar av olika slag.

Meningarna äro ju delade även bland militärerna själva. Jag har varit i tillfälle att vara med på något av skeppsgossefartygen, och det har varit en mycket intressant färd. Jag passade också på att intervjuar de av herr Borell omnämnda underofficerarna och jag fann stämningen vara tämligen delad. De funnos som voro för och de som voro mot, och det var tämligen svårt att konstatera om den ena eller andra sidan vägde över.

Vad det gäller underbefälsförbundet har detta, vilket jag redogjort för i propositionen, för sin del i remissvaret uttalat, att det hyser starka tvivel om nyttan och ändamålsenligheten av kårens bibehållande. Man förmenar att de för densamma använda penningmedlen skulle kunna begagnas på ett bättre sätt. Det är enligt den utredning, som vi gjort, en summa på 630,000 kronor, som man skulle kunna inbespara, och i denna rationaliseringens tid är det enligt mitt förmenande möjligt att begagna dessa penningmedel på bättre sätt än vad som här kommit i fråga.

Jag ber endast att få tillägga, att man från kommerskollegii sida i ett uttalande sökt finna vissa vägar vid sidan om tjänsten på segelfartyg för utbildning av däcksbefäl inom den svenska handelsmarinen. Jag kan därjämte tillägga, som herrarna säkerligen känna till, att för officersutbildningen på de svenska krigsfartygen behövs ingalunda någon utbildning i tjänstgöring på segelfartyg.

Jag ber med dessa argument såsom författare till regeringspropositionen att få instämma i det yrkande, som gjorts av herr Hamrin.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till utskottets förslag i nu föredragna del samt vidare därpå att kammaren skulle, med godkännande i övrigt av sagda förslag, bifalla punkten 6 av avdelningen III underavdelningen V i den av herr Bagge m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Utskottets under rubriken Sjöförsvaret: Flottan framställda förslag beträffande flottans personalstater.

Herr **Borell**: Under denna punkt tillåter jag mig att yrka, att flottans personalstater i stället för av utskottet angiven personal måtte upptaga den personal, som angives i den av herr Bagge m. fl. avgivna reservationen, vilken återfinnes på sidan 440.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder endast yrkats, av herr *Borell*, att kammaren skulle antaga det förslag beträffande flottans personalstater, som innefattades i herr Bagges m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets förslag i nu ifrågavarande del samt vidare enligt herr Borells yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Utskottets under rubriken Sjöförsvaret framställda förslag beträffande kustartilleriet, beträffande för marinen gemensam personal, beträffande sjökarteverket och beträffande övergången till den nya organisationen.

Herr **Borell**: Herr talman! Under rubriken »För marinen gemensam personal» tillåter jag mig att yrka, att i staten måtte upptagas i herr Bagges m. fl. reservation på sidan 441 angiven personal i stället för den av utskottet angivna.

Herr **Nylander**: Herr talman! Det har icke endast i Göteborg utan i stora delar av Sverige i övrigt, särskilt i västra Sverige, väckt synnerligen stor besvikelse att utskottet icke i någon mån uppmärksammat de särskilda önskemål och synpunkter, som framställts i den s. k. västkustmotionen, innebärande i första hand en förstärkning av Göteborgs fasta försvar.

Det måste vid detta tillfälle erinras om att försvarskommissionen i sina utredningar kommit fram till den ståndpunkten, att vilket krigsläge man i stort sett än förutsätter för Sverige kommer Göteborg att bli den hamn, över vilken Sveriges export och import i hög grad blir hänvisad. Man kan rent av säga att vid varje krigsläge kommer Göteborg att vara Sveriges nyckel. Det är under sådana omständigheter helt enkelt märkvärdigt, att särskilda åtgärder icke föreslagits för att giva Göteborg en tryggare ställning än vad det för närvarande har i rent militärt avseende.

Jag tänker inte göra någon längre utläggning på denna punkt, då under gårdagens principdebatt i ett anförande av herr Nordborg ganska uttömmande påvisades vad som från Göteborgshåll särskilt önskades. Jag skall förden skull inskränka mig till att endast peka på det förhållandet, att de nuvarande fasta befästningarna vid Göteborg ingalunda längre motsvara moderna krav. På samma sätt som för närvarande håller på att ske inom Stockholms skärgård borde det i Göteborgs skärgård ske en utflyttning till öarna i det yttersta havsbandet av den artillerimateriel, som finnes på Nya Varvets befästningsanläggningar. Kostnaderna härför äro icke så överväldigande, att man icke i den stora fråga det nu gäller skulle kunna finna en möjlighet att påbörja förverkligandet av moderniseringen av Göteborgs fasta försvar.

Jag ber fördens skull, herr talman, att i första hand få yrka bifall till den av herr Bagge m. fl. avgivna reservationen, som återfinnes på sidan 432 och vari hemställas att riksdagen måtte besluta, »att i Älvsborgs fästning nu befintliga svåra och medelsvåra samt vissa lätta pjäser skola, utan ändring i nu rådande förhållanden med Älvsborgs fästning lagd i materialreserv, utflyttas till havsbandet av Göteborgs skärgård».

Skulle detta yrkande, trots de starka motiv, som ligga bakom detsamma, icke vinna riksdagens beaktande, vill jag i alla händelser till denna reservation knyta det uttalandet, att vederbörande ansvariga marinmyndigheter icke måtte låta vid saken bero utan i alla händelser vidtaga och förbereda de åtgärder, som Göteborgs utsatta läge kan motivera.

Herr **Åkerberg**: Herr talman! Jag skall be att i denna punkt få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Vad det av herr Nylander framförda önskemålet beträffar är det ju rent lokalt betonat. Jag tror inte man kan påstå, att det med hänsyn till de militära synpunkterna är påkallat att vidtaga denna utvidgning i försvarsorganisationen. Under alla förhållanden har inte inom försvarskommissionen från militärt håll framställts något sådant yrkande. Vi ha ju alltför mycket besvär med de lokala synpunkterna och önskemålen redan förut och det finns ingen anledning att vi skola engagera oss i några nya så-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

dana — nytt är ju visserligen inte detta, ty det finns vissa befästningsanläggningar förut, men icke av den omfattning som i högerreservationen avses.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Nylander: Då jag av herr talmannen erfarit att det med den uppgjorda föredragningsordningen skulle lämpa sig bättre att det yrkande, som jag nu framställt, kommer under en senare punkt, ber jag att tills vidare få återtaga detta mitt yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande delen av utskottets förslag yrkats dels, av herr *Akerberg*, att motsvarande del av Kungl. Maj:ts förslag skulle bifallas, dels ock, av herr *Borell*, att kammaren skulle, med godkännande av den av herr *Bagge* m. fl. avgivna reservationen såvitt anginge för marinen gemensam personal, i övrigt bifalla vad utskottet föreslagit.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets förslag oförändrat samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarades den förstnämnda propositionen, som upprepades, vara med övertygande ja besvarad.

Utskottets förslag beträffande flygvapnet.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 225 hade under rubriken Flygflottiljerna framlagts bland annat följande förslag:

Flygförbanden skola utgöras av:

en medeltung och en lätt bombflottilj, vardera bestående av chef med stab och tre divisioner om 12 flygplan; sammanlagt 36 flygplan per flottilj;

en jaktflottilj bestående av chef med stab och tre divisioner, var och en om 15 flygplan; sammanlagt 45 flygplan;

en arméflygflottilj bestående av chef med stab och tre divisioner, var och en om 12 flygplan; sammanlagt 36 flygplan; samt

en marinflygflottilj bestående av chef med stab, en torpeddivision och en spaningsdivision om vardera 12 flygplan samt en spaningsdivision om 8 flygplan; sammanlagt 32 flygplan.

Flygvapnet skall sålunda omfatta tillsammans 185 krigsflygplan, reservflygplan medräknade.

Utskottet hade under samma rubrik föreslagit bland annat följande:

Flygförbanden skola utgöras av:

två medeltunga och två lätta bombflottiljer, vardera bestående av chef med stab och tre divisioner om 12 flygplan; sammanlagt 36 flygplan per flottilj;

en jaktflottilj bestående av chef med stab och tre divisioner, var och en om 15 flygplan; sammanlagt 45 flygplan;

en arméflygflottilj bestående av chef med stab och tre divisioner, var och en om 12 flygplan; sammanlagt 36 flygplan; samt

en marinflygflottilj bestående av chef med stab, två torped- och fjärrspaningsdivisioner om vardera 12 flygplan samt en spaningsdivision om 8 flygplan; sammanlagt 32 flygplan.

Flygvapnet skall sålunda omfatta tillsammans omkring 257 krigsflygplan, reservflygplan medräknade.

I herr *Bagges* m. fl. reservation hade beträffande flygvapnet hemställts, bland annat, att riksdagen måtte besluta

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

a) att antaga en organisation i överensstämmelse med utskottets förslag, dock med den ändringen, att i första medeltunga bombflottiljen skulle ingå jämväl en strategisk spaningsdivision, samt

b) att anslagen för flygvapnets övningar och flygmaterielens underhåll skulle beräknas bland annat med hänsyn till att nämnda anslag borde medgiva en flygtid för reservpersonalen av minst 40 timmar vartannat år.

Herr *Borell* hade i en vid utlåtagandet avgiven reservation bland annat hemställt, att riksdagen måtte besluta, att de av utskottet föreslagna armé- och marinsamverkande flygflottiljerna skulle utökas den förra med en spaningsdivision om tolv flygplan och den senare med en halv fjärrspanings(torped-) division om åtta flygplan ävensom att anslaget till flygvapnets årliga organisationskostnader skulle ökas med de härav föranledda kostnaderna eller med 1,600,000 kronor.

Den av herr *Akerberg* m. fl. avgivna reservationen anslöt sig i fråga om flygstridskrafternas sammansättning till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! I den av herr Bagge m. fl. avgivna motionen i anledning av den kungl. propositionen har upptagits ett förslag om anordnande inom flygvapnet av en strategisk spaningsdivision. Det har tidigare av kommissionen och även av utskottet uttalats den uppfattningen, att flygförband, som voro avsedda för taktisk samverkan med armé och marin, skulle användas även för spaningsuppdrag. I de avgivna yttrandena över försvarskommissionens betänkande ha vederbörande militära myndigheter med styrka framhållit behovet och önskvärdheten av att äga medel i sin hand för att införskaffa uppgifter om fiendens åtgärder och förehavanden. Skulle flygledning vara i avsaknad av sådana organ, måste för detta ändamål användas flygmateriel, som icke äger de för denna uppgift nödvändiga förutsättningar, samt personal, som icke äger den härför nödvändiga utbildningen.

Dessa av myndigheterna anförda skäl ha vi, som stå för den reservation, vari högermotionens yrkande återfinnes, ansett vara så bärande och så sakligt starkt motiverade, att denna uppgift icke bör förbises vid försvarsbeslutets fattande. Det är uppenbart att det är ett betydande krafttillskott om vårt flygvapen, när det skall organiseras, förstärkes med en strategisk spaningsdivision på det sätt reservanterna yrkat. Det råder egentligen icke någon principiell meningsskiljaktighet om behovet av för spaning avsedda organ, men utskottet har ansett, som jag nämnde, att man skulle kunna använda för bombförband avsedda plan för detta ändamål. De militära myndigheterna förklara, att dessa plan icke äro lämpade härtill och att personalen icke har den utbildning, som erfordras för denna synnerligen viktiga uppgift. Ett användande av dessa förband för spaningsverksamhet minskar ju också effekten av dessa flygförband till ett mindre antal divisioner.

Jag ber därför att få förorda att flygvapnets organisation utökas med en strategisk spaningsdivision på sätt, som i den av herr Bagge m. fl. avgivna reservationen utvecklas, och jag hemställer, herr talman, om bifall till herr Bagges m. fl. reservation på denna punkt.

Herr **Nilsson, Johan**, i Malmö: Herr talman! I fråga om flygvapnet skulle jag kunna hänvisa till vad försvarsministern yttrade i går, då han gjorde vissa jämförelser beträffande flygvapnet och dess storlek. Han kom till det resultatet, att eftersom inköpen av planen skedde på olika tider så vore under en period Kungl. Maj:ts förslag jämförbart med om inte bättre än utskottets.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

För min del anser jag, att avvägningen mellan olika vapenslag icke har skett så, som läget borde anses ha krävt. Man följer gamla traditioner. Det är klart, att representanterna för de vapenslag, som en gång ha tillkommit och ännu finnas, inte vilja maka på sig, utan var och en håller på sitt. Detta gör, att då myndigheterna följa representanterna för de gamla vapenslagen, så blir det inte mycket över för de nya.

Enligt min mening lida alla tre förslagen, Kungl. Maj:ts, utskottets och högerreservanternas, av ungefär samma brister. Man har tagit för stor hänsyn till det gamla på bekostnad av det nya. Då kan ju sägas: varför ansluter man sig nu inte rörande flygvapnet till vad högern påyrkat? Men här menar jag, att varje förslag, utbyggt inom sin ekonomiska ram, saknar den riktiga avvägningen vapenslagen emellan. Emellertid kan man å andra sidan mycket väl säga, att man bör i fråga om avvägningen inte gå starkare fram än vad nöden kräver. Vårt läge är ju sådant, att man kanske inte behöver se det samma så mörkt, som vissa ha utmålat det, när det har gällt att få upp de höga kostnadssummorna. Därför kan man kanske säga, att man inte bör genomföra en organisation, som avsätter alltför stor bitterhet hos de äldre vapenslag, som tillerkänts mera än deras effektivitet berättigas till. Jag vill dock framhålla, att om man t. ex. säger, att vårt förslag lider av samma brist i fråga om avvägningen, så godkänner jag detta till en viss del. Vårt förslag har dock gått ut på att göra vissa reduceringar i fråga om regementen till förmån för nya vapenslag. Det är nämligen så, att när en kommission under några år gjort sina avvägningar mellan olika vapenslag, med hänsyn till det militärpolitiska läget, så anmäler sig helt andra krafter som slutligt bestämmande. De lokala intressena t. ex. anse, att om det eller det regementet tages bort förlorar försvaret sin betydelse. Liknande synpunkter framföras på håll, där man ser en förläggning ur ren affärssynpunkt. Vid avvägningen får man nog i framtiden, om man vill ha ett effektivt försvar och ett försvar, som ur ekonomisk synpunkt är framkomligt, utrusta sig med det mod, som behöves för att skära bort det mindre effektiva till förmån för det mera effektiva, nyare och modernare.

Nu ha ju åtskilliga anmärkningar gjorts mot t. ex. det flyg, som innefattas i Kungl. Maj:ts förslag. Man har ansett det vara otillfredsställande och otillräckligt. Jag kan icke uraktlåta att vid detta tillfälle göra några erinringar om de debatter, som ha förts under den tid, varunder försvarskommissionen har arbetat. Jag vet, att det också är de militära rådgivarnas utgångspunkt, att man skall bygga upp ett flygvapen, som inte allenast skall vistas över vårt land utan också upptaga striden »över fiendens baser». Jag har en gång tidigare sagt, att denna stora vackra dröm drömts av flottans män i långa tider. Man ansåg, att det var mycket billigare att angripa fiendens kuster än att vänta till dess han kom hit. Samma uppfattning har nu gjort sig gällande rörande flyget. Man anser att vi ha icke kunnat försvara oss mot en fientlig stormakt med de flygplan vårt land kan skaffa. Man menar då, att det är bättre att flyga ut till fiendens baser och bombardera dem. Jag har varnat härför både i statsutskottet och här i kammaren. Och jag vill på det bestämdaste understryka samma uppfattning i dag. Landets varken mänskliga eller ekonomiska krafter räcka härtill. Och om vi ha 20, 30 eller 50 bombplan och den fiende, mot vilken vi skola strida, har 600 à 700 eller en miljon bombplan, så förstår ju var och en orimligheten i en sådan uppfattning, att vi skulle kunna betyda någonting mot en sådan tänkt fiende. Ett sådant stridssätt vore början till slutet för vårt land. Skall vårt land kunna försvara sig, så är det nog bäst att inrikta sig på försvaret. Jag har en gång här i kammaren tillåtit mig fråga — jag fick inte svar på frågan — vad

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

flygbombplan skola användas till. Jag minnes, att jag här i kammaren höll på att bringa en stockholmstidning, Aftonbladet, ur balansen, så att tidningen för dagen alldeles höll på att förlora förståndet. Tidningen tyckte, att en riksdagsman, som kan fråga på det sättet, egentligen inte borde vara riksdagsman.

Vill man emellertid använda det flygvapen, de bombplan, som vi ha, till sin begränsade och naturliga försvarsuppgift, så tror jag, att det mer än väl skall räcka med vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Och för att nu inte lämna den sagda tidningen i okunnighet, så vill jag säga, att ett bombflyg skall vara till för att förhindra landstigningar m. m. i vårt land. Det skall tjäna till att angripa sådana, som vilja sätta sig fast på våra öar eller kuster. Där är bombflottan på sin plats. Men den storhetsdröm, som går ut på, att man skulle använda bombplanen för att angripa fiendens baser, hoppas jag att man härefter icke skall bli utsatt för. Jag vet, att den har legat bakom en hel del av de förslag, som kommit fram under de senare åren. Det är på tiden, att det kloka förnuftet reagerar och säger ifrån, att lika litet som vi vilja skicka våra fartyg ut till fiendens kuster, lika litet vilja vi skicka ut våra bombflygplan till fiendens baser. Under sådana omständigheter, d. v. s. om man inte tänker sig att använda det flyg, som vi ha råd att skaffa oss, på det sättet, så tror jag, att Kungl. Maj:ts förslag är mest tillfredsställande och bäst avvägt.

Jag befarar också, herr talman, att om man mer än fördubblar anslaget till flygvapnet, så kommer man inte att kunna konsumera de genom beslutet givna anslagen. Inköpen för flygets räkning ha inte varit sådana, att man kan hysa alltför stora förhoppningar därvidlag. Jag är övertygad om att de skola få tillräckligt att göra med de 19 miljoner, som Kungl. Maj:ts förslag innebär det första året; det slutar under det åttonde året med 21 miljoner jämfört med utskottets förslag, som ju börjar med 22 miljoner och slutar med 28.

Ja, med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, som jag anser i allo vara tillfredsställande vad behovet för tillfället kräver och landets ekonomi medgiver.

Herr Borell: Herr talman! Jag kan i huvudsakliga delar instämma i senare delen av herr Johan Nilssons anförande. Jag tror, att det är alldeles riktigt vad han säger därom, att man icke kan tänka sig, att vårt flygvapen, hur starkt det än utrustas i framtiden, om det gäller allvaret, skulle kunna användas i stort sett på det sätt, som de ivrigaste beundrarna av flygvapnet och de, som mest sträva för dess förstärkning, nu drömma om. Vårt flygvapen — särskilt vårt bombflygvapen — blir i varje fall relativt sett så pass litet, att det ej är tänkbart, att det i någon större omfattning skall kunna utföra de självständiga uppgifter, som skulle taga form av ett bekämpande av flygbaser på främmande kuster. Dess största betydelse blir enligt min mening att vara samverkande med de övriga försvarsgrenarna, armén och marinen. Jag har från början varit och är fortfarande motståndare mot det enhetliga flygvapnet. Jag har emellertid ej tagit upp den striden i försvarskommissionen, då jag ansett att i nuvarande läge densamma skulle varit ändamålslös.

Jag har i försvarskommissionen emellertid röstat för anslagen till ökade flygstridskrafter oaktat jag har haft den uppfattningen, att flygstridskrafterna skulle disponeras på ett annat sätt, än det åt vilket i majoritetsbetänkandet givits uttryck. Jag har emellertid varit i minoritet, och jag har då ej kunnat göra annat än att jag jämte herr Magnusson reserverade mig för ett ökat anslag till armé- och marinsamverkande flygstridskrafterna, oaktat dessa, enligt min mening, borde ha inrymts inom det anslag, som försvarskommissionen föreslagit, då man redan inom ramen av det förslaget borde lagt större vikt på de

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

delar av flygvapnet, som skulle samverka med de gamla vapengrenarna, än på det flyg, som var avsett för enhetliga uppgifter. Jag tror jag vågar påstå, att vad man sett av flygvapnets verksamhet i det senaste kriget bestyrkt denna uppfattning. Erfarenheten därifrån har visat, att flygvapnet på ett direkt sätt snart sagt under hela krigets förlopp samverkat med armén nästan som en del därav. I försvarskommissionens förslag minskades emellertid till och med de med armén samverkande flygstridskrafterna till mindre än vad som enligt 1925 års organisation var avsett.

Herr Magnussons och mitt förslag avsåg således att råda bot för detta genom att yrka ett ökat anslag för flygvapnet för att bättre utrymme skulle kunna beredas för de med marinen och armén samverkande flygstridskrafterna. Det är därför jag också i en särskild reservation vid detta utskottsutlåtande upprepat detta mitt yrkande från försvarskommissionen.

Jag har således yrkat ett tillägg till de medel, som skulle anvisas för flyget, med 1,600,000 kronor, som skulle användas för ökning av de flygstridskrafter, som skola direkt samverka med armén och marinen. Det synes redan av detta, att jag ej är någon motståndare till flyget. Jag har till fullo insett flygets vikt och nödvändigheten att skaffa Sverige ett starkt flygvapen såsom en av delarna i den svenska krigsorganisationen, och jag har ju visat detta genom att yrka ännu högre belopp än som yrkats av majoriteten. Men jag tror, att den vidare utvecklingen kommer att visa, att de mest betydelsefulla av flygvapnets uppgifter åtminstone för ett litet land som Sverige huvudsakligen komma att bli de, som sammanfalla med området för samverkan med de gamla försvarsgrenarna. Jag yrkar bifall till min motion i denna punkt på sid. 443.

Herr Carlström: Då man ser på förslaget i sin helhet så finner man ju, att det kommer att innebära en betydande förstärkning av vårt lands försvar. Man måste då med beklagande konstatera, att den nordligaste tredjedelen av vårt land har blivit minst tillgodosedd.

Då jag nu framhåller detta vill jag särskilt först säga, att här göra sig inte några lokalintressen gällande, utan här måste vi säga, att staten har det väsentliga intresset. Vi ha uppe i den nordligaste tredjedelen av vårt land de viktigaste tillgångarna av mineralfyndigheter, och beträffande Norrbottens län äger staten där inte mindre än två tredjedelar av skogstillgångarna. Dessutom ha vi ju stora mängder av vattenkraft, som också staten till huvuddelen behärskar. Det kan då synas, som om man under sådana förhållanden också när det gäller försvarsfrågans lösning borde beakta denna landsdel i högre grad än man här har gjort. Det kan väl ändå inte bestridas, att dessa stora tillgångar, särskilt mineralfyndigheterna, kunna bli en frestelse för rovlystna grannar, och det torde än mindre kunna bestridas, att, därest Sverige skulle förlora dessa tillgångar, vi inte längre skulle kunna uppehålla den levnadsstandard, som vi hittills kommit till. Det lär väl också vara så, på lång sikt sett, att utvecklingen kommer att skrida norrut, och att dessa tillgångar i allt högre grad komma att tillvaratagas och bli en hävstång för vårt lands ekonomiska utveckling i dess helhet.

Emellertid får den nordliga tredjedelen av vårt land faktiskt ingen förstärkning genom det här nu föreliggande förslaget till försvarsordning. Det blir där praktiskt taget status quo. Vi ha visserligen fått en förbättring utöver kommissionsförslaget. Västerbottens regemente bibehålles, vilket var föreslaget till indragning. Vi få även så till vida en förbättring utöver regeringsförslaget, att Norrbottens artillerikår kommer att bibehållas, men detta är ju någonting, som vi ha förut. Det blir ingen förstärkning.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Och beträffande flyget blir det intet därav, som kommer det övre Norrland tillgodo. Det har från den militära ledningen däruppe framhållits mycket starka skäl för att man borde till Boden förlägga ett detachement, ett flygförband av den storleksordning, som är angiven i en i ämnet väckt motion. Det skulle komma att omfatta 6 spaningsplan — ett förslag, som ursprungligen har utgått från flygstyrelsen. Nu har det uttalats ifrån sakkunnigt håll i samband med behandlingen av denna fråga, att det inte är önskvärt att i fortsättningen upprätta detachement av flygförband, och försvarskommissionen har ju också gjort ett uttalande, som går ut på, att man icke bör, så vitt ej särskilt starka skäl tala härför, inrätta dylika mindre flygförband. Militärbefälhavaren för övre Norrland liksom också kommandanten för Bodenfästningen — alltså den del av sakkunskapen, som är särskilt förtrogen med förhållandena där uppe — och inte bara dessa utan även andra militärer, som ha haft sin tjänstgöring där, ha dock den uppfattningen, att det skulle vara av behovet synnerligen påkallat att få ett flygförband förlagt uppe vid Boden. Det har t. ex. uttalats, att det inte kan vara försvarligt, att en fästning av Bodens storleksordning skulle vara i avsaknad av spaningsflygplan.

Detta är den militära sidan av saken. Men sedan är det ju en annan omständighet, som också starkt har påpekats av länsstyrelsen, och det är, att förekomsten av flygförband där uppe har den nyttan med sig, att man under sommaren, då skogsbränder ofta uppkomma, fort kan upptäcka dessa och därigenom förekomma stora ekonomiska förluster.

Det är emellertid uppenbart, att så, som frågan nu ligger till, finnes det icke någon möjlighet att få någon rättelse i detta sammanhang, men jag vill i alla fall uttala den förhoppningen, att vederbörande myndigheter — jag riktar mig då i främsta rummet till Kungl. Maj:t — skola ha sin uppmärksamhet riktad på detta förhållande i fortsättningen, så att denna brist inom en nära framtid kan bli tillgodosedd.

Herr Westman: Herr talman! När jag åhörde herr Johan Nilssons yttrande, fann jag, att det sönderföll i två från varandra bestämt skilda avdelningar. I den första avdelningen framställde den ärade talaren den anmärkningen, att man vid uppgörandet av den nya försvarsordningen inte hade tillräckligt beaktat de moderna vapenslagens behov av utveckling, att således försvarsordningen var för konservativ, bland annat därför, att den inte tillräckligt hade skjutit fram flyget som en betydelsefull faktor inom försvaret. Jag ber att häremot få säga, att utskottet inte har ställt sig främmande för den moderna synpunkten. Utskottets motivering i fråga om flygvapnet inledes med ord, som framhålla, att det är mycket sannolikt, att man under den närmaste framtiden måste utveckla flyget ytterligare på grund av teknikens allmänna framsteg, och utskottet uttalar den förhoppningen, att åtgärder inom den allra närmaste tiden måtte vidtagas för att rycka upp flyget ur dess svaghetstillstånd. Jag ber att få rekommendera läsnigen av dessa utskottets uttalanden till herr försvarsministern, och jag hoppas, att de skola beaktas när det gäller att bringa försvarsbesluten till verkställighet.

Den andra delen av herr Johan Nilssons anförande gick ut på att visa, att utskottet har givit flyget alldeles för stort anslag, och den ärade talaren anslöt sig till Kungl. Maj:ts förslag i fråga om flyget, vilket innebär, att han vill kapa bort 7 miljoner från det anslag, som försvarsutskottet vill låta komma flyget till del. Den motivering, som herr Johan Nilsson anförde för denna sin ståndpunkt, var emellertid av den art, att jag ej kan anse, att den var träffande. Han sade, att utskottet har beräknat storleken av flyget för att för-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

verkliga en storhetsdröm, som skulle bestå däri, att man skulle ha ett flyg så starkt, att det kunde fara ut och bombardera fiendens baser och således flytta kriget över till främmande land som ett anfallskrig. Men detta är inte alls förhållandet. Det flyg, som utskottet beräknar, har endast till uppgift att vid invasion ingripa mot den fientliga hären och mot en transportflotta, som överför främmande trupper. Visserligen har det framhållits, att om man skaffar sig ett flyg av den typ, varom nu är fråga, så kan detta flyg med hänsyn till sin sammansättning också användas för ett offensivt syfte. Men jag ber att få starkt betona, att den motivering, som gavs i utskottet för den flygstyrka, som utskottet föreslår, var av den art, som jag här har angivit, och för mig voro de synpunkterna också bestämmande. Det ligger således inte någon sådan storhetsdröm, som herr Johan Nilsson angav, bakom utskottets förslag.

Jag vill vidare säga, att om man ger akt på den snabba utveckling av flyget, som äger rum i främmande länder, så tror jag, att man inte håller sig på den säkra sidan, om man, som herr Johan Nilsson gjorde, vill göra gällande, att ett flyg av den ringa omfattning, som Kungl. Maj:t har föreslagit, skulle kunna med säkerhet fylla sin uppgift, därest denna nu bestämdes på det sätt, som herr Johan Nilsson har velat få den bestämd, och som jag också anser, att den bör bestämmas. Den ärade talaren bör alltså, om han vill vara på den säkra sidan, ansluta sig till ett flyg av den storlek, som utskottet föreslagit. Endast om vårt land får ett sådant flyg, kan han med säkerhet förutsetta, att flyget kan fylla den begränsade uppgift, varom han talar.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! När jag hörde herr Johan Nilsson tala så tyckte jag mig finna, att han egentligen ingenting hade att invända mot betydelsen av en strategisk spaningsdivision, utan att han ansåg, att de uppgifter en sådan division skulle fylla verkligen vore viktiga. Så vitt jag kunde förstå ansåg inte herr Johan Nilsson, att han hade någonting att erinra däremot.

Han utgick från kostnadssynpunkten, och han framförde då den meningen, att man borde ha dragit in ett eller annat regemente mera för att kunna fylla de uppgifter och de kostnader, som på andra försvarsgrenar vore önskvärda och behövliga. Jag vill säga, att när man läser myndigheternas yttranden i denna punkt och hör sakkunskapen måste man som jag alldeles nyss påpekade få en mycket stark känsla av att här är en brist i flygvapnets organisation som det är särskilt angeläget att så snabbt som möjligt fylla, och det är beklagligt, att kostnadsramen och det bestämda fasthållandet vid denna ej giver möjlighet att inordna denna strategiska spaningsdivision i försvarsorganisationen nu omedelbart. Det är alldeles uppenbart, när man studerar handlingarna och hör sakkunskapen, att för den kostnad, som denna strategiska spaningsdivision skulle medföra, får man mycket god valuta genom den ökade effektivitet hos flygvapnet och därmed också hos det samtida riksförsvaret, som en sådan flygdivision åstadkommer. I främmande länder försummar man inte en sådan viktig detalj som den i högerreservationen i denna punkt framförda.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr statsrådet Vennerström: Herr Westman riktade en vädjan till försvarsministern att medverka till uppräckningen av flyget ur dess nuvarande svaghettillstånd. Jag vet inte, om han menade mig eller till äventyrs den, som komma skall. Jag vill bara för min del upprepa den förklaring, jag redan tidigare vid något tillfälle lämnat, att gäller det det lätta bombflyget, så

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

pågår för närvarande tillverkning inom Sverige av lätta bombmaskiner i en synnerligen rask fart. Med detta tempo bör, så långt jag förstår det — och det har jag även nämnt redan tidigare — man redan hösten 1937 vara färdig med uppsättningen av den första lätta bombflottillen. Gäller det de medeltunga bombplanen, vill jag återigen upprepa en tidigare förklaring, att till och med med Kungl. Maj:ts förslag finns möjligheten att inom en ganska snar framtid penningar bli disponibla för förvärv utifrån av ungefärligen en division medeltunga bombplan. Undersökningar i den vägen äro gjorda. Jag kan ytterligare nämna, att gäller det vissa andra stridsmaskiner, så äro åtgärder från min och flygledningens sida vidtagna för konstruktion inom vårt eget land av sådana stridsmaskiner, som skulle kunna vara av synnerligen modern natur. Den viktigaste av alla dessa frågor är, synes det mig, organiserandet av hela den svenska flygindustrien, så att den blir i stånd att bilda basen för anskaffning av det nya, starkare och med rask fart uppsatta flygvapnet. Jag kan även i det fallet nämna till herr Westman, att också på den punkten äro vissa resonemang förda mellan mig och chefen för flygvapnet ävensom i viss mån på andra håll. Jag tror därför, att man på olika punkter är i färd med att verkställa de önskemål, som ställas från herr Westmans sida.

Herr Mannerskantz: Jag tyckte mig märka, att herr Johan Nilsson i sitt anförande om flyget inte behandlade frågan så som jag tycker, att den bör behandlas. Man måste sätta in varje del av luftförsvaret i den ram, där den skall passas in. Här förekomma flera olika led, och vart och ett av dessa måste fungera något så när, för att inte de övriga delvis skola bli satta ur funktion. Det finns fyra led i vårt försvar emot fientliga luftanfall. Det första innebär, att vi vid ett fientligt anfall mot t. ex. Stockholm skola få upp jaktflygplan i så god tid som möjligt för att försöka oskadliggöra fienden. Det andra ledet består av luftvärnsartilleri, som särskilt för mindre orter har möjlighet att tvinga upp fientliga bombplan så högt, att de ha svårt att träffa prick. Att nå detta resultat är svårare med ett så stort mål som Stockholm, och det är därför detta andra led behöver kompletteras med jaktflygplan. Nästa led är det civila luftskyddet, som skall neutralisera skadeverkningarna så mycket som möjligt. Men om man kan genomföra det fjärde ledet, så är detta det effektivaste, nämligen om man kan så ordna, att inte fientliga bombraider kunna nå fram med full effektivitet och med full bombblast. En av de uppgifter, som våra bombflygplan skola fylla, är att försvåra detta för motståndaren. Detta kan man nog inte formulera så pass grovt och enkelt som herr Johan Nilsson i Malmö gjorde, att det skulle vara något slags huvuduppgift att gå över till exempelvis Estland eller Pommern eller kanske långt in i andra länder för att bekämpa flygbaser. Jag ser närmast den saken på det sättet, att man genom att äga tillräckligt många bombplan för det första åstadkommer, att det inte faller en eventuell angripare in att i sitt eget land lägga sina baser för nära oss. Detta är alltså en profylaktisk åtgärd, och den synpunkten är i detta fall givetvis den viktigaste. För det andra åstadkommer man härigenom, att fientliga flygbaser egentligen inte skulle kunna upprättas på närbelägna platser i Östersjön — det kan tänkas både i Danmark, på Bornholm, på Gotland, till och med på Åland och i egentliga Finland. Och om sådana baser upprättas, anser en ganska enig expertis, att man kan så pass mycket oroa tjänsten vid dessa flygbaser och depåer, att det antal kilogram sprängämnen, som kan fraktas in över vårt land reduceras högst avsevärt, och för varje kilogram trotyl, vi slippa få över oss, får man vara tacksam. Den dagen kanske kommer, då man önskar, att man hade haft ett bombflyg så starkt, att man inte finge ett enda kilogram trotyl över sig. Men det är inte enbart dessa uppgifter, som

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

bombplanen ha, utan meningen är även, som herr Johan Nilsson också nämnt, att en invaderande flotta skall kunna skadas eller avskräckas. Det är givet, att vid landstigningsföretag har bombflyget den allra lättaste uppgiften, om man så får säga. Vid en invasion, antingen denna sker över landgränsen eller efter en lyckad landstigning, har bombflyget ungefär samma uppgifter som vi ha skådat nere i Afrika, nämligen att ingripa emot fientliga truppanhopningar, förråd och sådant.

Nu ha flygsakkunniga ansett, att den bombflygplansstyrka, som är beräknad i utskottsförslaget, är behövlig nästan i sin helhet för dessa näraliggande uppgifter. Om man skulle reducera den på sätt som föreslås i regeringsförslaget, skulle man inte kunna fylla ens dessa uppgifter med någon säkerhet. I vad mån de flygsakkunniga därvidlag ha kunnat stå på fast grund vill jag inte här yttra mig om, men man kan inte negligera deras uttalanden på den punkten.

Nu är det sagt, att man inte skall kunna konsumera pengarna, men därom behöver jag väl inte säga så mycket efter herr försvarsministerns uttalande. Annars är ju flygstyrelsen alldeles på det klara med att den kan konsumera både dessa pengar och mera till under den angivna tiden. Det beror ju på huruvida licenserna äro i svensk ägo eller inte, ty när väl licenserna äro klara och serierna börjat läggas upp, ha flygingenjörerna och de, som ha yttrat sig i den saken, med en mun försäkrat, att de äro i stånd att bygga i mycket starkare takt än detta utbyggnadsprogram fordrar. Däremot är det ju inte möjligt att göra detta, så länge man inte har typerna klara och licenserna ordnade.

Beträffande den gemensamma strategiska fjärrspaningsdivisionen finns det väl knappast någon obehagligare känsla för den, som har att svara för landets försvar — det blir i så fall högste befälhavaren — än om han skall vara nästan blind och således inte ha möjlighet att ha flygplan liggande ute i periferierna långt utanför våra kuster eller på andra håll, varifrån de så snart som möjligt kunna rapportera in både fientliga sjöstridskrafter och förberedelser till flyganfall, som sådana fjärrspaningsplan äro avsedda att kunna upptäcka. Kan man inte göra detta, får man så kort tid på sig, att det säkerligen ibland blir för knapp tid för att kunna ordna med något av de fyra leden i det sammanlagda luftförsvaret.

Om man inte skall göra en riktigt noggrann analys av hela problemet, är det inte nu något annat att tillägga än att om man avstår från möjligheten att ha ett starkt bombflygvapen, har man gjort något som man alldeles säkert kommer att ångra och efter vilket en motståndare kommer att inrikta sina strategiska och måhända även sina politiska beräkningar efter, till vår nackdel.

Herr Branting: Herr talman! Jag hade under gårdagen tillfälle att närmare utveckla mina synpunkter i denna fråga och skall därför inte säga många ord nu.

Jag har, som jag då klarlade, den uppfattningen, att flyget har mycket väsentliga uppgifter att fylla i vårt försvar. Att jag för min del i detta läge röstar på Kungl. Maj:ts proposition beror givetvis på nödvändigheten — med mina utgångspunkter — att hålla sig inom den givna kostnadsramen.

Det är ganska klart, att beträffande ett vapen som flyget meningarna gå i sär. Man har ju inte haft någon erfarenhet om dess användbarhet ifrån något större krig emellan europeiska eller överhuvud mellan moderna, industrialiserade stater under en tid, när flyget varit utvecklat till den kapacitet, som det numera besitter. Men när herr Borell förklarar, att flyget, i varje fall det svenska, inte har några andra uppgifter än att samverka med övriga

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

vapenslag och där tydligen intaga en ganska underordnad ställning, då tycker jag, att detta svär en smula mot herr Borells samtidigt avgivna förklaring, att han till fullo inser flygets vikt och att han ingalunda är någon motståndare till flyget.

Jag vet ju, att herr Borell är, som det heter, en varm vän av flottan. Jag vill då särskilt tillåta mig att återigen fästa uppmärksamheten på utvecklingen i England beträffande flottan och flyget. Där finns det ju alla förutsättningar i världen för, att man skall ha starka känslor för flottans värde och betydelse. Det är då av stor vikt, förmenar jag, att observera, att England principiellt — och så småningom i praktiken — lägger om sitt *kustförsvar* på det sättet, att man hädanefter vill väsentligen bygga detsamma på flyget. Flyget, i förening med lätta sjöstridskrafter, undervattensbåtar och lättare fartyg, skall vara det vapen, som håller angriparen borta ifrån kusterna, under det att den stora flottan fått uppgiften att verka långt borta på de stora världshaven, under förhållanden vartill ju inte finns någon motsvarighet för oss.

När det gäller flyget, får man ofta höra, att det visserligen kan ha sin stora betydelse — det kan kanske ha en väsentligt slagkraft, o. s. v., men ändå — vad förmår väl vårt flyg, sådant det nu kan byggas ut, mot stormakternas väldiga armador? Detta resonemang kan man ju dock, såvitt jag förstår, alltid komma med, det är giltigt för vilket vapenslag som helst! Men kan säga: vad förmår väl vår lilla flotta, vad förmår en armé på så och så många hundratusen man gentemot motståndarnas miljonmassor? — Men dessutom är att märka, såvitt jag förstår, att det förhåller sig på det sättet, att ett kvantitativt underlägset flyg förmår relativt *mera* gentemot motståndaren än andra vapenslag med motsvarande underlägsenhet. Detta beror på det särskilda förhållandet, att man i luften helt enkelt kan undvika att träffas, undvika att komma i kontakt med varandra. Vapenslaget kan därför sätta in sin effekt ganska oberoende av motståndarnas motåtgärder.

Ja, herr talman, jag vill med dessa få ord — under betonande av satsen i den socialdemokratiska reservationen, att *avvägningen* de olika vapenslagen emellan bibehåller sin aktualitet — hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Hamrin: Herr talman! En av de frågor, som vi varit principiellt mest överens om i försvarskommissionen, är ju en väsentlig utökning av flygvapnet. Inom kommissionen utarbetades en massa olika förslag till försvarsväsendets stärkande, och samtliga hade det gemensamt, att de gingo ut på utökningar av flyget. Om inte minnet sviker mig, stannade det lägsta förslaget vid någonting mellan 20 och 21 miljoner, 20.8 miljoner eller något sådant, och det förslag, som utarbetades av de militära sakkunniga utan någon civil anvisning, gick upp till 37 miljoner kronor. Det sistnämnda vann för resten också en viss anslutning även ifrån civilt håll, från dem, som nu vända sig emot utskottets förslag.

Emellertid vill jag här till bara lägga ett par repliker, bland annat till herr Borell. Jag tror, herr Borell, att det är ganska tidigt, alldeles för tidigt att draga några slutsatser beträffande flygets förhållande till andra vapenslag av dess insatser ifrån det pågående eller nyss avslutade kriget nere i Ostafrika. Att inte flyget där kunnat samverka med något annat vapenslag än arméns är ju uppenbart, därför att inga fartyg gå på land under vanliga förhållanden. Skall man draga några slutsatser, har jag svårt att tänka mig, att de visa annat än just motsatsen till vad herr Borell här sade. De enda upplysningar, vi ha, ha vi ju fått genom tidningspressen, och där finner man, att protesterna ifrån den angripnes sida ha gällt flyganfallen. De ha gällt flygets uppträdande inom det angripna landet. Jag minnar bara om meddelandena ifrån Dessies intagande. Flyget var där långt före armén. I Addis Abeba var det precis detsamma: flyget var där långt innan några italienska armétrupper

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

syntes. Jag vill härmed inte ha sagt, att man därmed på ett tillfredsställande sätt fått flygvapnets inverkan på krigshändelserna klarlagd, men så mycket tror jag man kan säga, att herr Borells uppfattning i det avseendet hittills inte har styrkts på något sätt.

Herr Borell sade också, att vårt flygvapen, även sådant som vi nu föreslå det och jag hoppas riksdagen kommer att besluta det, är relativt sett så obetydligt i jämförelse med andra staters, att det inte kan fylla de uppgifter, som man ger flyget. Jag kan inte understryka en liten reflexion, nämligen denna: hur går det, om man gör samma jämförelser emellan ett annat vapenslag, som herr Borell särskilt ivrar för, och andra maktens resurser därvidlag i vår närhet?

Sedan ett ord till den ärade talaren på Norrbottensbänken! Jag förstår hans och norrbottningarnas uppfattning och deras krav att få en avdelning av flyget förlagd till Boden, men vi ha ju också påpekat, att vissa förberedande åtgärder skola vidtagas för att stationera flyg där, även om detta sker temporärt. Flygvapnet är av den beskaffenhet, som vi veta, att det har mycket lätt att flytta på sig. Men det andra resonemanget, som den ärade talaren där förde, kan väl ändå inte vara så verklighetstroget. Finns det någon del av landet, där vi verkligen ha starka fasta försvarsanläggningar, så är det just Norrbotten, och det underliga är, mina herrar, att den fästning där uppe, varom det stod så mycken strid på sin tid, även under nuvarande förhållanden och förutsättningar, anspråk och krav fyller en betydande uppgift. Jag tror, att när talaren här uttalar sig om de stora naturtillgångar och vilka förmaner vårt land äger just genom att förfoga över dessa, vilket alltsammans är riktigt och vari jag instämmer, så böra vi dock inte göra oss skyldiga till sådana överdrifter som att påstå, att dessa tillgångar skulle vara så försvarslösa eller i sådan saknad av försvar, som han syntes göra gällande.

Slutligen ett enda ord med anledning av försvarsministerns uttalande i går rörande kostnaderna. Jag tillät mig redan då påpeka, att en hel del beräkningar kunna komma att visa sig vara mer eller mindre osäkra eller ohållbara. Jag erinrar mig ett uttalande, som gjordes vid ett tillfälle, då jag vill minnas försvarsministern var med, nämligen när vi besökte en av de industrier, där vi tillverka flygmaskiner. Man påpekade då särskilt, att om vi komma därhän, att det blir vad man kallar seriebeställningar, kommer priset på flygmaskiner i allmänhet att bli ett helt annat än det för närvarande är, då tillverkning av flygmaskiner — det är ganska underligt, mina herrar — alltså befinner sig på det rena hantverkets stadium. Snart sagt varje bit får göras såsom ett hantverksalster, naturligtvis beroende därpå, att några specialmaskiner och specialverktyg inte i någon större utsträckning kunna komma till användning, därför att tillverkningen är alltför liten. Jag menar därför, att det på detta område som på alla andra förhåller sig så, att en rationalisering, en utökning av tillverkningens omslutning otvivelaktigt kommer att medföra betydligt lägre priser än vad som nu är fallet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande i denna punkt.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Då herr Westman upplyser att den mening, som jag tillät mig föra på tal — jag nämnde att man på vissa håll hade den uppfattningen, att man med flyget borde angripa fiendens baser — inte skulle finnas inom utskottet eller bakom det beslut, som detta fattat, så har jag inte den ringaste anledning att bestrida riktigheten därav. Men enskilda ha haft den uppfattningen, vilken de ursprungligen bibringats ifrån militärt håll. Jag vet, att man från de första föredragningarna inom försvars-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

kommissionen talade om att detta var det billigaste och enda stridsätt, varpå man kunde reda sig mot en tänkt fiende. Och den ursprunglige förslagsställaren till det förslag, som här föreligger, har nog den uppfattningen, herr Westman, även om jag ger herr Westman rätt i att utskottet som sådant inte har haft den. Detta är ingen anmärkning mot militärerna. Jag vill för övrigt tillägga, att de ha skött sin sak bra. Varken socialdemokrater, mellanpartier eller höger ha egentligen segrat. Det är militärerna, som hemfört segern. Den slutsumma, som riksdagen kommit upp till för nästa års försvarsbudget — nära 174 miljoner — närmar sig just den summa, som den militära sakkunskapen från början ansett vara behöfvlig och möjlig och som intet av de andra partierna vågat tänka eller föreslå. Segern tillfaller egentligen sålunda de energiska militära rådgivarna. De ha därför förtjänat en komplimang, även om de som i framtiden skola likvidera kostnaderna härför måste vara ytterst betänksamma.

Sedan har det mot mig invänts det, att flygvapnet nog komme att konsumera de miljoner, som nu anslås. Jag är inte alldeles säker därpå, åtminstone inte vad gäller den första tiden. Jag har av erfarenheten fått det intrycket, att det förekommer en alltför vacklande hållning i fråga om vad för material man skall inköpa och det är väl mycket troligt, att osäkerhet därvidlag kommer att råda även i fortsättningen. Jag kan för övrigt tillägga, att det har legat på bordet två å tre årliga anslag till material obrukade. Samtidigt som pressen har kritiserat riksdagen för njugghet, ha dessa anslag legat där, men flygstyrelsen har inte vetat, vad den skulle köpa. Jag tror nog, att det blir bättre i fortsättningen, men jag misstänker, att man inte går längre än vad Kungl. Maj:t har föreslagit. De 7 å 8 miljoner kronor som bli över, hade riksdagen mera klokt kunnat använda till luftskyddet. Den organisation, som här är antagen, kommer säkerligen att bjuda på många och stora överraskningar i fortsättningen, som alldeles säkert bli svåra att likvidera. Luftskyddet skall också komma någon gång, och även det kommer att kräva åtskilliga miljoner, om man nämligen skall skydda den civila allmänheten såsom den önskar. Riksdagen kan säkerligen inte komma ifrån detta, ty kan landet köpa försvarsmedel för olika grenar, får man givetvis också ha ett luftvärn och ett luftskydd till skydd för befolkningen.

I fråga om inköpen, herr talman, skulle jag vilja säga ett ord till sist, nämligen att mana dem, som få i uppdrag att köpa försvarsmedel å statens vägnar, att de köpa praktiskt. Ett flygplan t. ex. skall inte endast behöva vara ett bombplan, det kan också utföra jagarens uppgift. Härom dagen provades ute på Brommafältet en maskin — den var väl i Västerås i går — som med en hastighet av 325 km. i timmen kunde fylla båda uppgifterna. Riksdagen har, kan jag säga, redan för tre, fyra år sedan uttalat sig i samma riktning, nämligen att man skall köpa plan, som genom en liten enkel förändring kunde användas för mer än en uppgift. Den gången uttalade vi oss för bombplan och fjärrspaningsplan, som skulle fylla båda uppgifterna. Jag har inte sett till en effektivering av riksdagens önskan på den punkten. Jag hoppas emellertid att man i fortsättningen, när man har hunnit sätta sig in i sakerna, söker tillfredsställa den mening som riksdagen har uttalat, gör inköpen av all materiel med hänsyn tagen till praktiska och ekonomiska skäl.

Herr Borell: Herr talman! Jag vet ej vem som är herr Brantings läromästare i fråga om förhållandena i England, men jag tror att de upplysningar han fått inte äro fullt autentiska. Man kommer nog sanningen närmast, om man säger, att även i England striden står hård mellan flottans och flygets representanter, men den är ännu inte avgjord till den ena eller andra sidans för-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

mån. Att säga att flottan skulle spelat ut sin roll inom det engelska kustförsvaret är ju fullkomligt orimligt; det kommer den nog aldrig att göra. Herr Branting sade att de engelska örlogsfartygen skulle vara hänvisade att göra tjänst på de stora haven och inte användas i kustförsvaret. Herr Branting vet kanske, att det gjorts ingående undersökningar i England om flygets verkningar mot fartyg, och att man därvid kommit till den uppfattningen, att fartygens värnkraft är mycket betydande. Artillerifartygen komma säkerligen även i framtiden att kunna göra en mycket stor insats just i kustförsvaret. Herr Branting överdrev mitt uttryckssätt, då han tillskrev mig det uttalande, att våra svenska flygstridskrafter borde vara enbart marinsamverkande eller enbart armésamverkande. Det har jag aldrig sagt, min mening är, att, om man hade ett delat luftförsvar, uteslöte detta naturligtvis icke möjligheten, att styrkorna inom detsamma skulle kunna användas för självständiga gemensamma uppgifter. Det är givet att också sådana kunna vara påkallade. Men jag vidhåller att ett luftförsvar som vårt i varje fall ej bör vara utan ett ganska betydande inslag av stridskrafter, som direkt samverka i sin dagliga övning och gärning med de olika vapenslagen. Särskilt måste detta ha mycket stor betydelse för marinen, där förhållandena äro säregna och vars personal därför på ett helt annat sätt än det självständiga flygvapnets kan göra bör ägna sig åt det vapen den skall betjäna.

Herr Branting: Jag vill blott såsom replik till herr Borell hänvisa honom till protokollet från gårdagens allmänna debatt. Herr Borell hade inte tillfälle att närvara vid det anförande jag då höll. Men där anförde jag med ganska stor utförlighet de officiella belägg jag har för min uppfattning och mina uppgifter angående utvecklingen i England beträffande flyget och dess uppgifter för kustförsvaret. Jag ber, som sagt, att få hänvisa till detta anförande.

Herr Borell: Jag vill bara säga herr Branting, att jag naturligtvis ej kan ta upp denna sak till längre debatt, men om jag får tillfälle att enskilt tala med herr Branting, så kan även jag tillhandahålla honom ganska betydande materiel i detta avseende, som pekar åt ett annat håll.

Herr Westman: Jag skall bara be att få erinra herr Borell om, att sedan vi nu ha fått en enhetlig försvarsledning, finns det all anledning att hoppas, att även ett självständigt flyg skall samverka med armén och flottan och sätta in hela sin kraft, vare sig till arméns eller flottans tjänst, där så behövs.

Herr Borell: Gentemot herr Westman vill jag säga, att detta aldrig kan ersätta en ständig samverkan mellan de olika vapengrenarna.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder förekommit följande yrkanden: 1:o) att utskottets förslag skulle bifallas i nu förevarande delar; 2:o) att de förslag skulle godkännas, som innehölles i motsvarande delar av herr Bagges m. fl. reservation; 3:o) att kammarerna skulle antaga de förslag, som innefattades i motsvarande delar av den av herr Åkerberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 4:o), av herr Borell, att den av honom vid utlåtandet avgivna reservationen skulle godkännas.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Herr Nilsson, Johan, i Malmö begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det under 3:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet under punkten 1 i första huvudavdelningen av utlåtandet nr 1 föreslagit beträffande flygvapnet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antagas de förslag, som innefattas i motsvarande delar av den av herr Åkerberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Utskottets förslag beträffande försvarsväsendets kemiska anstalt.

Bifölls.

Ingressen till utskottets hemställan under punkten 1.

Godkändes i vad den ej besvarats genom kammarens föregående beslut.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning dels rörande sådana förändrade bestämmelser för rekrytering av försvarsväsendets officerskårer, att bredast möjliga bas för densamma erhöles, med särskilt aktgivande på önskvärdheten att skapa en på realexamen baserad utbildningslinje till officersbanan, dels rörande åtgärder för åstadkommande av bättre avvägda befordringsprinciper än de nu gällande samt att Kungl. Maj:t måtte vidtaga de åtgärder, vilka kunde föranledas av den sålunda företagna utredningen.

Herr Forssell: Herr talman! Den fråga som förekommer i denna punkt beröres i den av mig väckta motionen nr 398. Den gäller att åstadkomma bredast möjliga bas för rekrytering av officerskåren. Den synpunkt jag där sökt lägga på frågan är att en kvalificerad sysselsättning sådan som officerens för sitt rätta handhavande kräver, antingen att vederbörande har utnyttjat den form av högre utbildning som vi för närvarande ha att tillgå och som har sin grund i studentexamen med därpå följande kompletterande yrkesutbildning, eller också att vederbörande besitter speciell talang och i följd därav genom andra utbildningsmetoder kan nå i huvudsak samma resultat som en människa med medelbegåvning kan nå på våra vanliga högre utbildningslinjer. Den sanna demokratiseringen av ett yrke som officerens innebär inte, att man skall låta en medelmåtta av vanligt slag begagna sig av någon kom-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

pensionsutbildning vid sidan av den linje, som statsmakterna ha funnit vara den riktiga, när det gäller högre utbildning. Det är inte detta, att man skall bereda medelmåttorna väg in i de högre yrkena, som är det goda i demokratin, utan det är att de speciella talangerna skola beredas möjlighet att göra sin begåvning gällande även inom yrken som ställa högre krav på människor. Uppställer man denna synpunkt, så gör man nytta inte bara för de enskilda, utan också för det allmänna. Det är detta som är huvudsaken vid en sund demokratisering av såväl officersyrket som andra yrken.

Utskottet instämmer nu i herr Brantings motion, som vill införa en viss form av dualism i officersutbildningen med en linje baserad på realexamen och därpå följande kompletterande utbildning, en annan linje baserad på studentexamen. Jag har i min motion föreslagit, att man så vitt möjligt skall ordna det så, att samtliga, både värnpliktiga och andra, börja sin tjänstgöring gemensamt, varefter från denna sålunda erhållna gemensamma basis det lämnas tillfälle för såväl dem som äro studenter och som därmed vunnit en särskild utgångspunkt för rekryteringen till officersyrket med dess höga krav, som även för den speciella talangen bland männen i ledet med vanlig folkskoleutbildning, om så skulle vara, att bli omhändertagna och få de talanger de visat under militärtjänsten erkända, varvid de senares vidareutbildning skulle ordnas i så noga överensstämmelse med de övriga officerskandidaternas som möjligt, så att deras kunskaper på lämpligt sätt kompletterades genom militära kurser. Detta blir inte något nytt experiment, ty förslaget är en direkt kopia på vad som till för ungefär 15 år sedan tillämpades vid ingenjörutbildningen. Vid tekniska högskolan fanns då en inträdesexamen, och vem som helst som kunde prestera vissa kunskaper fick ådaga lägga dem vid en särskild prövning och i fall av godkännande få inträde vid högskolan. Den vägen användes av ganska många. Där fanns folk som kom direkt från folkskolan genom de praktiska yrkena och med en viss komplettering. Det fanns andra som slutat i de lägre klasserna i skolan och varit ute i praktiken och sedan tenderade in. Det märkliga var att deras tidsförlust, jämförd med deras som tagit studentexamen, var relativt liten. I fall som jag närmare känner till uppgick denna tidsförlust till ett eller två år, och det är inte så förfärligt mycket, när man betänker att dessa herrar under tiden fått på allvar se vad det praktiska livet var, en erfarenhet som deras kamrater skulle få inhämta efteråt. På detta sätt blev tidsförlusten i själva verket mindre än årtalen angiva. För att exemplifiera saken, så att herrarna förstå, att det inte var en likgiltig institution, vill jag bland dem som gått denna väg nämna överingenjör Forsberg vid Separator, överingenjör Jacobsson vid Atlas-Diesel, professor Ragnar Östberg som gjort Stadshuset, professor Lallerstedt, den kände arkitekten, m. fl. Det var således en utbildningslinje som gav de allra bästa resultat och gav oss flera av våra mest framstående industrimän, teknici och arkitekter. Varför skulle man inte kunna genomföra precis samma princip vid rekryteringen av officerskåren, där man i alla fall får alla dessa ungdomar i militärtjänsten och får tillfälle att göra en utplockning av talangerna ur den breda skaran? Varför gå in för en ny konstlad basis med realexamen, som stänger ut stora grupper av människor alldeles i onödan? Varför skall man komplicera problemet? Det är för mig alldeles uppenbart, att den linje, som utskottet gått in för, är oriktig, det är ingen demokratisk linje, det är blott en linje som hjälper vissa personer som av en eller annan anledning icke ha kunnat ta studentexamen. Då det var fråga om att vidta den stadgeändring, som strök den gamla linjen vid tekniska högskolan, reserverade vi oss, jag och några till, och yrkade att Kungl. Maj:t skulle behålla den gamla metoden, men Kungl. Maj:t lyssnade inte på

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

oss. När vi nu stå inför en annan bransch, som i mycket har samma krav på sina utövare som ingenjörsyrket, vore det dock skäl att, om en utredning skall göras, framför allt undersöka om inte den sunda, breda linje, som jag har föreslagit i min motion, kunde tagas upp igen, så att man inte, på sätt utskottet föreslagit, koncentrerar sig på en oriktig och odemokratisk linje.

Herr **Bagge**: Herr talman! Jag vill bara ha till protokollet antecknat, att jag inom utskottet har företrätt alldeles samma synpunkter som herr Forssell här anfört, och detta på grund av en mångårig erfarenhet som chef för socialinstitutet här i Stockholm, där vi just ha praktiserat sådana principer som herr Forssell har angivit. Jag tror det skulle vara till stort gagn för vårt försvarsväsen, om vi kunde få dem införda där också.

Häri instämde herr *Borell*.

Herr **Englund**: Då jag underskrivit den motion rörande demokratisering av officerskåren, som nu är på tal, ber jag att få säga några ord.

Jag tror att herr Forssell mycket missförstod motionärernas avsikter. Han säger att man genom att lägga realexamen som grundval för officersutbildningen skulle bereda väg för medelmåttorna att bli officerare. Jag tror att livet självt kommer att korrigera sådana farhågor; i varje fall har inte jag underskrivit motionen med tanke på att sådant skulle ske eller ens kunna ske. Jag ser saken så, att med den stora utbredning som både de statliga och de kommunala realskolorna fått ute i landet, är det stora skikt av arbetare- och bondebarn, som genomgå desamma, och som ha begåvning, mycket stor begåvning, för vidare utbildning åt alla möjliga håll. Men officersyrket har ännu aldrig attraherat dessa befolkningslagars ungdom i någon större utsträckning. Jag ser, herr talman, intet hinder för att begåvade arbetarpojkar från våra industriorter, där det numera finns realskolor i mycket stor utsträckning, eller begåvade lantbrukarpojkar etc., skulle kunna beredas en möjlighet att på en kanske något långsammare men dock betryggande väg dragas in i försvarsväsendets befälskadrer, för att vi på den vägen skulle kunna nå en socialt betonad demokratisering. Det är vad inte bara jag, utan jag tror även övriga som undertecknat denna motion ha avsett. Det är alltså inte frågan om någon politisk demokratisering utan om en på social basis vilande demokratisering därhän, att man i officerskadreerna får in ungdom från andra sociala skikt än hittills.

Jag skall gärna medge, att ytligt sett och kanske reellt också realexamen är en ganska svag grund för officersutbildningen. Men det är ju inte meningen att allmänbildningen skall stanna därvid, utan den skall byggas på under den fortsatta utbildningen på den lagda grunden. I många stycken kan man nog säga att studentexamen innebär en överkvalifikation såsom utgångspunkt för officersutbildningen. I och för sig är det väl, herr Forssell, ingenting i officersyrket som nödvändiggör en allmänbildningsutgångspunkt av studentexamens typ. Är det absolut nödvändigt för en officer att kunna tre språk? Är det absolut nödvändigt att han har ett allmänbildningsmått av det slag som meddelas i det nutida gymnasiet? Den som i likhet med mig i någon mån har sysslat med praktisk skolverksamhet av olika slag, kommer mycket snart till en hel del mycket kritiska synpunkter på lärostoffet och utbildningen fram till studentexamen, som gör att man även på detta problem kan anlägga andra synpunkter. Det är klart att en officer skall ha ett rätt högt mått av allmänbildning. Han bör kunna ett par språk o. s. v., men vår realexamen är alldeles säkert en tillräckligt fast grund för en allmän-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

bildning av fullt betryggande mått, även för officerare, så att de inte skola behöva avlägga studentexamen.

Jag delar den tillfredsställelse som herr Branting i sitt anförande i går gav uttryck åt över särskilda utskottets uttalande i denna sak. Jag tror det är ett riktigt steg som man här kommer att ta. Jag upprepar, herr talman, och jag inlägger samtidigt min gensaga mot herr Forssell, att det ingalunda varit vår mening att man skulle släppa in några medelmåttor eller sänka den intellektuella nivån. Allt sådant är överdrifter, som inte alls ha någon relevans med vårt förslag, det vill jag bestämt ha sagt ifrån. Jag ber, herr talman, att få uttrycka min tillfredsställelse över vad riksdagen i denna punkt kommer att besluta. Jag tror det kommer att bli försvarsväsendet till nytta och glädje i framtiden.

Herr Forssell: Herr talman! Jag finner det nödvändigt att här göra en gensaga mot den siste ärade talarens underskattning av den högre kulturella bildningens betydelse för en officer. Man måste komma ihåg, att studentexamen är lagd på en själslig odling, och vad som ligger bakom kravet på studentexamen är att vederbörande som ha denna förutsättning skall, så långt vi med våra utbildningsmetoder kunna åstadkomma det, äga tränade själsegenskaper i allmänhet. Jag vågar hålla före, att när en officer till sist kommer att fullgöra sin gärning under de omständigheter han ytterst är avsedd att arbeta, behöver han större själslig odling än någon annan yrkesman. Han kommer att arbeta under sådana pressande förhållanden, att det sannerligen måste förutsätta en själslig träning över alla gränser för att han skall kunna fullgöra sin uppgift, och den siste ärade talaren underskattade högst väsentligt betydelsen av själslig odling, om han tror att det arbete, som en officer en gång i tiden skall ha att fullgöra, skall kunna fullföljas med mindre krav på hans andliga odling än det som kan ställas på många andra av våra högre yrken, där det kräves studentexamen. Det vore ytterligt olyckligt, om såsom blomma ur utskottets utlåtande till sist skulle komma, att realexamen skulle sättas som någon sorts kvalifikationsgrund för vår officerskår. Då är jag förvissad om, att de herrar, som åstadkommit denna motion, och utskottet, som godtagit den, skulle ha gjort mycken skada. Jag hoppas för min del, att en eventuell blivande utredning tager hänsyn till mina yrkanden att denna fråga måtte behandlas ifrån denna bredare bas och bredare utgångspunkt, som jag i motionen närmare utvecklat.

Herr Branting: Herr talman! Det har blivit skrivet och sagt ganska mycket i den fråga, som här bragts på tal, som uppenbarligen visar, att vederbörande varken riktigt satt sig in i ärendets olika sidor i detalj, ej heller ens läst den motion, varom fråga är. Det har sålunda upprepade gånger gjorts gällande — i denna kammare och i tidningsuttalanden — att fråga varit om att sänka kvalifikationskraven för officerskåren. Emellertid förhåller det sig ju på det sättet, att någonting sådant alls inte blivit ifrågasatt. Det är tvärtom uttryckligen betonat i den ifrågavarande motionen och uttryckligen förutsatt i utskottets hemställan, att nuvarande kvalifikationsgrunder för officerare skola bibehållas. Vad saken gäller är ju ingenting annat, än att man nu vill eftersöka en väg för att, på basis av realexamen, ge de unga män, som beslutat sig att gå officersbanan, en vidare utbildning, som gör dem fullt jämförbara med vanliga officersaspiranter med studentexamen. Det är inte alls fråga om att avskaffa studentexamensbildningsgrad för dem, som skola söka sig in på krigsskolan vid Karlberg.

Herr Forssell förmenar sig företräda en särskilt demokratisk uppfattning

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

genom att rekommendera en utbildningslinje, som han visserligen inte närmare beskrivit, men som skulle ge tillfälle för »de speciella talangerna», att komma fram — men som däremot inte skulle bana väg för »medelmåttorna», till officersgraden. Man må väl då fråga sig, om herr Forssell menar, att de stora studentfalanger, som nu produceras varje år, i stort sett skulle vara sammansatta av någonting annat än »medelmåttor»? Det förhåller sig väl med dem ungefär som med oss alla, att vi inte kunna göra anspråk på att vara några »speciella talanger» eller några stora begåvningar. Och det synes mig orimligt att begära av officerskåren, att just den skall vara sammansatt av sådana talanger eller begåvningar. Det låter för övrigt verkligen en smula lustigt, när herr Forssell talar om, att en officer skulle behöva större »själsodling» än någon annan yrkesman. Om det skulle förhålla sig på det sättet, att officerskåren också tillägnat sig detta höga mått av själsodling, har herr Forssell givit oss en alldeles ny och överraskande bild av officerskåren, såsom den allra mest själsodlade kåren av alla!

Herr Forssell påtalade också, att genom den nu av utskottet föreslagna ordningen skulle uppstå en viss form av dualism. Man skulle få att räkna med dels de kategorier, som efter förut avlagd studentexamen komma till krigsskolan, och dels dem, som komma dit efter realexamen. Jag vill framhålla, att dualismen finns redan nu, med den anordning, varigenom underbefäl efter genomgående av underofficersskolan i Uppsala kunna avlägga begränsad studentexamen och sedan anses kvalificerade för officersbanan.

Jag vill visst inte förneka, att den utbildningslinje för tekniska högskolan, som herr Forssell talade om, i vissa fall givit utmärkta resultat. Herr Forssell nämnde i detta sammanhang en del bekanta namn. Jag har emellertid den uppfattningen, att den omnämnda utbildningslinjen inte kan få ett särskilt högt betyg på den grund, att ett antal talangfulla och begåvade män kunnat på den vägen göra sig gällande *trots* de svårigheter som genom denna utbildningslinje rests i deras väg.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag vill för övrigt anmärka, att denna hemställan skett i full harmoni, såvitt jag kunnat förstå, med uppfattningarna inom utskottets militära sekretariat.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag får lov att i all hast säga några ord i den här saken i alla fall.

I de gamla krigen såsom de napoleonska krigen kunde varje soldat bära en marskalksstav under sin kapp. Men i vår tid, då man krigar med maskiner, behövs det en vetenskaplig bildning för att kunna sköta dessa maskiner, och den blir huvudsaken för varje officer i vår tid. Då är det alldeles likgiltigt, om han tagit studentexamen eller realexamen. Man kan mycket väl lägga realexamen till grund och sedan låta honom utbilda sig, dock så att han får denna fulla skicklighet. Och den får han inte heller som student. Jag tror, att Branting lagt alldeles för stor betydelse på detta genom att blanda in även problemet »student» här, då det gäller att skapa åt dem, som skola bli officerare, en vetenskaplig, kemisk, teknisk och fysisk insikt i maskinernas tillkomst, skötsel, användning och förbättring. Därför behövs det ingen examen alls mer än folkskolan, men vederbörande få då sättas i en sådan specialutbildning, som naturligtvis tager sin tid, ty den måste organiseras på det sättet, jag antydde. Studentexamen skaffar ingen sådan här utbildning och skaffar inte heller någon mera allmän bildning. I sin mån gör den kanske det, ty genom att plugget blir mera omfattande, får man mera tillfälle att reflektera över plugget än över ett mindre plugg. Men de där elitmänniskorna, som både Forssell och Branting vilja ha fram, kunna inte på det föreslagna enkla sättet framtrollas.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

När jag nyligen satt i socialdemokratiska partikongressen och Brantings motion behandlades, sades det runt omkring mig: »Ja, men det där har väl i alla fall sina sidor, ty det var just genom det där underofficerskorpralsfolket, som Hitler gjorde sin revolution och varigenom han ock fick fångvaktare för koncentrationslägren med mera dylikt.» Jag teg och sade ingenting, men jag vill alltså påpeka, att opinionen kan vara delad, och vill säga, att därför att man varit subaltern, blir man inte humanare eller kunnigare än om man varit studentexamensofficer. Det beror på individen, miljön och i senare fallet undervisningen helt och hållet.

Brantings mening är ju riktig, att man bör även se till att inte studentexamen — och jag tillägger realskoleexamen — skola vara villkoret för befordran av eliter. Men varför skall man just då bara inskränka detta till officersutbildningen? För utbildning till andra ämbetsmän är det lika viktigt, att man få fram eliten — om det nu finns någon sådan i tillräcklig omfattning — och det får man givetvis icke genom företrädesrätter på grund av realskole- eller studentexamen.

Jag måste säga detta, herr talman, för att det i protokollet åtminstone skall komma till synes någon variation av åsikterna på detta område.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkten 4.

I denna punkt, som var indelad i 85 olika moment, hade utskottet hemställt, att i de särskilda momenten angivna motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under punkterna 1—3 eller genom utskottets hemställan i dess utlåtande nr 2, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

På framställning av herr talmannen beslöts att punkten skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 4.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att herr Bagges m. fl. motion I: 381, i den mån den icke kunde anses besvarad genom utskottets hemställan under punkterna 1—3 eller genom utskottets hemställan i dess utlåtande nr 2, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Borell: I den av herr Bagge m. fl. avgivna reservationen har under rubriken Arméorganisationen punkterna 4, 5 och 12 på sid. 430 i utskottsutlåtandet yrkats dels ökat anslag för arméartilleriet med 3.7 miljoner kronor, dels ock att anslaget för anskaffande av luftvärnsmateriel skall ökas med 14 miljoner kronor till 41.5 miljoner kronor, samt att lantförsvarets engångskostnader för materielanskaffning skola upptagas till 97.2 miljoner kronor.

Jag hemställer, under hänvisning till vad jag anfört tidigare under debatten, om bifall till detta yrkande och hemställer i följd därav, att utskottets uttalande på sid. 120 i utlåtandet under rubrik IV. Lantförsvarets kostnader, erhåller följande ändrade lydelse:

Första stycket: oförändrat.

Andra stycket skulle lyda på följande sätt: »Den av utskottet föreslagna

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

materielanskaffningen belöper sig på en sammanlagd kostnad av 97.2 miljoner kronor, därav 41.5 miljoner kronor för luftvärnsmateriel.»

Tredje stycket utgår.

I stället för fjärde stycket inflyter följande:

»Av förenämnda belopp 97.2 miljoner kronor föreslås 51 miljoner kronor skola fördelas med 17 miljoner kronor på vart och ett av budgetåren 1936/1937—1938/1939. Återstoden 46.2 miljoner kronor fördelas jämnt under sjuårsperioden 1936/1937—1943/1944 med en årskvot av 6.6 miljoner kronor.»

I samma reservation har vidare under rubriken Marinorganisationen. V. Flottan, punkten 4 på sid. 432 i utskottets utlåtande hemställts, att för flottans krigsberedskap och övningar måtte beräknas 4.94 miljoner kronor i stället för av utskottet föreslagna 4.44 miljoner kronor.

Jag hemställer om bifall härtill och hemställer förty, att utskottets uttalande på sid. 133 rubrik B. Flottans krigsberedskap och övningar, tredje stycket erhåller följande ändrade lydelse:

»Utskottet anser dock, att det årliga anslaget till flottans krigsberedskap och övningar bör ökas med 500,000 kronor, och beräknas alltså anslaget härför till 4,940,000 kronor.»

I samma reservation har vidare under rubriken Avd. III. Marinorganisationen. Flottan. i punkt 5 på sid. 432 hemställts, att för materielanskaffning åt flottan ett engångsanslag på 14.1 miljoner kronor måtte anvisas att utgå med 4.7 miljoner kronor årligen under de tre närmaste budgetåren.

Jag hemställer om bifall härtill och hemställer i följd härav, att i utskottets utlåtande sid. 142 under rubriken IX. Sjöförsvarets kostnader, underrubriken Engångskostnader, tredje stycket, utbytes mot följande: »Även för flottan bör ett särskilt belopp för engångskostnader för materielanskaffning beräknas och bör detta belopp sättas till 14.1 miljoner kronor, att utgå med 4.7 miljoner kronor under vart och ett av budgetåren 1936/1937—1938/1939.»

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter propositioner gjordes, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande momentet hemställt samt vidare enligt herr Borells yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 5—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 8.

I motionerna I: 388, av herr *Bergqvist* m. fl., och II: 785, av herr *Pehrsson* i Göteborg, hade hemställts, att riksdagen ville besluta att hemställa till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte efter verkställd utredning vidtaga åtgärder för ordnandet av den andliga vården vid försvarsväsendet i samband med försvarets omorganisation i enlighet med vad i de särskilda motionerna anförts.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten hemställt, att herr *Bergqvists* m. fl. motion I: 388, i den mån den icke kunde anses besvarad genom utskottets hemställan under punkterna 1—3 eller genom utskottets hemställan i dess utlåtande nr 2, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I herr *Bagges* m. fl. reservation hade på anförda skäl föreslagits, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
efter verkställd utredning vidtaga åtgärder för ordnandet av den andliga vården vid försvarsväsendet i samband med försvarets omorganisation.

Herr Bergqvist: Herr vice talman, mina herrar! I anslutning till den nu föredragna motionen skall jag be att få säga några ord om ett ämne, som ännu inte blivit berört under den långa debatten om försvarsorganisationen. Det rör den andliga vården vid försvarsväsendet. Detta är, enligt min uppfattning, ett ganska viktigt och betydelsefullt ämne, som man inte får förbise vid ordnandet av rikets försvar, och det rör en verksamhet, som icke får underskattas.

Jag tror, att den icke minsta bristen i det försvarsväsende, vi ha haft under senare tider, har varit den, att man i allt för ringa grad tillgodosett den andliga vården vid krigsmakten. Ser man efter, vilka anordningar, som nu äro föreslagna, så bestå de däri, att man tillstyrkt ett anslagsbelopp av 50,000 kronor att på visst sätt fördelas. Dessutom finnas ju garnisonspastorer, en i Boden och en i Karlsborg ävensom en marinpastor. Beträffande garnisonspastorn i Boden vill jag begagna tillfället att framföra ett tack till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för att han har behjärtat framställningen om förbättring i dennes arvode och likaledes att få framföra ett tack till försvarsutskottet, därför att utskottet också behjärtat saken och detta inte bara i anslutning till Kungl. Maj:ts hemställan, utan även för det nu kommande budgetåret med anledning av en av mig väckt motion tillstyrkt denna förhöjning. Men i övrigt har ingen organisation föreslagits för denna verksamhet utan det har överlämnats åt frivilliga krafter att göra vad de kunna. Jag vill säga, att de, som nu syssla med utövandet av den andliga tillsynen vid militärförläggningarna, ha gjort sig förtjänta av erkännande. När jag tänker på Soldaternas Vänner, är det ett mycket vackert arbete, de utfört, och likaså har soldatverksamheten varit av mycket stor betydelse för de värnpliktiga ungdomarna. Man måste ändå säga sig, att det är väl lösligt att endast äga en sådan där frivillig organisation och dessa krafter kunna inte ensamma tillgodose alla de krav, som rättvisligen böra ställas på den andliga vården, allra helst som det skall ske med ett så begränsat anslag från statsverket som 50,000 kronor. Här är utan tvivel en förstärkning behöfvlig. Det är nödvändigt, att det blir en fastare organisation av denna verksamhet med en vidsträcktare medverkan från svenska kyrkans sida. Det finns icke heller någon som helst risk för att några konflikter skulle komma att inträda mellan svenska kyrkans präster och de frivilliga krafterna. Det hör till vår tids glädjande företeelser, att den spänning, som tidigare fanns mellan olika riktningar på det religiösa området, nu har upphört. Man har lärt bättre förstå varandra, och därför kan man vara förvissad om att det allra bästa samarbete skall komma att äga rum i denna verksamhet. Detta bekräftas redan av erfarenheten. Där präster fortfarande utöva verksamhet vid militärförläggningarna utföres deras arbete i bästa samförstånd med Soldaternas Vänner; de stödja och hjälpa varandra.

Arbetet har ju, såsom här framhållits, till uppgift att tillgodose rent religiösa behov — det skall befrämja det etiska och moraliska livet hos de unga. Men i denna andliga vård ingå även kulturella uppgifter. Jag bör väl inte anses anlägga någon överdrivet partisk synpunkt till förmån för prästerna, om jag säger, att de väl ändå i regel genom sin bildning ha något större förutsättningar att kunna tillgodose vissa krav på den andliga vård, varom här är fråga. De ha ju genom sina studier fått vissa kunskaper och fått sina andliga vyer vidgade, vilket ju blir till nytta för deras verksamhet. Men det bör naturligtvis vara unga män, sådana som förstå ungdomen, och det bör också vara sådana, som ha förmåga att samla de unga männen exempelvis till sångövningar och till andra intellektuella samkväm. Vi ha nu en hel rad unga präster, som

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

särskilt ha ägnat sig åt arbetet bland de unga, och som fått en god vana att kunna lägga denna verksamhet på ett ändamålsenligt sätt. Den rutinen, om jag så får säga, skulle utan tvivel bli till stor nytta vid verksamhet för den värnpliktiga ungdomen.

Granskar man nu huru man från olika håll ställt sig till frågan om den andliga vården vid vårt försvarsväsende, finner man, att försvarskommissionen väl har sagt, att de synpunkter, som framhöllos 1918 och 1926, vore förtjänta av beaktande, men kommissionen fann denna fråga inte ha så nära samband med dess föreliggande uppgifter, att den borde upptagas till behandling. Kommissionen gav sålunda sitt erkännande åt själva saken, men ansåg sig inte kunna upptaga den under för handen varande förhållanden. Mot detta beslut finns det tre reservanter, som i kommissionen yrkat på en fastare ordning och ett kraftigare stöd åt denna verksamhet under framhållande av dess stora betydelse och som i organisatoriskt avseende föreslagit anställande av regementspastorer, anordnande av en central myndighet, samt anvisande av därför erforderligt anslag. Som bekant ha myndigheterna yttrat sig över kommissionens utlåtande, och därvid ha de militära cheferna särskilt framhållit önskvärdheten av en organiserad verksamhet för den andliga vården vid krigsmakten.

Generalstabschefen har framhållit, att den borde utökas dels genom till tjänst för truppförbanden förordnade svenska kyrkans präster, utsedda efter vederbörande truppförbandschefers hörande av domkapitlet inom det stift, där förbandet ifråga vore förlagt, och dels genom frivilligt arbete, lett antingen av de sålunda förordnade prästerna eller av förbundet Soldaternas Vänner. Vidare har han föreslagit ett centrallråd i Stockholm förlagt till diakonistyrelsen för att inom försvarsväsendet sammanhålla och leda svenska kyrkans arbete. Cheferna för samtliga arméfördelningar ha också givit sin anslutning till detta förslag.

Se vi sedan på vad Kungl. Maj:t har sagt i sin proposition, så finna vi där, att Kungl. Maj:t inte har velat gå in på vad reservanterna inom kommissionen yttrat, men Kungl. Maj:t säger, att måhända andra vägar kunna beträdas för att befrämja det avsedda syftet, exempelvis genom att närmare anknyta den andliga vården vid försvarsväsendet till församlingsarbetet i övrigt på förläggningssorterna. Men Kungl. Maj:t tillägger att detta är en fråga, som inte låter sig bedömas utan föregående undersökning. När sedan utskottet behandlat denna fråga, har utskottet endast sagt, att det ansluter sig till departementschefens uppfattning, att detta arbete bör fortgå i samma ordning som hittills, men utskottet nämner ingenting om vad departementschefen antytt om en möjlig utredning i ämnet.

Nu har jag jämte några andra motionärer gjort hemställan, att en utredning i anknytning till departementschefens uttalande måtte av riksdagen i skrivelse begäras hos Kungl. Maj:t. Den motion jag väckt slutar med följande hemställan: »att riksdagen ville besluta hemställa till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte efter verkställd utredning vidtaga åtgärder för ordnandet av den andliga vården vid försvarsväsendet i samband med försvarets omorganisation i enlighet med vad i motionen anförts.» Jag kan till förmån för en sådan hemställan anföras, icke blott vad de militära cheferna sagt, utan jag kan också hänvisa till de många svenska hem, som kanske med bekymmer sända sina unga söner till lägerplatserna, vilka nu liksom förr medföra många frestelser för de unga, men kanske i än större utsträckning nu än tidigare, därför att de militära förläggningarna förflyttats till städerna med deras flera tillfällen till att lockas bort från dygdens väg, om jag så må säga, än vad fallet är på

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

den rena landsbygden. Hemmen i landet, åtminstone många, många hem skulle känna det tryggt, om de visste, att där finnes åtminstone någon prästerlig kraft, som säkerligen vill göra allt för att jämte andra krafter hjälpa de unga och söka att leda dem på en god väg. Jag vet också, att hela det svenska kyrkfolket har samma önskan, och det är icke en liten del av svenska folket, det svenska kyrkfolket. Det kan man räkna till kärnan av vårt folk, en del av vårt folk, som är hängivet sitt fosterland, som vill befrämja det goda och som också är ett starkt stöd för försvaret.

Vad det här gäller är inga större kostnader. Vad man kan tänka sig behöva för en liten organisation av svenska kyrkans präster för detta ändamål är blott en försvinnande bråkdel av hela kostnaden för försvaret, och vad som förutsättes är ju, att dessa kostnader icke skulle upptagas på statsbudgeten, utan få utgå av kyrkofondens medel. Det skulle kunna ordnas på det sätt, att man finge litet större anslag till »särskild prästerlig verksamhet», varigenom sådana, som nu äro anställda som stiftsadjunkter eller kontraktsadjunkter och dylika, skulle kunna vid sidan av detta även utöva viss tjänstgöring vid de militära förläggningarna. Men då måste de ju vara litet flera än vad de nu äro, och därför skulle det behövas något tillägg ytterligare ur kyrkofonden till denna särskilda prästerliga verksamhet.

Jag har velat säga detta, och fastän det har varit en så lång debatt, har jag i alla fall tillåtit mig upptaga några minuter här — kanske en halvtimme, det vet jag icke — men den sak, som man vill gynna och som man av hjärtat omfattar, vill man säga några ord om.

Jag vill yrka bifall till herr Bagges m. fl. reservation på sid. 436 rörande den andliga vården inom försvarsväsendet och jag vill vädja till kammaren att visa detta mitt yrkande sitt benägna beaktande och understöd.

I detta anförande instämde herrar *Johan Bernhard Johansson, Sandström* och *Bengtsson*.

Herr Hamrin: Herr talman, mina herrar! Jag satt för ett par månader sedan i min bostad och hörde på en predikan i radio av biskop Bergqvist, som hölls i Boden, och jag kände mig så uppbyggd och tilltalad av biskopens förkunnelse, att jag telegraferade och tackade för vad jag fått lyssna till. Men jag kan icke göra detsamma i dag. Herr biskopen rörde nämligen ihop saker, som jag tycker, man borde hålla litet ifrån varandra. Ty fosterlands-kärlek, försvarsvilja och kyrkobesök äro viktiga, stora och goda saker var för sig, men jag tror, att vi skola akta oss för att mobilisera det ena till förmån för det andra. Själva den goda meningen och viljan i biskopens anförande senterar jag naturligtvis fullt ut. I det arbete och de överläggningar, vi haft inom försvarskommissionen och som resulterat i förslaget att vi skulle utgå från nuvarande anordning, ha mycket olika meningar rått rörande det, som kallas den andliga vården. Jag tror ej, att det är lyckligt överhuvud taget, om vi röra upp strid omkring denna fråga, som jag tillägger — jag säger det än en gång — liksom biskop Bergqvist en mycket stor betydelse.

Det är icke så, som många synas tro, att de värnpliktiga äro likgiltiga för huruvida det finnes sådan verksamhet inom förläggningsområdena. Jag kan i det avseendet nämna, att Soldaternas vänner har de sista åren utdelat för varje år omkring femtusen biblar till de värnpliktiga, som särskilt gjort framställning om detta. Det är alltså ingen propaganda för att bli av med biblar, utan det har skett på särskild framställning och begäran. Det är ett av tecken på att den andliga vården icke är någon påtvingad rörelse, någon propagandarörelse i detta ords vanliga bemärkelse utan att den uppskattas. Läg-

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

ger jag därtill den andra verksamhet, som bedrives vid våra soldathem — jag tänker på att det finnes skrivrum och sällskapsrum, där de värnpliktiga få samlas på fritid o. s. v. — så är det känt för oss, att denna verksamhet uppskattas mycket högt av de värnpliktiga.

När den kungl. propositionen kom till särskilda utskottet, konstaterades det med mycket stor tillfredsställelse och glädje, att man icke blott bibehållit den nuvarande anordningen, utan höjt beloppet från 44,500 till 50,000 kronor, och hade försvarsministern varit närvarande, skulle jag uppriktigt velat tacka honom för detta visade intresse.

Nu begära reservanterna här i utskottsutlåtandet i anslutning till bland annat den motion, som blev omnämnd av den föregående ärade talaren, att en fastare organisationsform skall tillskapas. Jag skall ej närmare gå in på frågan, men jag befarar, att i stället för att öka samförståndet eller samarbetet, vilket ju motionärerna ge uttryck för att det nu förefinnes, det skulle leda till raka motsatsen. Tyvärr, herr Bergqvist, är det dock så på en del platser, åtminstone några, att där bedrives en dubbel verksamhet, som är från verksamhetens synpunkt sett överflödigt, därför att det kostar för mycket och åstadkommer splittring. Vidare vill jag påpeka, att det icke är, såsom några tro, så att dessa 44,500 kronor är det som går åt för att upprätthålla denna verksamhet. Det vore synd om den andliga verksamheten vid våra regementen, om den icke hade tillgång till större penningbelopp än här talats om. Det är så, att bland frivilliga organisationer, framför allt inom frikyrkliga organisationer, företagas insamlingar i betydande omfattning just för samma ändamål. Vi böra icke förstatliga på det sättet, så att vi göra de ideella krafterna likgiltiga för denna verksamhet under en tid, då det nog visat sig på detta område som på så många, många andra, att när man endast skall lita till statsanslag och lagparagrafer, då det gäller ideell verksamhet, riskerar man, att den tunnas ut, stannar och stelnar i former, under det de frivilliga ideella krafterna, i den mån de verka, också åstadkomma bättre nytta.

Jag har, herr talman, icke annat yrkande än om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Bergqvist: Herr Hamrin sade, att jag blandade ihop saker, som inte hörde ihop. Jag undrar, om det inte berodde på missförstånd av vad jag menade. Jag sökte framhålla några krafter, som stå bakom kravet på en bättre ordnad andlig vård inom försvarsväsendet, och då nämnde jag de militära myndigheterna. Sedan gick jag över till hemmen, som jag ansåg vara en sådan kraft, som stod bakom kravet, och så nämnda jag kyrkfolket. Detta anser jag icke vara någon sammanblandning. Jag kanske hade bort försöka mobilisera flera, men jag tyckte, att det räckte med dessa exempel.

Nu säger herr Hamrin, att han inte vill vara med om detta, ty han vill inte uppväcka strid, men inte skola vi tänka, att det skulle uppväcka strid. Jag tror snarare, att det skulle befrämja fred och inbördes förståelse mellan kyrkan och våra frikyrkosamfund, om olika krafter samarbeta. Det kan väl icke ens herr Hamrin förneka, att ett sådant samförstånd börjar mer och mer göra sig gällande, och vad vi kunna göra i det avseendet skola vi göra.

För det tredje var det ju att herr Hamrin var rädd för att man skulle likasom komma att kalmera den givmildhet, som finnes, ifall man skulle till den andliga vården ge särskilt anslag ytterligare, utöver de 50,000 från det allmännas sida. Ja, jag undrar, om det skulle bli fallet, men jag vill säga, att den verksamhet, som bygger uteslutande på frivilliga medel, är ganska osäker. Det kan hända, att gåvorna tryta, och då står man där. Det är bättre att ha något fast att hålla sig till. Då kan det frivilliga växla något; ibland är det

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

mer, ibland mindre. Jag hade hoppats, att herr Hamrin skulle vara en livlig medhjälpare att befrämja mitt yrkande, helst som jag tror, att han i själ och hjärta inte har så mycket däremot i alla fall.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att i avseende på det nu ifrågavarande momentet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Bergqvist*, att kammaren skulle, med godkännande av herr Bagges m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation i nu förevarande del, besluta, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte efter verkställd utredning vidtaga åtgärder för ordnandet av den andliga vården vid försvarsväsendet i samband med försvarets omorganisation.

Därefter gjorde herr andre vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet i första huvudavdelningen av utlåtande nr 1 hemställt under punkten 4 mom. 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Bergqvists under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Mom. 9—30.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 31.

På sätt tidigare anförts hade herr *Lindhagen* i motionen I:413 hemställt, att riksdagen vid prövningen av propositionen om försvarsväsendets ordnande ville, efter föredöme av de tyska och franska konstruktiva fredsplanerna för Europa, uttala sig för och hos Kungl. Maj:t åska:

1:o) att försvarsfrågan och fredsfrågan omsider sammanfördes till ett odelat problem;

2:o) att i sådant syfte övervägdes en allsidig konstruktiv plan till en internationell rättsordning för alla världsdelar, byggd på rätt, sanning och fred samt ej på rustningar och folkförbundskrig;

3:o) att därvid även övervägdes förslag till en ingående revision av det nuvarande folkförbundets idéer och organisation;

4:o) att dessa överväganden skedde i samråd med Nordens övriga stater för framläggandet av en gemensam fredsplan, riktad till staterna och folkförbundet;

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

5:o) att därefter resultaten av dessa överväganden skyndsamt förelades riksdagen.

I den av herr *Lindberg* i Umeå vid utlåtandet avgivna reservationen hade, såsom förut angivits, under punkten 2 yrkats, att riksdagen måtte besluta att bifalla motionen I: 413 av herr *Lindhagen*.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag har i går utvecklat inför kammaren innehållet i motionen nr 413. Den avser försvarsfrågans och fredsfrågans sammanknytande till ett problem. I motionen har framlagts ett förslag att vid sidan av Tysklands och Frankrikes konstruktiva fredsplaner för Europas fred framlägga en Nordens fredsplan för hela världens fred huvudsakligen på sätt i nämnda motion ifrågasättes. Det sista ordet i försvarsutskottets utlåtande innehåller reservanten herr *Lindbergs* yrkande i hans punkt 2:o) om bifall till nämnda motion.

Nu har också förnummits bifall från andra håll. 76 ledamöter på den socialdemokratiska partikongressen röstade för en sådan sak, och jag har från Danmark och Norge fått meddelande från presshåll, att man intresserar sig där för den saken, och så göra också pacifisterna, som vilja gå till grunden med frågan i detta land. Svenska freds- och skiljedomsföreningens stora klientel är också med sedan gammalt, till skillnad från de små intellektuella svenska fredsföreningar, som i det längsta hålla fast vid den europeiska pacifismens synvillor. Det här är för övrigt en gammal fråga genom hela världshistorien.

Jag måste således, herr talman, i anslutning till punkten 2:o) i *Lindbergs* reservation yrka bifall till min motion I: 413. Men jag vill också tillägga det, att då här är fråga om hur långt en riksdag året 1936 efter Kristus hunnit eller nått fram i att icke syssla blott med upprustning utan ock med den mera betydande fredsutrustningen, kommer jag att här lika väl som 1935 påkalla rösträkning för att utröna detta. Vi ha ju strävat till den s. k. offentliga öppna omröstningen, som skulle vara en så stor sak. Den har nu i regel resulterat i den lumpna omröstning, som kallas uppresning. Förr i världen stod det i protokollet, att så och så många hade röstat för det ena eller andra. Vid den elektriska rösträkningen får man också veta, detta jämte antalet som »avstår» och äro borta och dessutom får man veta i kansliet hur var och en individuellt röstat. Nu är det så, att ingen vågar begära omröstning med rösträkning, när man ser att det tydligen är en stor majoritet emot. Då blir det ett mummel över hela kammaren, och på det sättet demoraliseras hela vår omröstning numera. Jag kommer nästa år att upprepa min motion från förra året, att ta bort uppresningen, och att man ögonblickligen får gå till den elektriska rösträkningen. Jag hoppas nu, att herrarna inte mumla för mycket då jag i detta fall begär en rösträkning för att få situationen fotograferad till protokollet.

Herr Åkerberg: Med anledning av den motivering, som herr *Lindhagen* gjort för detta sitt framställda yrkande, får jag meddela, att jag kommer att rösta för avslag på herr *Lindhagens* yrkande, men att det icke innebär att jag och det parti, som både herr *Lindhagen* och jag representera, sakna intresse för vad som här kallas för försvarsfrågans och fredsfrågans sammanförande till ett odelat problem eller för skapandet av en internationell rättsordning. Att jag röstar för detta förslag innebär endast, att jag icke tror på utopier och att det överhuvud taget icke vare sig i motioner eller på annat sätt givits några anvisningar på hur dessa utopier skola kunna förverkligas genom beslut i riksdagen.

I herr *Åkerbergs* yttrande instämde herr *Nilsson, Theodor*.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Herr **Lindhagen**: Om en medlem av det socialdemokratiska partiet, vilket vill omdana hela världen med en ny ekonomisk samhällsordning, inte vill veta av några s. k. utopier — vilka dock merendels avslöja dagens största missförhållanden och därför pläga bli morgondagens verkligheter — då kan verkligen Åkerberg gå hem och lägga sig i Örebro, tycker jag! Men jag vill säga, att riksdagen i alla fall är till för att även inge sig själv och folket några förhoppningar om den utveckling, som är nödvändig, om vi överhuvud skola komma någon vart. Min motion innehåller i olikhet med vad Åkerberg ifrågasatt — jag tror knappt, han hade läst den — ett fullständigt program över den saken, ett program, framfört under årtusenden, om nationernas självbestämmanderätt och de övriga självklara, men i vår tid försummade grundvalarna för en varaktig fred.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande momentet hemställt samt vidare på bifall till den av herr Lindhagen i ämnet väckta motionen I: 413; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Lindhagen** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet i första huvudavdelningen av utlåtande nr 1 hemställt under punkten 4 mom. 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Lindhagen i ämnet väckta motionen I: 413.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr andre vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr **Lindhagen** begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 92;

Nej — 8.

Därjämte hade 18 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr **Lindhagen**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Förra året, herr talmän, var det bara en röst. Nu äro vi åtta. Förra året var det 7, som »avstodo», i år blev det 18, för att nu ej tala om de många frånvarande. Det går långsamt fram men det går ändå fram till och med i parlamentet.

Mom. 32.

I motionen I: 414 hade herr **Lindhagen** hemställt, att riksdagen vid prövning av propositionen om försvarsväsendets ordnande ville:

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

- 1:o) bemöta opå kallade *panikstämmningar*;
- 2:o) avslå anslag till *bombflygplan*, i vilken del av försvaret en isolerad avrustning redan nu vore på sin plats, i den mån sådana redan anskaffats;
- 3:o) besluta att denna kriminalitet i varje fall ej finge köpas genom indragningar bland *fotfolket*, vilket i detta land enligt mångas, även experters, mening vore ett bättre militärt värn för frihet, liv, ära och egendom än ett uppgående i stället i bombflygplanens uppseglande barbari;
- 4:o) upphäva omsider orättvisan, att *studenterna* betungades med längre värnplikt än övriga beväringar.

Utskottet hade i det nu föredragna momentet hemställt, att herr Lindhagens motion I: 414, såvitt avsåge försvarsorganisationen, i den mån motionen icke kunde anses besvarad genom utskottets hemställan under punkterna 1—3 eller genom utskottets hemställan i dess utlåtande nr 2, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Lindhagen: Herr talman! Den första punkten av min motion nr 414 hör till denna avdelning. I går hade jag förklarat mig åtnöja mig med att endast till protokollet framföra min uppfattning, och därför har jag intet särskilt yrkande i denna punkt att göra.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande moment hemställt.

Mom. 33.

I motionerna I: 415, av herr *Nordborg* m. fl., och II: 775, av herr *Andersson* i Grimbo m. fl., hade hemställts, utom annat, att bestyckningen å Älvsborgs fästning måtte utflyttas till havsbandet av Göteborgs skärgård och att för härav föranledda kostnader måtte anvisas ett anslag av 1,700,000 kronor att utgå uppdelat på tre nästkommande budgetår.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande momentet hemställt, att herr Nordborgs m. fl. motion I: 415, i den mån den icke kunde anses besvarad genom utskottets hemställan under punkterna 1—3 eller genom utskottets hemställan i dess utlåtande nr 2, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I den av herr *Bagge* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen hade under hänvisning till den i motionen I: 415 därom anförda motiveringen föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att i Älvsborgs fästning nu befintliga svåra och medelsvåra samt vissa lätta pjäser skulle, utan ändring i nu rådande förhållanden med Älvsborgs fästning förlagd i materielreserv, utflyttas till havsbandet av Göteborgs skärgård.

Herr Nylander: Herr talman! Åberopande vad jag förut i dag har anfört vid behandlingen av utskottets utlåtande under rubrikerna Kustartilleriet och Kustfästningar, ber jag nu att utan att åter ingå på saken få yrka bifall till den av herr Bagge m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen, som går ut på att riksdagen måtte besluta att i Älvsborgs fästning nu befintliga svåra och medelsvåra samt vissa lätta pjäser skola, utan ändring i nu rådande förhållanden med Älvsborgs fästning förlagd i materielreserv, utflyttas till havsbandet av Göteborgs skärgård.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna momentet hemställt samt vidare, i enlighet med herr *Nylanders* yrkande, på godkännande av motsvarande del av

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
herr Bagges m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 34—85.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Huvudavdelningen II. Värnpliktslagen.

Punkten 1.

I proposition nr 226 med förslag till värnpliktslag hade Kungl. Maj:t, under återopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 27 mars 1936, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till värnpliktslag.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten hemställt, att riksdagen — under förutsättning att riksdagen fattade beslut, som av Kungl. Maj:t godkändes, angående försvarsväsendets ordnande — med förklarande, att Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag icke kunnat av riksdagen oförändrat antagas, måtte i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition för sin del antaga under punkten infört förslag till värnpliktslag.

I den av herr Åkerberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen hade i denna del hemställts, att riksdagen — under förutsättning att riksdagen fattade beslut, som av Kungl. Maj:t godkändes, angående försvarsväsendets ordnande — måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition med förslag till värnpliktslag.

I enlighet med den antagna föredragningsordningen föredrogs nu

Utskottets förslag till värnpliktslag.

§ 24.

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

1. Till linjetjänst uttagas följande vapenföra värnpliktiga, nämligen:

a) värnpliktiga, vilka avlagt studentexamen eller erhållit avgångsbetyg från gymnasiet eller lyceets näst högsta årsklass vid allmänt läroverk eller som vid annan läroanstalt förvärvat ett kunskapsmått, som, enligt vad Konungen förordnar, skall anses däremot svara, så ock värnpliktiga, som vid navigations-skola avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller övermaskinistexamen eller maskinistexamen av andra klass;

b) å sjömanshus inskrivna maskinister och eldare samt av övriga å sjömanshus inskrivna värnpliktiga de, som sex månader eller därutöver varit inmönstrade till sjöfart; samt

c) bland övriga värnpliktiga, enligt de närmare föreskrifter, Konungen meddelar, samtliga inom Gotlands militärområde inskrivna samt i övrigt ett så stort antal, som erfordras för att årskontingenten skall uppgå:

vid hären till 20,945 man, däri ej inräknade vare sig de under a) om-

c) bland övriga värnpliktiga, enligt de närmare föreskrifter, Konungen meddelar, samtliga inom Gotlands militärområde inskrivna samt i övrigt ett så stort antal, som erfordras för att årskontingenten skall uppgå:

vid hären till 25,574 man, däri ej inräknade vare sig de under a) om-

*Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)**(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

förmälda eller de inom Gotlands militärområde inskrivna värnpliktiga; vid marinen till 3,500 man, däri inräknade de under b) men ej de under a) omförmälda värnpliktiga; samt

vid flygvapnet till 1,170 man, däri inräknade de under b) men ej de under a) omförmälda värnpliktiga.

2. Till ersättningsreserven uttagas övriga vapenföra värnpliktiga.

Föreligger för värnpliktig, som uttagits till ersättningsreserven, vid tjänstgöringens påbörjande sådant förhållande, att han är att hänföra till de i mom. 1 a) omförmälda värnpliktiga, skall han enligt de närmare föreskrifter, Konungen meddelar, överföras till linjetjänst.

3. Till handräckningstjänst uttagas icke vapenföra värnpliktiga.

Herr Åkerberg: I denna paragraf skiljer sig utskottets yrkande från Kungl. Maj:ts i fråga om storleken av värnpliktskontingenterna. Vid armén t. ex. har Kungl. Maj:t upptagit 20,945 man, under det att utskottsförslaget upptager 25,574. Inalles uttagas 34,900 disponibla för värnpliktstjänst och för handräckningstjänst 7,425. Den högre kontingenten är naturligtvis beroende på den större arméorganisationen, som mellanpartiernas majoritet i utskottet föreslår. I överensstämmelse med mellanpartiernas motion, eftersom nu kamraren bifallit utskottets förslag beträffande organisationen, skulle det kanske icke vara något att säga rörande beväringsskontingenten. Jag vill dock göra ett par påpekanden. Som jag nyss nämnde, räknar man med att ha disponibla för linjetjänst dessa 34,900 man. Resten av de vapenföra överförs till en ersättningsreserv. Behovet av manskap till handräckningstjänst är upptaget i mellanpartiernas motion till 7,690 man. Det blir alltså tillsammans 42,590 man, som erfordras med den organisation, som riksdagen beslutar, om detta utskottsförslag antages. Det räcker ju, det manskap, som finns, med nuvarande förhållanden, men, som jag skall försöka påvisa, kommer det att i framtiden uppstå situationer, då de tillgängliga årsklasserna icke räcka för denna organisation.

För närvarande — alltså för 1937 — räknar man med att hela årsklassen skulle utgöra 53,700 man. Därav beräknas 42,960 vara vapenföra. Till linjetjänst behövas 34,900 man. Det återstår alltså till ersättningsreserv 8,060 man. Behovet av handräckningsfolk var ju 7,690 man, och det räcker alltså ungefär jämnt. Men redan påföljande år beräknas de vapenföra uppgå till endast 41,840 man. Då måste man således gå utanför denna grupp för att få tillräckligt med folk för handräckningstjänst. Samma blir förhållandet 1939. På grund av statistikens nyckfullhet blir det därefter ett hopp, så att årsklassen 1940 kommer att uppgå till 61,500 man och antalet vapenföra till 49,200. Som ersättnings- och reservmanskap har man då att tillgå icke mindre än 14,300 man, alltså ungefär dubbelt så många som erfordras till handräckningstjänst. Denna högkonjunktur räcker emellertid bara två år. Sedan, år 1942, blir det ett fruktansvärt hopp nedåt: då beräknas hela årsklassen icke uppgå till mer än 52,000 man och antalet vapenföra till 42,080. Redan då förslår icke antalet av de vapenföra, som, sedan de för linjetjänst uttaga

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

avdelats, skola förrätta handräckningstjänst, utan man måste gå över till de icke vapenföra för att få utfyllnad. Därefter dalar kurvan så småningom, och redan 1949 kommer hela årsklassen — alltså både vapenföra och icke vapenföra — att uppgå till exakt samma siffra, som erfordras för hela armén, således sammanlagt för linjetjänst och handräckning. De följande åren blir det ännu sämre: då kommer antalet alls icke att förslå. Hur man då skall göra, kan jag icke förstå. Och om man ser på den organisation, som har föreslagits av högern, där man räknar med en sammanlagd kontingent av 45,388 man, kommer brist att inträda redan långt före det året.

Det säges ju visserligen — jag tror det är i herr Ossbahrs motion — att man bör taga ut all den materiella och levande kraft, som finnes, för att göra vårt land rustat att motstå en eventuell fiendes angrepp i en framtid, men om man skall bygga en försvarsorganisation på att man, åtminstone i en framtid, bör räkna med även halta och döva och blinda, så tycker jag, att en sådan försvarsorganisation redan vid sin tillkomst är undergrävd och ihålig, även om under de kommande åren inga sådana bekymmer komma att inställa sig.

Jag vill därför, trots att kammaren har fattat beslut i enlighet med förslaget om en större organisation, då ju andra kammaren ännu icke har med sitt beslut bekräftat, att denna ståndpunkt även är riksdagens, beträffande den ifrågavarande paragrafen yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag skall inte upptaga tiden med att närmare gå in på detta problem, som ju har diskuterats ganska mycket, icke minst i den socialdemokratiska pressen, där man ju använt dessa siffror för att söka bevisa, att den försvarsorganisation, som av mellanpartierna föreslagits, icke är genomförbar på grund av att brister komma att uppstå. Men en hel del siffror, som man här rör sig med, äro ju — jag vill inte säga problematiska, men svävande. Om man tar de klasser, som ingå i värnpliktsåldern, finner man, att siffran för 1937 är 53,700, och enligt de statistiska beräkningarna skulle den sedan sjunka till 46,500 år 1946. Men denna siffra säger ju inte allt. Vi ha också en annan siffra, nämligen den procent av årsklassen, som tages ut och skrives in, och den är här i den kungl. propositionen upptagen till 75 procent. Härifrån avgår sedan under tiden en viss procent, som också är svävande, när det gäller att räkna med någon fast siffra härutinnan.

För övrigt vill jag bara tillägga det, att när vi nu tala om dels linjetjänst, dels handräckningsmanskap och dels ersättningsreserv, få vi komma ihåg, att en hel del av de arbeten, som utföras av värnpliktiga, därest det skulle uppstå en sådan liten brist, som herr Åkerberg talar om, mycket väl kunna överföras på vanligt civilt folk, som icke tillhöra de värnpliktiga. Statistiskt sett kommer det icke att uppstå en sådan brist, som på något sätt skulle äventyra den försvarsorganisation, som vi här i första kammaren ha beslutat.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den lydelse Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

§ 27.

Godkändes.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Nu föredrogs

§ 1.

Denna paragraf hade följande avfattning:

Svensk man är värnpliktig från och med det kalenderår, under vilket han fyller tjugu år, till och med det, under vilket han fyller fyrtiofem år, dock att inom Gotlands militärområde kyrkobokförd svensk man är värnpliktig från och med det år, under vilket han fyller aderton år, till och med det år, under vilket han fyller femtiofem år.

Är svensk medborgare tillika medborgare i främmande stat och har han hemvist i den främmande staten, bestämmer Konungen, huruvida värnplikt skall åligga honom här i riket.

I en vid utlåtandet afgiven reservation hade herrar *Pehrsson* i Bramstorp, *Branting*, *Anton Pettersson* och *Törnkvist* i Karlskrona yrkat, utom annat, att § 1 första stycket värnpliktslagen skulle erhålla följande lydelse:

Svensk man är värnpliktig från och med det kalenderår, under vilket han fyller tjugu år, till och med det, under vilket han fyller fyrtiofem år.

Herr Bodin, Gunnar: Herr talman! Såväl försvarskommissionen som Kungl. Maj:t och utskottet ha föreslagit, att gotlänningarna skola ha 12 års längre värnplikt än andra svenskar, nämligen från 18 år till 55 år. Visst äro gotlänningarna försvarsvänliga, men alla medborgare i vårt land böra väl ändå stå lika inför lagen — således även inför värnpliktslagen. Alla svenska medborgare skyddas av våra lagar, och alla böra vara jämställda såväl då det gäller lagens krav som lagens skydd. Jag hoppas, att kammarens ledamöter skola förstå gotlänningarnas vädjan här om likställighet inför värnpliktslagen.

Jag vill även med några ord tala om det gotländska försvaret, som jag ser det. Var och en bör väl kunna medge, att Gotland under orostider icke utan stöd från fastlandet kan försvaras mot en mäktig stormakt, och Gotlands försvar måste väl utan alla förbehåll erkännas vara en riksangelägenhet och icke en lokal angelägenhet.

På samma sätt som varje del av Sveriges fastland måste kunna försvaras av rikets hela krigsmakt, måste rikets samlade makt till sjöss och i luften stå till förfogande för att förhindra en fientlig landstigning på Gotland. Det är ett hela landets intresse, att en främmande krigsmakt ej får tillfälle att sätta sig fast på ön.

Det ifrågasättes, huruvida Sverige skulle kunna försvara sig mot ett angrepp av en stormakt, men många tyckas taga för givet, att Gotland ensamt skall kunna försvara sig. Hela vårt land har en folkmängd av något över 6 miljoner; Gotland har en folkmängd av 38,000.

Vi gotlänningar äro tacksamma över att utskottet föreslagit ett infanteriregemente, en artillerikår, luftvärnsbatteri och kustartillerikår för Gotland, men vi tro ej, att en landstorm med gamla män upp till 55 år, som ej haft vapen i hand på 30 å 35 år, kan vara något att bygga på.

Jag anser det vara nödvändigt, att både gotlänningar och andra svenskar förena sig i ett och samma krav, nämligen att rikets samlade krigsmakt skall kunna användas, om Gotland skulle överfallas. Både flottan och flyget böra kunna ingripa, om så skulle behövas i avgörandets stund.

De delar av riksförsvaret, som kunna nå Gotland, d. v. s. flottan och flyget, måste därför uppbibras till högsta möjliga styrka för att förhindra en fiende att landstiga på Gotland.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Pehrsson i Bramstorp m. fl. avgivna reservationen.

Häri instämde herrar *Tjällgren* och *Lindhagen*.

Herr Branting: Herr talman! På grund av den dåliga akustiken i kam-maren var det svårt för mig att uppfatta det sist hållna anförandet, och det kan därför hända, att vad jag nu kommer att yttra i någon mån blir detsamma, som den föregående talaren sagt.

Jag påpekar också den reservation, som i denna punkt blivit avgiven av särskilda utskottets ordförande, herr Pehrsson i Bramstorp, och ett par andra ledamöter. Jag har för min del icke kunnat bli på något sätt övertygad om att bärande skäl kunna anföras till motivering för stadgandet, att Gotlands befolkning skall betungas med en extra värnplikstid, börjande 2 år tidigare och slutande 10 år senare än andra svenska medborgare. Jag är däremot övertygad om, att om ett militärt försvar eventuellt bleve erforderligt för Gotlands del, måste detta komma att baseras — icke på de från plögen ryckta, äldre manliga gotlänningarnas vakthållning, utan på det mått av grova kanoner, minor och framför allt flyg, som kan detacheras från huvudkrafterna för ifrågavarande ändamål. Föreställningen att Gotland skall försvaras genom att befolkningen just där skall gå man ur huse upp till sextioårsåldern och ställa upp med sina bössor gentemot motståndarens luftbombardemang och flottanfall, förefaller mig fullkomligt otidsenlig, för att icke säga en smula löjlig. Det är också enligt min mening stötande och ur principiell synpunkt förkastligt att genom värnpliktslagen pålägga vissa delar av Sveriges befolkning extra militärbördor.

Plikten att deltaga i landets försvar bör vara lika för alla delar av riket. Skall Gotlands befolkning sättas i en särställning, kan man ju ta upp frågan, om inte också befolkningen på andra orter, exempelvis i vissa gränsområden, borde påläggas motsvarande förpliktelse vid krigsfall. Det är också klart — såsom ju framgår av den föregående ärade talarens anförande, att en bestämmelse av denna art måste verka ganska egendomlig och irriterande på Gotland.

Nu säger man, att dessa bestämmelser i praktiken icke alls skulle spela någon särskild roll, ty i fred skulle de icke komma i tillämpning, och i händelse av krig skulle förhållandena i alla fall tvinga fram extraordinära förpliktelser för landets befolkning. Men jag menar, att om det förhåller sig på det sättet — varför skall man då lagligt konstituera en skillnad mellan befolkningen i olika orter, en skillnad, som i princip rimligtvis icke kan erkännas och som i praktiken kanske icke heller kommer att förefinnas? Man säger också, att det för militärbefälhavaren på Gotland skulle äga värde att kunna på förhand exakt veta, vilka styrkor han i förekommande fall kan disponera över, och att då till hans förfogande kunna stå även dessa yngsta och äldsta årsklasser. Men jag upprepar som min övertygelse: Gotlands försvar kommer att vila på den moderna, maskinella krigsapparat, som därför ställes till förfogande, och icke på öns manliga befolkning mellan 45 och 55 år.

Därför, herr talman, ber även jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Andersson*, *Anders*, och herr *Sandegård*.

Herr Hamrin: Herr talman! Det är ju alldeles klart, att alla instämma i de uttalanden, som här blivit gjorda både av representanten från Gotland och av den siste ärade talaren, att hela det samlade riksförsvaret skall ställas till Gotlands tjänst, om fara är å färde. Det är ju inte den frågan, som det här

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

gäller, utan frågan är ju mycket enklare än så: det är, huruvida de truppförband, som finnas på Gotland och som nu gotlänningarna äro tacksamma att få utökade, skola kunna mobiliseras vid krigstillfälle eller icke. Det är därför, som dessa särbestämmelser kommit till. Är det på det sättet, att vi uppehålla truppförband på Gotland, som för sin mobilisering redan med detsamma skola behöva anlita värnpliktiga från fastlandet — hur går det då i det första upploppet, som i många fall vid sådant tillfälle är det avgörande? Kunna mobiliseringsplaner upprättas och kunna dessa följas, så att det icke uppstår fullt virrvarr, när det verkligen gäller? Det är detta frågan gäller.

Utskottet har i detta avseende följt Kungl. Maj:ts förslag, och vi kunna vara förvissade om, att icke minst i denna punkt är det en samstämmig sakkunskap, som står på utskottets sida.

I det sammanhanget skall jag offra några ord på talet om att, ifall det gäller, får den manliga befolkningen i alla fall rycka ut, oavsett åldersgräns. Ja, men då är det väl bra mycket bättre att ha rullorna klara och, som jag förut sade, kunna följa en på förhand noga genomtänkt och upprättad mobiliseringsplan utan att behöva improvisera alltsammans från början? Jag betonar också vad som förut sagts här, att det icke gäller någon längre utbildningstid. Det utgör för övrigt ingen tunga, utan det är en anordning, som är nödvändig, icke minst med hänsyn just till det utsatta läge, som den väna ön har.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Herr talman! Den förste talaren krävde likställighet för Gotland och på min privata fråga om hela Gotland var enigt i sitt motstånd svarade han mig obetingat ja. Det finnes något som heter nationernas självbestämningsrätt. I min avslagna motion om nationernas självbestämningsrätt med mera framhöll jag denna rätt som något som är nödvändigt att fastslå. Skola vi nu här, i stället för att komma fram till fred, till och med *kränka nationernas självbestämningsrätt*? Det är väl kriminellt, att det övriga Sverige i sin bekvämlighet pålägger gotlänningarna en extra börda, som de icke vilja ha. Men det är så likt svenskarna. För övrigt är det ett bevis på hur puerilt denna hypnos om ett hotande krig drives upp. Skola vi redan nu behöva genomföra en kränkning av gotlänningarnas rätt för en så förfärlig fara? Hamrin exempelvis står ju och darrar inför den. När den tiden kommer, herr Hamrin, har riksdagen strax förut varit sammankallad och beslutat alla de lagar, som behövas. Den tiden således den sorgen i detta fall.

Jag yrkar att kammaren icke måtte bifalla detta kriminella förslag.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag tror man kan ta litet lugnare på denna sak. Den är inte så farlig som det låter. Principen är ingen nyhet. Departementschefen erinrar i propositionen därom, att redan »under större delen av 1800-talet varje vapenför man på Gotland var skyldig att från adertonde till och med femtionde levnadsåret deltaga i den s. k. Gotlands nationalbeväring och att under de 10 följande åren i krigstid biträda vid fältarbeten m. m.». Om man jämför dessa bestämmelser med dem, som gällde för rikets övriga invånare, voro de således något olika. Departementschefen erinrar vidare därom, att nu gällande värnpliktslag också har en särbestämelse för Gotlands värnpliktiga, nämligen att dessa värnpliktiga kunna inkallas till krigstjänstgöring i den ordning, som är stadgad för första uppbådet, även om de skulle tillhöra andra uppbådet.

Förslaget har väckts av försvarskommissionen, som har framhållit, att när det gäller försvaret av Gotland, måste man i första hand lita till Gotlands

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

egna stridskrafter och att dessa stridskrafter organiseras så snabbt som möjligt. Det är ju med tanke på den eventualiteten, att det icke blir möjligt att skicka förstärkningar från fastlandet, som det är nödvändigt att uttaga och bättre organisera Gotlands egna försvarsanstalter och öbefolkningens biträdande vid dessa. Det skulle nämligen, säger försvarskommissionen, bli en brist på väsentligt över 2,000 man utbildade värnpliktiga, om nuvarande bestämmelser i värnpliktslagen skulle tillämpas, och för att fylla denna brist erfordras denna utsträckning av värnpliktstiden. Departementschefen har upptagit denna försvarskommissionens hemställan, som alltså återfinnes i Kungl. Maj:ts proposition, och utskottet har också, som framgår av dess utlåtande, ansett bärande skäl tala för ett bifall härtill.

Jag tror, att man överdriver de svårigheter och olägenheter, som eventuellt skulle följa med denna bestämmelse. Den är i och för sig för försvaret av Gotland så betydelsefull, att jag tror att det måste betraktas som ett viktigt led även i vårt riksförsvär, att denna bestämmelse i värnpliktslagen införes enligt utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr Pettersson, Anton: Herr talman! Det kan ju synas, som om denna fråga hade ganska liten betydelse och att det inte skulle spela så stor roll, om Gotlands värnpliktiga stå i rullorna från 18 till 55 år i stället för från 20 till 45 som andra. Det är visserligen så, att vi ha en del andra undantag. Studenterna ha ju längre övningstid lika väl som en del beväring, som är uttagen till specialvapen, men det har ju inte hänt tidigare, åtminstone inte under de senare tiderna, att det förhållandet, att man bor i ett visst landskap, skall inverka på den tid, man står i rullorna. Man skulle ju då, som herr Branting påpekade, mycket väl kunna säga, att det finns andra landsändar, som också äro utsatta — vi ha ju förut hört talas om oron i Norrbotten för att det skulle kunna bli ett anfall där — och man kan ju tänka sig, att även folket därifrån skulle få stå i rullorna längre tid. Nu kan det visserligen sägas, att det är ett annat förhållande, vad Norrland beträffar, ty man kan ju lättare komma dit med folk än till Gotland, men jag anser ändå, att det är litet orätt att nu införa, jag skulle vilja säga, särskilda landskapslagar.

Det sägs, att man måste ha full styrka på Gotland, men jag måste säga att de, som inte hållit i geväret på 30—35 år, knappast äro rustade att mottaga en stöt från en fiende med nuvarande krigsteknik. Något sådant skulle mycket väl ha kunnat gå för sig för några århundraden sedan — då kunde nog gotlänningarna, även om de varit några år äldre, göra en hel del nytta vid ett sådant tillfälle — men som läget nu är, tror jag inte saken har så stor praktisk betydelse, och då anser jag, att detta är en undantagslag, som bara är riktad mot Gotland, kan jag för min del icke vara med om den, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den ändrade lydelse av första stycket, som förordats i den av herr Pehrsson i Bramstorp m. fl. därom anförda reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bodin, Gunnar*, och herr *Branting* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Den, som godkänner § 1 av särskilda utskottets förslag till värnpliktslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den ändrade lydelse av första stycket, som förordats i den av herr Pehrsson i Bramstorp m. fl. därom anförda reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr andre vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bodin, Gunnar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 41.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Återstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten 1.

Bifölls i vad den ej besvarats genom kammarens beslut i avseende å lagförslaget.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.

I denna punkt, som var indelad i 20 särskilda, med 1—20 betecknade moment, hade utskottet hemställt, att i nämnda moment angivna motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under punkterna 1 och 2, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts, att punkten skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. 1—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 8.

På sätt tidigare anförts hade herr *Lindhagen* i motionen I:414 hemställt, utom annat, att riksdagen vid prövning av propositionen om försvarsväsendets ordnande ville upphäva omsider orättvisan, att studenterna betungades med längre värnplikt än övriga beväringar.

Ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Vi ha alldeles nyss behandlat en olikhet inför lagen, nämligen mellan fastlänningarna och gotlänningarna. Nu gäller det en ännu värre olikhet, som jag anser att åtminstone någon bör påtala inför riksdagen, och det är de fattiga studenternas längre värnplikt. Här få exempelvis miljonärssöner, som ägna sig åt sport, nöjen och sådant, vanlig värnplikt, men fattiga studenter skola nödvändigtvis ha längre. Denna olikhet uppkom därigenom — jag har upplevat det där — att en del Uppsalastudenter blevo så hänfödda över bondetåget och dess krav på ökade försvarsbördor, att de skrevo till regeringen och bado att få exercera längre än det övriga folket. De hade inte fått någon fullmakt från sina övriga kamrater i Uppsala och Lund och icke heller av kommande generationer studenter men de gjorde det i alla fall. Då tog man dem på orden och införde en längre övningstid för studenterna.

Sedan ångrade sig, enligt vad jag har hört, en hel del av dem, som voro med på petitionen, när de kände, var skon skulle komma att klämma, men då var det för sent, ty statsrådets och riksdagens ledamöter, som sitta i lugn och ro och slippa ifrån den där tungan, vilja inte vara med om att ta bort den där bekväma metoden att få underofficerare och underbefäl i krigstid, utan man tyckte det var bra att lasta denna börda på de där fattiga studenterna, som ändå ha svårt att slå sig fram genom sina examina och allt vad därtill hör.

Utskottet har antecknat, att jag väckt en motion om upphävande av denna olikhet, men i strid mot grundlagen har utskottet icke avgivit något utlåtande över motionen, vilket är dess plikt. Nu yrkar emellertid jag, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt förslag till upphävande av orättvisan, att de merendels fattiga studenterna betungas med längre värnplikt än övriga beväringar.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna momentet endast yrkats, av herr *Lindhagen*, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt förslag till upphävande av orättvisan att de merendels fattiga studenterna betungades med längre värnplikt än övriga beväringar.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till herr Lindhagens berörda yrkande samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å nämnda yrkande besluta, att motionen I: 414 i nu ifrågakvarande del icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 9—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Huvudavdelningen III. Fartygsuttagningsslagen.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av vissa framställningar under riksstatsens fjärde huvudtitel i avseende å budgetåret 1936/1937, vilka framställningar beröra frågan om försvarsväsendets ordnande.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

a) besluta, att motionerna II: 85 och II: 440 ej skulle för budgetåret 1936/1937 till någon riksdagens åtgärd föranleda,

b) i anledning av Kungl. Maj:ts under punkten 5 av fjärde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition samt i proposition nr 228 framlagda förslag ävensom motionerna I: 379 och 383 samt II: 754, 758 och 761, i här till behandling upptagna delar, ävensom med bifall till motionen I: 66 godkänna vid utlåtagandet såsom bilagor fogade förslag till stater för generalitetet, arméfördelningsstaberna, militärbefäl och inspektioner, generalstaben, artilleristaben, kommandantskapet i Boden, rullföringsbefälhavare med biträden, bataljonsläkare vid fältläkarkåren, krigsskolan, krigshögskolan, artilleri- och ingenjörhögskolan, ridskolan, skjutskolan för infanteriet och kavalleriet, artilleriets skjutskola, arméns underofficersskola, truppförband av infanteriet, kavalleriet och artilleriet, överstelöjtnanter och majorer vid kavalleriregementena, artilleriets fabriker och tyganstalter, officerare och underofficerare med vederlikar m. fl. vid fortifikationen, ingenjörkåren och fälttelegrafkåren, officerare och underofficerare med vederlikar m. fl. vid trängen, trängkåren, intendenturkåren, garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden, arméns sjuksköterskekår samt polispersonalen i Boden och å Karlsborg, att gälla under budgetåret 1936/1937,

c) förklara, att de i en vid statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 4 januari 1935 fogad »Förteckning över vissa i stat icke uppförda löner och arvoden m. fl. ersättningar» under rubriken »A. Arvoden till ordinarie befattningshavare med avlöning från anslag under fjärde huvudtiteln, lantförsvaret m. fl.» upptagna arvoden skulle med oförändrade belopp utgå jämväl under budgetåret 1936/1937,

d) till avlöning till personal vid staber och truppförband m. fl. för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 26,500,000 kronor,

e) medgiva, ej mindre att vid truppförband av infanteriet, kavalleriet eller artilleriet ledigbliven lön, vilken icke enligt eljest gällande bestämmelser toges i anspråk för beredande av lön åt vid truppförbandet anställd surnumerär fänrik (underlöjtnant), finge under budgetåret 1936/1937 disponeras för beredande åt vid annat truppförband inom truppslaget anställd surnumerär fänrik (underlöjtnant) av lön enligt de grunder, som jämlikt i vederbörliga stater intagna bestämmelser om vissa lönedispositioner gällde beträffande i samma bestämmelser avsedd surnumerär fänrik (underlöjtnant), med rätt för sådan officer att därutöver åtnjuta de övriga förmåner, som tillkomme motsvarande ordinarie beställningshavare, än även att, i enlighet med av Kungl. Maj:t meddelade närmare bestämmelser, under budgetåret 1936/1937 finge till surnumerär fänrik (underlöjtnant) vid armén utgå särskild kontant ersättning för dag och belopp motsvarande sammanlagda värdet av värnpliktig, likaledes för dag, tillkommande förmåner av penningbidrag, portion och ersättning för begagnande av egna persedlar,

f) i anledning av motionen II: 316 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga frågan om avlöningsförmånerna till inom försvarsväsendet anställda sjuksköterskor under övervägande och om möjligt till 1937 års riksdag framlägga förslag i ärendet.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Akerberg, Johan Nilsson* i Malmö, *Branting, Wahlmark, Eriksson* i Falun, *Lindqvist, Törnkvist* i Karlskrona, *Vougt, Ward och Gustavson* i Västerås ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) — — — (lika med utskottet),

Ang. arméns avlöningsanslag. (Forts.)

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 66, 379 och 383 samt II: 754, 758 och 761, i här till behandling upptagna delar,

dels förklara, att de av riksdagen för budgetåret 1935/1936 godkända staterna för generalitetet, generalstaben, artilleristaben, kommandantskapet i Boden, bataljonsläkare vid fältläkarkåren, artilleriets skjutskola, överstelöjtnanter och majorer vid kavalleriregementena, Karlsborgs artilleriregemente, artilleriets fabriker och tyganstalter, Svea, Göta och Bodens ingenjörkårer, Fälttelegrafkåren, Svea, Göta och Norrlands trängkårer, Skånska trängkåren, intendenturkåren samt polispersonalen i Boden och å Karlsborg skulle i oförändrat skick gälla under budgetåret 1936/1937, samt

dels godkänna de vid statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 3 januari 1936 fogade förslag till stater för arméfördelningsstaber, militärbefäl och inspektioner, rullföringsbefälhavare med biträden, krigsskolan, krigshögskolan, artilleri- och ingenjörhögskolan, ridskolan, skjutskolan för infanteriet och kavalleriet, arméns underofficersskola, truppförband av infanteriet, truppförband av kavalleriet och artilleriet utom Karlsborgs artilleriregemente, officerare och underofficerare med vederlikar m. fl. vid fortifikationen och trängen, garnisonssjukhusen i Stockholm, å Karlsborg och i Boden samt arméns sjuksköterskekår, att gälla under budgetåret 1936/1937,

dels ock godkänna vid statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 27 mars 1936 fogat förslag till stat för chefen för armén m. fl. (Kungl. Maj:ts proposition nr 228, Bil. A), att gälla under budgetåret 1936/1937,

c) — — — (lika med utskottet och Kungl. Maj:t),

d) till avlöning till personal vid staber och truppförband m. fl. för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 26,000,000 kronor,

e) — — — (lika med utskottet och Kungl. Maj:t),

f) — — — (lika med utskottet).

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den i denna punkt av herr Åkerberg m. fl. avgivna reservationen.

Det är ju så, att Kungl. Maj:t har framlagt en proposition, vari yrkas, utöver årets försvarsanslag på budgeten, 14 miljoner kronor. På detta belopp har det särskilda utskottet gjort åtskilliga tillägg. Jag ber nu endast att få tillägga, att jag kommer att begära votering på denna punkt. Samtidigt yrkar jag bifall till våra reservationer i alla de andra punkter, där våra yrkanden icke överensstämmer med utskottets förslag, utan att vid deras föredragning begära votering.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid denna punkt, nr 2.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Åkerberg m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang. arméns avlöningsanslag. (Forts.)

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Åkerberg m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 3—26.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 27.

Lades till handlingarna.

Punkterna 28—43.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 44.

Lades till handlingarna.

Punkterna 45 och 46.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 47.

Lades till handlingarna.

Punkten 48.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 49.

Lades till handlingarna.

Punkterna 50—52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 229 angående vissa engångskostnader för flygvapnets byggnader och flygfält ävensom rörande de inom riksdagens kamrar i anledning av nämnda proposition väckta motioner.

Ang. vissa engångskostnader för flygvapnet.

Till särskilda utskottets behandling hade överlämnats Kungl. Maj:ts proposition nr 229 angående vissa engångskostnader för flygvapnets byggnader och flygfält.

Ang. vissa engångskostnader för flygvapnet. (Forts.)

Kungl. Maj:t hade i nämnda proposition föreslagit riksdagen att, utom annat, bland utgifter för kapitalökning under rubrik Fonden för förslag till statsverket till vissa engångskostnader för flygvapnets byggnader och flygfält för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 6,000,000 kronor, att utgå av lånemedel.

I samband med berörda proposition hade utskottet till behandling förehått följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen motionerna

inom första kammaren:

nr 380, av herr *Hamrin* m. fl., och

nr 384, av herr *Bagge* m. fl.; samt

inom andra kammaren:

nr 755, av herr *Skoglund* m. fl., och

nr 759, av herr *Pehrsson* i Bramstorp m. fl.

I de likalydande motionerna I: 380 och II: 759 hade hemställts, att riksdagen måtte, utom annat, bland utgifter för kapitalökning under rubrik Fonden för förslag till statsverket till vissa engångskostnader för byggnader m. m. för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 9,120,000 kronor, att utgå av lånemedel.

De likalydande motionerna I: 384 och II: 755 utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte, utom annat, bland utgifter för kapitalökning under rubrik Fonden för förslag till statsverket till vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 9,737,000 kronor att utgå av lånemedel.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte bland utgifter för kapitalökning under rubrik Fonden för förslag till statsverket till vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 9,127,000 kronor, att utgå av lånemedel.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Akerberg*, *Johan Nilsson* i Malmö, *Branting*, *Wahlmark*, *Eriksson* i Falun, *Lindqvist*, *Törnkvist* i Karlskrona, *Vougt* och *Ward* ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte bland utgifter för kapitalökning under rubrik Fonden för förslag till statsverket till vissa engångskostnader för flygvapnets byggnader och flygfält för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 6,000,000 kronor, att utgå av lånemedel.

Herr **Nilsson, Johan**, i Malmö: Herr talman! Jag skall blott be att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservation, som upptar en summa av 6 miljoner kronor.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Det förslag, som utskottet här framlägger, står ju i full överensstämmelse med den utvidgade organisation, som tidigare beslutats i fråga om flygvapnet. Beslutet lär väl därför knappast kunna bli något annat än ett bifall till utskottets hemställan.

Jag ber att få yrka bifall till densamma.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu fördragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som inefattades i den av herr *Akerberg* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Enligt överenskommelse mellan bevillningsutskottet och jordbruksutskottet hade till behandling i sammansatt bevillnings- och jordbruksutskott hänskjutits Kungl. Maj:ts den 9 april 1936 dagtecknade, till jordbruksutskottet hänvisade proposition nr 239, angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, jämte i ämnet väckta motioner ävensom vissa under motionstiden vid riksdagens början väckta, till utskotten överlämnade motioner i ämnen, som berördes av propositionen eller avhandlade närstående spörsmål.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte — med bifall i denna del till Kungl. Maj:ts proposition nr 239 — antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ förordningen den 18 maj 1934 (nr 153) om införselavgift å havre och majs jämte vissa andra fodermedel;

B) att riksdagen måtte, i anledning av motionen II:818 av herr *Nyblom*, antaga följande

F ö r s l a g

till

förordning om ändrad lydelse av 4 § förordningen den 26 juni 1933 (nr 391) angående mjölkavgift.

Häriigenom förordnas, att 4 § förordningen den 26 juni 1933 angående mjölkavgift skall erhålla ändrad lydelse på sätt av det följande framgår:

4 §.

Mjölkavgift skall — — — av mjölkproducenten.

Underlåter innehavare av mejeri eller mjölkhandlare att erlægga mjölkavgift och kan avgiften icke uttagas hos honom till följd av att han saknar utmättningsbara tillgångar, äger i 8 § avsedd nämnd besluta, att avgiftsskyldighet för vara, som till honom levereras, i stället skall åvila vederbörande producent. Vad nu sagts gäller dock endast i fråga om vara, som levereras efter det producenten erhållit del av nämndens beslut.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1936.

C) att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts förenämnda proposition samt i ämnet väckta motioner,

1) godkänna i § 10 av avtal den 30 september 1935 mellan statens potatismjölslänmd och Sveriges stärkelseproducenters förening u. p. a. av nämnden gjord utfästelse;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal med svenska spannmålsaktiebolaget i huvudsaklig överensstämmelse med ett vid statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 9 april 1936 såsom bilaga fogat förslag härutinnan, dock med den ändring, att 3 § erhöles i huvudsak följande lydelse:

3 §.

I syfte att — — — sammanhängande rörelse.

I denna paragraf avsedd verksamhet må, där ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, icke ske i större omfattning än att myckenheten spannmål, som av

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
 bolaget sålunda inköpes och som icke försäljes å den inhemska marknaden, efter avdrag av de myckenheter, som det på grund av stadgandena i 1 och 2 §§ må åligga bolaget att inköpa, uppgår till högst 125,000 ton. Har export av havre jämlikt beslut av Kungl. Maj:t skett för stödjande av den inhemska brödsädsmarknaden, äger Kungl. Maj:t föreskriva, att myckenheten av vad sålunda exporterats skall avgå från sagda högsta kvantitet.

3) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att efter beslut av Kungl. Maj:t i mån av behov tillhandahålla svenska spannmålsaktiebolaget svenska statens fyra procent obligationer, ouppsägbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av 20,000,000 kronor för att av bolaget pantförskrivas såsom säkerhet för lån i riksbanken;

4) anvisa för budgetåret 1936/1937:

a) till avsättning till fonden för mötande av förluster å spannmålsregleringen, under nionde huvudtiteln, ett förslagsanslag av 10,000,000 kronor;

b) till avsättning till jordbrukets prisregleringsfond, under nionde huvudtiteln, ett förslagsanslag av 28,000,000 kronor;

D) att under punkten uppräknade motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, måtte av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Uppmälby, *Björnsson*, *Hjalmarsson*, *Smedh*, *Jacob Hansson*, *Lövgren* i Boden, *Werner* i Hultsfred, *Uddenberg* och *Andersson* i Tungelsta, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A) — — — (lika med utskottet);

B) att motionen II: 818 av herr Nyblom icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C) att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts förenämnda proposition samt i ämnet väckta motioner,

1) — — — (lika med utskottet);

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa avtal med svenska spannmålsaktiebolaget i huvudsaklig överensstämmelse med det vid statsrådsprotokollet såsom bilaga fogade förslaget härutinnan, dock med den ändring, att 3 § erhöles i huvudsak följande lydelse:

3 §.

I syfte att — — — sammanhängande rörelse.

I denna paragraf avsedd verksamhet må icke ske i större omfattning än att myckenheten spannmål, som av bolaget sålunda inköpes och som icke försäljes å den inhemska marknaden, efter avdrag av de myckenheter, som det på grund av stadgandena i 1 och 2 §§ må åligga bolaget att inköpa, uppgår till högst 125,000 ton.

3) — — — (lika med utskottet);

4) anvisa för budgetåret 1936/1937:

a) — — — (lika med utskottet);

b) till avsättning till jordbrukets prisregleringsfond, under nionde huvudtiteln, ett förslagsanslag av 22,000,000 kronor.

D) — — — (lika med utskottet).

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis, dock att vid punkten A överläggningen finge omfatta utlåtandet i dess helhet.

*Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)**Punkten A.*

Herr Björnsson: Herr talman! Den proposition, som i föreliggande utskottsutlåtande behandlas, avser vissa modifikationer i det system av hjälpåtgärder, som genomfördes vid 1933 års riksdag. Man hade ju tidigare — det började beträffande brödsäd redan 1930, beträffande mjölk 1932 — enstaka områden lagda under prisreglering till jordbrukets stödjande, men det var först genom 1933 års beslut, som dessa grupper av åtgärder koordinerades och kompletterades, så att de bildade ett system, som innefattade praktiskt taget alla jordbrukets produkter. Beslutet kom till genom en majoritet av socialdemokrater och bondeförbundare, och kompromissen har betecknats med namnet kohandel. Det bytesobjekt, som bondeförbundet fick med sig från den handelen, skildrades i skämtpressen som en mager och knotig ko av skogsbygdstyp, som leddes hem av herr Pehrsson i Bramstorp under menande blickar från den alltjämt fungerande statsministern och den likaledes alltjämt fungerande jordbruksministern.

Hur har nu denna jordbrukets ko visat sig beskaffad? Systemet har varit i verksamhet ett par år — 1933/34 och 1934/35 — och vi äro nu inne på tredje året. Man kan naturligtvis utan vidare konstatera, att den ökade köpkraft, som systemet tillfört jordbrukarna, inneburit en stimulans för åtskilliga andra näringar än jordbruket, men jag fäster mig i detta samband huvudsakligen vid den verkan det i ekonomiskt avseende haft för jordbruket. Det, som därvidlag är det avgörande, det är, hur jordbrukets lönsamhet förändrats under i varje fall väsentlig inverkan av den ordning, som då beslöts och som sedan med oväsentliga modifikationer tillämpats. Jag vill då fästa herrarnas uppmärksamhet på en löpande räntabilitetsundersökning, som verkställes av lantbrukssällskapet. Sällskapet indelar jordbruken efter olika grunder. För räkenskapsåret 1934/35 har jag endast provisoriska siffror; undersökningen är ännu icke tillgänglig i tryck, men jag har fått sifferresultaten därifrån av professor Nannesson, som lett undersökningen.

Landet indelas i olika områden: det sydsvenska slättbygdsområdet, d. v. s. det område där man kan med fördel odla vete och sockerbeter, det mellansvenska området, södra Norrland och övre Norrland. Det visar sig, att jordbruket i södra Sverige givit en avkastning av 1933/34 5 % på det investerade kapitalet och 1934/35 6.1 %. För det mellansvenska området var avkastningen de båda åren 1.9 % och 4.3 %, för södra Norrland var det minus 0.6 och plus 2 % o. s. v. I södra Sverige ha vi alltså redan kommit upp till en genomsnittlig räntabilitet av 6.1 % för sista räkenskapsåret, för Mellansverige är den något lägre: 4.3 %. Det kan ju till att börja med förtjäna beaktas, att vår sparbanksränta nu är 2.5 % eller däromkring. Men detta är nu bara genomsnittssiffror. Vill man emellertid se, hur det exempelvis i Sydsverige förhåller sig med olika storleksgruppers räntabilitet, har man tillgång till en undersökning angående jordbrukets räntabilitet i Halland, verkställd efter precis samma grunder som denna riksuppgranskning genom lantbrukssällskapet försorg. Då visar det sig t. ex., att räntabiliteten, som för 1934/35 var 6.1 % i genomsnitt för hela Sydsverige, var i Halland för småbruk på upp till 20 tunnland endast 2.4 %, för medelstora jordbruk på 20—50 tunnland 5.1 % och för storjordbruk på 50—100 tunnland icke mindre än 7.3 %.

Den geografiska fördelningen av räntabiliteten är således följande: en mycket tillfredsställande avkastning, som innehåller en ej obetydlig företagarevinst, ha vi genomgående i söder. Den avtar uppåt landet för att i övre Norrland ha försvunnit. Vidare är det så, att i södra Sverige är räntabiliteten för de stora jordbruken vad jag skulle vilja kalla övernormal, för det medelstora jordbruket normal och för småjordbruket något för låg.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Man kan även se på andra statistiska uppgifter, t. ex. för jordvärdestegringen. Ett kreditinstitut här i Stockholm, som har många kunder bland jordbrukarna, har konstaterat, att jordvärdet i södra Sverige numera ligger minst 25 % över taxeringsvärdet och att en stegring föreligger för hela södra Sverige ända upp till Dalälven med belopp, som från dessa 25 % successivt avtaga. Arrendena äro stadda i stegring, kreaturspriserna likaså. En god mjölkko kostar 50—100 % mer än när konjunkturen för jordbruket var sämst.

Alltså, mina herrar, detta är det ekonomiska resultatet för jordbrukarna av den magra och knotiga skogsbygdsko, som enligt pressen leddes hem av herr Pehrsson i Bramstorp från kohandeln 1933, och det resultatet tycker jag man måste beteckna som relativt tillfredsställande, i varje fall för de större jordbruken i södra Sverige.

Den utveckling mot ökad lönsamhet, som vi ha sett under de två senast avslutade räkenskapsåren, är, efter vad jag kan förstå, alltså i gång. Det är således troligt, att lönsamheten för 1935/36 blir i varje fall på sina håll bättre än den var 1934/35. Jag sluter detta av de siffror, jag haft tillgång till i egenkap av ledamot av jordbruksnämnden.

Mot denna bakgrund är det av intresse att se efter, vad de olika intressegrupperna i denna fråga haft att ytterligare begära vid årets riksdag. Jag bortser då från motioner, som avse endast detaljer, och likaledes ifrån motioner, som gå ut på avskaffande av systemet, alltså motioner från personer med negativ inställning i hela frågan. Jag fäster mig endast vid motioner från högergruppen och bondeförbundsgruppen.

Vid början av årets riksdag framlade bondeförbundets representanter en motion, däri man hemställde om åtgärder i syfte att säkerställa, att en höjning av produktpriset skulle komma jordbruksarbetarklassen tillgodo. Det är ett krav, som jag finner vara synnerligen rimligt och tacknämligt. Med all hönör för den goda vilja, varom det bär vittne, vill jag dock säga, att jag tycker det skulle blivit en bättre kongruens mellan gärningarnas vittnesbörd och ordens beaktelse, om man t. ex., då det gällde lantarbetstidslagen, hade begagnat det tillfälle, som fanns, att höja lantarbetarnas levnadsstandard.

Går jag till högermotionen, finner jag, att den går ut på att jordbrukets produktpriser skulle återföras till den relation med priserna å övriga produkter, som var rådande under femårsperioden 1925—1929. Det är, mina herrar, ett utomordentligt kuriöst krav i praktiskt taget alla avseenden. Alltså, man har en prisnivå, beräknad för jordbrukets förnödenheter, som upptager sådant som plogar o. s. v., som egentligen aldrig användes annat än i viss bestämd omfattning å ena sidan, och å andra sidan gödselmedel och fodermedel. Beträffande fodermedlen sörjer man själv för att dessas priser höjas med all gewalt. Gödselmedlen hava sjunkit i pris och härigenom har naturligtvis en ökad användning stimulerats, som påverkar skörderesultatet. Rent principiellt förvånar det mig särskilt, att professor Bagge, om han nu har noga studerat saken, ställt sig bakom ett krav sådant som detta. Det är ju detsamma som att begära, att en ekonomisk kris skall vara en omvändbar process, så att man skulle komma tillbaka till gamla förhållanden. Jag trodde, att alla människor voro överens om att det väsentliga med en kris är, att den skapar sådana genomgripande ändringar i produktionsförhållandena, att man rakt inte kan komma tillbaka till förkrisförhållandena.

Vidare förvånar det mig, att man från det hållet förbiser en så utomordentligt viktig faktor som räntans sänkning. När räntan sjunkit från 6 till 4 eller $3\frac{1}{2}$ procent, betyder det ju en enorm lättnad för alla skuldsatta jordbrukare, och de äro som bekant talrika.

Motiven för ett krav av nyss berörd art äro ju många. Ett är, att man skall

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

bereda arbetskraften inom jordbruket bättre förhållanden. Det säges med ett visst patos: »Det finnes blott en kungsväg till en förbättring av lantarbetarnas utkomst villkor, nämligen en förbättring av jordbrukets allmänna prisläge.» Ja, men det förhåller sig så, att det är en mycket brokig trafik, som i alla tider funnits på våra kungsvägar. Jag minns ännu den period, då genom införandet av brödsädstullarna omkring 1890 jordbrukets läge förbättrades. Jag minns, hur trafiken på landsvägarna då såg ut. De voro inga kungsvägar. Man såg visserligen, när tullarna verkat under några år, hur storjordbrukarna åkte i glänsande char-à-bancer, hästarna påselade med nickelbeslagna kalas-seltyg. Men småbönderna åkte i sina gamla skrangliga kärror som förr, och öken voro lika magra som förr. Vad lantarbetarna beträffar, fann man dem överhuvud taget mycket sällan på denna kungsväg. Man såg nästan aldrig lantarbetare på kungsvägen annat än omkring den 24 oktober, då man såg deras flyttlass draga från den ena storgården till den andra. Och den, som har i minnet, hur dessa statares flyttlass sågo ut, har minnen som aldrig försvinna. Statarnas bostäder sågo ut år 1896 på samma sätt som år 1885, då jag började titta på några statarbyggnader, där de tidigaste av mina skolkamrater hade sina hem. Drängarna bodde i drängkammare, som utgjordes av en avbalkning i stallet, med fältsten på golvet, varvid parfymen från stallet blandades med lukten av anthoxanthum från höet, som stack ut genom springorna i loftet. Lika litet som jag hört talas om att något större antal jordbrukare år 1890 reste direkt hem och sade till sina arbetare: »Nu få vi det så mycket bättre, att nu skall jag be att få betala er t. ex. 5 kronor mera i månaden», lika litet tror jag, att ett större antal jordbrukare — naturligtvis finns det humana undantag — om utskottets utlåtande nu blir bifallet komma att resa hem och omedelbart be att få höja sina arbetares löner. Förrän lantarbetarna på grund av gynnsamma konjunkturen på arbetsmarknaden eller på grund av organisatoriska åtgärder kunna kräva högre lön och sätta makt bakom sina krav, förr få de det icke bättre ställt — sedan må jordbrukarna ha det hur bra som helst. Jag medger dock, att en nödvändig förutsättning för att lantarbetarna skola få förbättrade förhållanden är, att jordbrukarna ha en tillräckligt god inkomstnivå.

När den kungl. propositionen i denna fråga hade kommit till riksdagen, hade den politiska temperaturen stegrats några grader. Då hade överhuvud taget kapplöpningen kommit i gång. Bondeförbundets partimotion kom, visserligen moderat i formen, men när man hade hört vad högern hade begärt i början av riksdagen, förstår jag, att man icke kunde låta övertrumfa sig. Man begärde då en höjning av prisnivån över lag i förhållande till den kungl. propositionen; man begärde bibehållandet av den regleringsteknik, som använts, i motsats till Kungl. Maj:ts förslag; man begärde, att regleringen skulle utsträckas att omfatta andra jordbrukets produkter än tidigare, särskilt inhemska fodermedel. Och högern kom till sist med en likadan motion. Denna högermotion är enligt min uppfattning av synnerligen stort intresse. Även om jag bortser från dess krav på förbättringar, innehåller den bland annat följande, som återfinnes på sid. 6: »Vi anse vidare att det bör ligga i mejeriorganisationens hand att själv bestämma dylika prisförändringar» — det gäller smöret — »då det ju ändå är denna, som bör ha det största intresset utav att försäljning och prissättning ordnas så att bästa ekonomiska resultat av försäljningarna uppnås samt enär mejeriorganisationen därjämte besitter den största fackkännedom för dessa frågors bedömande.»

Vad det gäller att bedöma är, hur man skulle regleringsvis låta priset på smör variera i vågor för att motverka säsongväxlingar och hur produktmjölkpriset också skulle variera. Detta blinda förtroende för svenska mejeriernas

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
riksförening hedrar ju ledningen, men om det är berättigat, vill jag dra i tvevelsmål. Här gäller det ju inte affärsskicklighet. Om den har jag inte anledning att tala, i varje fall inte i detta sammanhang. Ledningen för mejeriernas riksförening består av jordbrukare, som äro kloka, duktiga karlar, men de äro väl, liksom vi alla, en smula amatörer i planhushållning. Vad det är fråga om här är just planhushållning i den mest deciderade form, som tänkas kan.

Det åberopade uttalandet är dessutom uttryck för en klassegoism, som, om den är avsiktlig, är fullkomligt hårresande. Ty, mina herrar, här begär man, att en enskild förening, u. p. a. till och med, skall få rätt att själv utan kontroll variera priserna på så viktiga livsförnödenheter som smör och mjölk. Vad skulle herrarna säga, om landsorganisationen först begärde att få taga ut, låt oss säga, 20 procent av lönen för alla löntagare i landet och därefter, med hjälp av de pengar, som influtit, avlasta arbetsmarknaden tyngande arbetskraft, som sänker priset. I stället för att exportera smör, kunde man låta arbetarna få en gemensamt bekostad resa till Rivieran eller resa till Åre för att åka skidor. Jag undrar, om det skulle vara möjligt för någon annan grupp än högerns andrakammargrupp att komma med ett sådant krav på rätt för en enskild organisation att efter gottfinnande misshandla svenska folket i prisavseende.

Mina herrar, att något sådant är möjligt, vittnar om, att tiden i våra dagar rider fort. Den kohandel, den kompromiss, som träffades 1933, har ju hånats och kritiserats som landsfördärlig med hänsyn till sina ekonomiska verkningar, såsom ruinerande för borgerliga ekonomiska ideal och såsom försummande för vårt parlamentariska liv. Pehrsson i Bramstorp har, andligen talat, fått löpa gatlopp i högerpressen sedan dess med sin ko, till spott och spe. Nu finner man, att representanter för partier, som hållit på individualistisk ekonomisk ordning — kapitalistisk ordning om man så vill — ha hunnit så långt i sin vändning, att de t. o. m. göra sig skyldiga till intrång på politisk patenträtt, blivit så kollektivistiska, att de inte bara vilja, att vi skola skärpa det kollektivistiska system, som är frukten av samarbetet mellan socialdemokraterna och bondeförbundet, utan t. o. m. vilja, att det skall ytterligare skärpas, därhän, att sådana fackföreningar, som mejeriernas riksförening utgör, skola bli suveräna. Första kammarens högerrepresentanter ha icke undertecknat motionerna. Skälet därtill vet jag inte. Jag vet inte, om det berott på brådska eller på annat.

Herr talman! Innan jag efter denna lilla översikt ger mig in på de olika områdena i utskottets förslag, skall jag först tillåta mig göra en liten allmän anmärkning. Utskottets förslag är på praktiskt taget varje punkt, som är av avgörande betydelse, ytterst svävande formulerat. Betecknande är, att man ideligen använder ordet »något». Jag har visserligen inte dragit löjnot genom hela detta utlåtande, men jag har i alla fall hittat inte mindre än femton ställen, där »något» förekommer som beteckning för en kvantitet. På sid. 42, om herrarna slå upp den, står det: »Som följd härav torde någon höjning av nu utgående accis å margarin böra vidtagas», — »någon jämkning uppåt av sistnämnda pris», — gottgörelsen skall »något nedbringas».

Mina herrar! Detta »någon» eller »något» är uppenbarligen ett symboliskt räkneord, men hur skall det tolkas, när man skall förvandla det i siffror? Den kungl. propositionen innehåller klara och preciserade gränser, men vad menar man här med detta »något»? Det skulle vara utomordentligt intressant, om herrar författare, av vilka åtminstone två äro närvarande här, ville komplettera resultatet av mina torftiga undersökningar. Jag har använt den jämförande metoden. På ett par ställen förklaras det förekommande »något» med siffror, t. ex. då det gäller höjning av inköpskvantiteten för brödsäd. Kungl.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Maj:t hade föreslagit 100,000 ton. Nu säger utskottet, att den skall »något» höjas — där ha vi detta »något» igen. Så finner man längre fram i detta förslag, att det skulle gälla en höjning till 125,000 ton eller i nödfall till 150,000 ton. Där betyder alltså »något» 25—50 procent. Är det meningen överallt? Om det är meningen, blir det fruktansvärda resultat.

Jag skulle kunna erinra även om andra former av oklarhet. Det är möjligt, att det hela är avsiktligt eller betingat av politisk försiktighet — avsiktligt för att man sedan skall kunna tänja det alltefter behov, eller politiskt försiktigt för att inte stöta allmänna opinionen för huvudet alltför hårt.

Därför, herr talman, skall jag ägna mig en liten stund åt detaljerna i den ifrågavarande propositionen. Jag börjar då, följande den ordning, som utskottet har upplagt, med att först en smula syssla med mjölkregleringen.

Man har under tillämpningen av denna mjölkreglering konstaterat vissa olägenheter av densamma. Det är särskilt två olägenheter, som jag skall be att få erinra om. Under alla tider har det varit så, att produktionen av mjölk varierat, så att den under sommarmånaderna till augusti, september månader passerat ett maximum och därefter, fr. o. m. november t. o. m. med tiden strax efter jul, varit lägre. Denna säsongväxling har under regleringens inflytande, såvitt man kan förstå, blivit ytterligare prononcerad just på grund av den stela prispildning man haft. Smörpriset och därmed i väsentlig grad produktmjölkpriset har hållits konstant. Jordbrukarna ha inte haft något ekonomiskt intresse av att jämna ut denna säsongväxling i mjölkproduktionen, med påföljd att vår export av smör blivit synnerligen förlustbringande under sommaren.

En annan faktor, som säkert spelat en stor roll härvidlag, är, att kraftfoderpriset legat på en ganska hög nivå. Visserligen har priset säkert inte varit högre än att det skulle ha lönat sig att använda kraftfoder, men av psykologiska skäl synes man under vintern inte ha velat hålla mjölkproduktionen uppe med hjälp av kraftfoder i samma grad som man tidigare gjort.

Nu förhåller det sig så, att mejeriernas riksförening har haft rättighet att, om den velat, variera smörpriset och vidare att åstadkomma inte bara en därefter emot svarande utan till och med något större variation av produktmjölkpriset genom lämplig fondering. Men det har visat sig, att mejeriernas riksförening inte har kunnat göra det av olika anledningar. Nu begär utskottet för mejeriernas riksförening, som själv skall reglera priserna, i grund och botten ingenting annat än den rätt, som den tidigare haft, men inte kunnat utnyttja. Man har varit tvungen att fondera högst betydande belopp. Man har inte kunnat använda 4.7 miljoner kronor, som finnas i en fond gemensam för hela landet. Man skulle ha kunnat höja produktmjölkpriset med åtskilliga tiondedels öre, om de pengarna hade delats ut. Man har i två mjölkdistrikt i Mellansverige måst fondera ytterligare 1½ miljon, varmed man skulle ha kunnat höja produktmjölkpriset för dessa med ytterligare ett par tiondedels öre. När man således från motionärernas sida gör gällande, att de nuvarande priserna icke äro tillfredsställande, är det så till vida vilseledande som de *kunde* ha varit högre. Men det finns i varje fall på vissa håll ett hinder för att höja priset. Höjer man produktmjölkpriset för mycket, blir skillnaden mellan konsumtionsmjölkpriset och produktmjölkpriset för liten, och konsumtionsmjölken kommer då att sina i storstäderna och industrisamhällena. Detta har vållat stora svårigheter. Det är således i grund och botten den höga mjölkavgiften, som utgjort ett hinder.

Nu säger man, att den i alla fall skall behållas. Om herr Hansén, som är representant för Norrland, vore inne i kammaren, skulle det ju ha varit ännu trevligare än det är nu att tala om, att om man t. ex. hade sänkt mjölkskatten med 1 öre per kg. skulle försäljarna av konsumtionsmjölk i övre Norrland un-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

der år 1935 ha sparat 114,000 kronor. Om man hade höjt produktmjölkpriset med 1 öre, skulle det inte inbringat mer än 78,000 kronor. När en Norrlandsrepresentant här röstar mot sänkning av mjölkavgiften för att få en motsvarande höjning av produktmjölkpriset, är det en mycket dålig ekonomi han stöder. Den berövar i grund och botten övre Norrlands mjölkdistrikt ett belopp av 36,000 kronor.

Som jag erinrade om, var räntabiliteten av småbruk i allmänhet rätt svag, och i norra Sverige, således i herr Hanséns landsända, är den synnerligen svag. Nu motsätter sig herr Hansén, att den förbättras. Jag vet visserligen, att herr Hansén kan peka på att han sökt skaffa några små bytesobjekt i form av ännu mera fria frakter, men det är i alla fall en fågel i skogen ännu så länge, och det är bättre att ha tio i handen, som det här är fråga om i Kungl. Maj:ts förslag.

Hur skall man nu vidare gå fram? Ja, hur regleringstekniken skall skötas, vet jag inte, ty därom har utskottet skrivit så oklart, att man inte kan begripa det. Men det är kanske inte heller meningen, att man skall göra det tills vidare, utan den saken skall så småningom utläggas av särskilda utolkare. Jag får väl avvakta deras förklaringar. Förhållandena äro ju sådana, att vad jag nu säger får karaktären av en demonstration och ingenting annat, men en sådan kan väl ha sitt värde som tankställare i varje fall. Man vill emellertid höja produktmjölkpriset något, så att den undre gränsen skulle bestämmas 1½ öre högre än Kungl. Maj:t föreslagit. — Där hade man verkligen en exakt uppgift. — Detta skall man då möjliggöra genom att något höja margarinaccisen. Hur mycket man skall höja den, vet man inte. Det är bekant, att margarinaccisen är ett mycket ömtåligt kapitel. Man skriver å ena sidan, att den inte får användas annat än för att hålla tillbaka margarinkonsumtionen vid avsättningssvårighet för smör. Men å andra sidan proklamerar man i alla fall, att *någon* höjning torde bli nödvändig. Vidare kan man naturligtvis också få litet ökade inkomster genom att höja foderskatten. Men, herr talman, jag begriper inte, att priset på mjölkkor skulle kunna stiga till det dubbla, om mjölkhanteringen i gemen inte vore lönande. Jordbrukets ladugårdsskötsel har nu faktiskt — och det framgår bland annat av storleken av de befintliga fonderna — varit åtskilligt mera lönande än tidigare. Det är väl en summa på 8 miljoner kronor, som fonderats av mejeriernas riksförening och som skulle ha kunnat delas ut. Herrar jordbrukare ha 8 miljoner att dela, som de inte veta om. Men trots att hanteringen varit lönande, begär man nu en ytterligare prishöjning med 1½ öre. Jag tycker, att det är väl stora anspråk.

Vad utskottet säger angående regleringen av köttmarknaden ger mig inte anledning till någon erinran. Jag skall däremot uppehålla mig en smula vid frågan om behandlingen av fläskmarknaden.

Kungl. Maj:t har föreslagit, att fläskpriset skulle få lov att variera mellan 1 krona 15 öre och 1 krona 50 öre per kg. utan att man genom infrysning, exportpremierad försäljning till sekundära marknader o. dyl. eller genom import ingrep med extraordinära åtgärder. Nu har utskottet velat något höja der undre gränsen till omkring 1 krona 25 öre. Man menar således, att priset på fläsk skulle kunna hållas vid minst 1.25. Jag betraktar det som mycket litet sannolikt, att det skall visa sig möjligt. Det förhåller sig så, att fläskpriset har sin egen konjunktur, som inte i första hand beror på foderpriset. Konjunkturen har en cykel på mellan tre och fyra år. En riklig tillgång på fläsk pressar ned priset, vilket föranleder minskad avel. Detta resulterar i minskad tillförsel, och som följd därav ökas fläskpriset igen. Hur är det då med utsikterna i fråga om tillförseln av fläsk under det kom-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

mande regleringsåret? Ja, jag kan i någon mån spå om det, ty man vet redan, hur många smågrisar under 3 månaders ålder som finnas. Vidare kan man på grund av statistik ifrån avelsverksamheter ungefärligen beräkna, hur många grisar som komma att födas under juni, juli och augusti. Om jag använder den beräkningsgrunden, att det blir sju spädgrisar i varje kull, skulle i juni i år födas 144,000 grisar mot 127,000 under samma månad år 1935. Det är alltså en ganska betydande stegring. Vi ha att vänta 10 procent fler spädgrisar denna månad, än vi hade förra året under samma tid. I juli i år kunna väntas 163,000 spädgrisar mot 143,000 i juli i fjol, och i augusti i år komma att födas 167,000 mot 149,000 förra året. För augusti blir således ökningen mycket större än 10 procent. Sedan de här grisarna blivit gödda $5\frac{1}{2}$ till 6 månader och slaktade, är regleringsåret snart slut. Och vad vilja herrarna då göra med denna gentemot hittillsvarande förhållanden ökade fläskmängd? Det finns naturligtvis möjligheter att göra av med fläsk. Man kan, som danskarna göra, köpa upp spädgrisar och slakta dem. Det innebär en stödköpsverksamhet på detta område. Man kan smälta ned fläsket till tekniskt fett m. m., och man kan sälja, såsom man har gjort, till sekundära marknader, där man inte får någonting för grisarna utan måste betala fem öre per kg. bara för att bli av med dem, när det vill sig riktigt illa. Man kan också frysa in fläsket. Men när man gör det, måste man kunna räkna med att sälja det igen. Det lönar sig inte att frysa in fläsk, om man inte kan räkna med att det om en eller annan månad uppstår brist på varan. Vilken väg man än väljer för att avlasta marknaden genom extraordinära ingripanden, kommer den att bli så dyrbar, att de medel, som här stå till buds, icke räcka. Vi ha en elastisk skatt, nämligen skatten på slaktdjur. Det kan tänkas, att man kan höja slaktdjursavgiften. Men den är tekniskt så pass otillfredsställande anordnad och ger så liten avkastning, att jag tror, att inte ens en fullkomligt orimlig höjning av den skulle visa sig hjälpa. Nu begär man trots detta, att priset skall hållas vid 1.25.

Om herrarna äro intresserade av tankebanorna hos författarna till det sammansatta utskottets utlåtande, erbjuder sid. 48 ganska mycket av intresse. Där står: »I det följande kommer utskottet att föreslå de jämkningar i fråga om fodermedelsregleringen, som kunna betingas av att utskottet utgått från att den undre prisgränsen å slaktdjur och mjölk bör vara något högre än vad departementschefen förordnat.» Här skulle alltså det högre foderpriset liksom vara en följd av den administrativa höjningen av priset på slaktdjur och mjölk, som skulle vara grunden. När vi sedan gå litet längre fram till kapitlet om fodermedlen, finna vi, att utskottet på samma sida säger, att fodermedelsregleringen är en förutsättning för att man skall kunna hålla uppe priserna på animaliska produkter. Där kastar man således om grund och följd på ett, som det förefaller mig, mycket halsbrytande sätt. Men det spelar mindre roll. Om det överhuvud taget skulle vara någon tanke i resonemanget, skulle den vara, att om man lyckas höja priset på fodermedel — då det gäller fläsk ifrågakommer speciellt majs och i någon utsträckning även köpt inhemsk fodersäd — skulle man kunna åstadkomma en minskad fläskproduktion. Men tro herrarna verkligen, att det är några småbrukare, som gå och slakta sin gris, bara därför att herrarna nu genom extra ordinära åtgärder höja priset på det foder, som de behöva köpa, med 1 öre per kg.? När grisarna redan finnas, är det trots allt mera lönande att betala 16 öre per kg. för majsen, som man skall utfordra dem med, än att slakta dem och inte behöva köpa någon majs alls.

Det går alltså inte, det är jag övertygad om, att realisera utskottets önskemål om ett fläskpris på 1.25, och jag är för min del, det vill jag uppriktigt säga, skeptisk även beträffande möjligheten att hålla ett pris av 1.15, när vi komma litet längre fram på året.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Nu skall man ändå höja priset på majs och dessutom på inhemska fodermedel. Det är såvitt jag förstår icke någon småbrukarvänlig politik, och vill man försöka att få räntabiliteten icke såsom nu geografiskt och socialt ojämnt och orimligt fördelad, bör man naturligtvis inte vidtaga åtgärder, som äro ägnade att skärpa denna ojämnhet i fördelningen ännu mer. Men det är just vad som kommer att ske genom fodermedelsregleringen. Man vill, att staten skall sörja för inte bara att priset på brödsäd, råg och vete hålles uppe vid vissa minimivärden, utan också att så skall ske i fråga om havre och fodersäd överhuvud taget, t. ex. blandsäd och korn. Varför man nu inte bekymrar sig det allra minsta om potatisodlarna på våra magra sandjordar, kan jag inte förstå. Det går naturligtvis att köpa in potatis också för att hålla uppe priset på foderpotatis. Om inte på annat sätt, kan man göra det genom att skicka i väg potatisen till sekundära marknader. Det finns andra fodermedel, som också kunna göra anspråk på statens stöd. Vallväxtodlarna t. ex., som ha kreaturslösa jordbruk, få mycket dåligt betalt för sitt hö nu; priset är 6½ öre per kg. eller någonting i den vägen. Varför skola vi inte börja stödköpa hö? Det kan lätt eldas upp, och det kan vara roligt för brandkårearna att se några sådana brasor.

Jag undrar, om det är skäl, när vi överhuvud taget kommit så långt, att vi fått en fullt tillfredsställande räntabilitet för jordbruket, att ytterligare draga in fodersäden under regleringen, då man nått hittillsvarande resultat utan en sådan reglering. På jordbruksnämndens initiativ har satts i gång en utomordentligt intressant undersökning angående foderförsörjningen vid olika svenska jordbruk. Man har gjort en stickprovsundersökning i olika landsdelar och för olika stora jordbruk. Genomgående har konstaterats, att det är storjordbruken, som sälja foder, och småjordbruken, som köpa foder. Kan man nu höja priset på foder, som säljes på den inhemska marknaden, kommer det att förbättra storjordbrukarnas ekonomi och försämrå småjordbrukarnas ekonomi. Detta är så mycket mindre rimligt som, enligt vad man säger i högermotionen, det bör »beaktas, att rationaliseringsåtgärder kunna beträffande de mindre jordbruken genomföras endast i mycket begränsad omfattning». I högermotionen konstateras alltså, att de tekniska rationaliseringsåtgärder, som man vidtagit, ha varit möjliga på storjordbruk, men icke på småjordbruk; det gäller foderväxtodlingen.

Vad sedan en ny kurs på detta område skulle kosta staten, bryr jag mig icke om att försöka beräkna. Jag vill bara som hastigast erinra om att den sammanlagda skörden av korn, blandsäd och havre är dubbelt så stor som skörden av brödsäd. Den del, som överhuvud taget går i handeln, är mycket obetydlig. Man räknar med en 7 å 8 procent eller något dylikt.

För majsen vill man nu fixera ett pris av 15 öre per foderenhet, d. v. s. omkring 16 öre per kg. Innan jag lämnar detta kapitel, ber jag att få erinra om en ganska betecknande oklarhet på detta område. Man vill, att regleringsorganen skola som riktpunkt för fodermedelsreglering välja ett pris av 15 öre per foderenhet. Nu säger man, att foderenheten är någonting, som alla lantbrukare känna mycket väl till och som det skulle vara väldigt lätt att räkna med. Ännu har aldrig i detta land sålts en enda foderenhet. Det har sålts så och så många kg. vete och så och så många kg. av andra fodermedel, och sedan har man satt sig ned och räknat ut på papperet, hur många foderenheter det motsvarar. Jag har här en tabell ur professor Nils Hanssons arbete »En lönande ladugårdsskötsel», som är publicerat troligen i år; i varje fall avse uppgifterna hösten 1935. Där har han, naturligtvis inte för att förse mig med material, men i uppfostringssyfte, talat om hur pris och produktionsvärde på kraftfodermedel ställt sig hösten 1935 och räknat ut vad priset blivit per foderenhet. Man finner där, att priset för t. ex. eosinerat kvarnvete var 14.22

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
kronor per foderenhet, men samtidigt betalade man för vetekli 15.63 och det finns till och med ännu högre värden, t. ex. ett på 19.57. Om man skall tolka utskottsmajoritetens direktiv på det sätt jag brukar tolka tryckt skrift, skulle meningen vara, att vi skulle ställa om så, att fodermedelspriserna skulle vara lägst 15 kronor per foderenhet. Men det kan också hända, att vi skola börja reglera så, att alla fodermedel sammanföras, och det har alldeles särskilt intresse, om jag tänker på priset på havre, som Svenska spannmålsbolaget nu skall börja ta hand om. Jag har den sista noteringen på havre, som förekommit i Lantmannen. Där varierar priset på havre mellan 11.25—11.50 i Eskilstuna och 13.50 i Göteborg — alltså i närheten av herr Gustafsons i Domö hem. Det är alltså en skillnad på 2 kronor per deciton mellan Närkeslätten och Göteborgstrakten. Är det nu meningen, att vi skola nå samma resultat i detta fall, som då det gällde brödsäden, d. v. s. få samma pris överallt, med följd att vi sannolikt få ökad havreodling men minskad vallväxtodling och rotfruktsodling, då, mina herrar, är detta en näringspolitisk åtgärd, som, såvitt jag vet, auktoriteterna i lantbrukslära betrakta som synnerligen olycklig. Man strävar ju nu allmänt efter att gå den motsatta vägen. Det är då inte rimligt, att man utan nödtvång skall genom regleringsåtgärder uppmuntra till en annan odlingspolitik. Det, som jag finner vara mest orimligt i utskottsutlåtandet, är utan all tvekan, herr talman, vad utskottet har föreslagit beträffande fodermedelsregleringen.

Jag går därefter över till frågan om brödsädesregleringen. I det fallet har ju utskottet tillmötesgått Kungl. Maj:ts förslag så till vida, att man velat övergå från systemet med inlösningsgaranti till ett stödköpsförfarande. Men man har höjt priset »något», vilket i detta fall lär betyda 75 öre per deciton.

Vilka är det nu som odla vete till avsalu? Jo, det är just storjordbruken i Sydsveriges slättbygder, som enligt Hallandsundersökningen hade en räntabilitet på 7 procent. Mina herrar, finns det någon rimlig anledning att för att öka räntabiliteten av dessa jordbruk höja priset på brödsäd? När vi dessutom ha det så ställt, att vi säkerligen få tillräckligt med brödsäd för att säkerställa vårt behov, förefaller det mig inte heller vara något socialpolitiskt skäl att göra det. Jag vill erinra om att när man på tal om detta helt naturligt kommer in på frågan om hur man skall realisera de betydande lager vi ha, vilka förorsakat staten en förlust av 90 miljoner, så säger man, att om detta skall realiseras för foderändamål inom landet, får det inte säljas billigare än till lägst 15 öre per foderenhet. Råg till foder får alltså inte säljas här i landet till lägre pris än 16 öre per kg. När jag då frågade, om man menade att vi verkligen skola exportera det till 6 kronor per deciton med en förlust således av 10 kronor, fick jag av en lantbrukare det svaret: »Ja, antingen det eller också får det lagras.» Men, mina herrar, lagras råg år från år, får man mycket råg och dålig. I motsats till vete försämras kvaliteten på råg vid lagring, och när det finns ny skörd av råg i marknaden, kan man därför inte sälja ett dugg av gammal råg som brödsäd.

Man skyr således uppenbarligen inte några som helst statsfinansiella konsekvenser på vägen fram mot en räntabilitet på över 7 procent. Jag tycker, att det är fullkomligt upprörande, att man inte skall få lov att sälja av den brödsäd, som ligger här i lager, till de priser, som marknadsläget medger. Vi ha under det sista året lyckats få i gång en tillverkning av kraftfodermjöl av brödsäd, som kan säljas under fria former utan den osmakliga eosineringen, men nu skall denna tillverkning på det sättet förhindras. Jag förstår inte, hur det har gått med ansvarskänslan, när man vill förfara på det sätt, som utskottsmajoriteten föreslår.

Om jag nu sammanfattar mina synpunkter, måste jag konstatera, att det

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

ingalunda behövs den höjning av produktmjölkpriset, som har påyrkats. Vad flaskpriset beträffar, är det osannolikt, att man kan nå någon annan effekt än att man genom förhoppningarna om ett högre pris stimulerar till ökad svinproduktion. Vad man med fodermedelsreglering lyckas åstadkomma är att försämra småbrukarnas ekonomi och förbättra de stora jordbrukarnas ekonomi. Vad man med åtgärder på brödsädesregleringens område kan nå är också en förbättring av storjordbrukarnas ekonomi. Den ojämnhet i den geografiska fördelningen av räntabiliteten, som jag konstaterat, blir således ytterligare skärpt och markerad.

Jag kan ju förstå, att bondeförbundet i det politiska läge, som nu föreligger, har måst lunka med, när högern tagit ledningen genom sina motioner. Förklaringen till att bondeförbundet har accepterat högerförslaget är väl, att under flitigt och målmedvetet arbete den där magra och knotiga skogsbygdskon, som herr Pehrsson ledde hem, förvandlats till en starkt högerfärgad herrgårdsko av utpräglad sydsvensk slättbygdstyp, som passar i storjordbrukarnas bås, men inte i småjordbrukarnas. Skulle nu omständigheterna vilja, att det blir en norrländsk jordbrukare, som får hand om denna herrgårdskos utfodring och skall sörja för att den får en extra kraftfodergiva av margarinaccis och att avkastningen av denna fördelas så, att det mesta stannar i Sydsverige och det blir mycket små droppar över till Norrland, ja, mina herrar, då blir det en ganska drastisk illustration till det faktum, att Sydsveriges storjordbrukare alltid ha kunnat konsten att skära de bredaste remmarna ur den politiska huden.

Men vad jag inte kan förstå, det är, hur folkpartiet har kunnat ansluta sig till detta förslag. Folkpartiet gör ju alldeles särskilt anspråk på att tillgodose småfolkets intressen. Jag skulle till herr Hansén vilja ställa några frågor. Hur kan herr Hansén vara med om att motsätta sig, att mjölkavgiften sänkes, när det är notoriskt, att den är ofördelaktig för försäljare av konsumtionsmjölk, vilka utgöra huvuddelen av herr Hanséns valmän bland jordbrukarna? Hur kan herr Hansén vara med om att genomgående förbättra utbytet av de sydsvenska storjordbrukens växtodling genom höjda priser på foder, en åtgärd, som alldeles särskilt vad havren beträffar kommer att gå ut över Norrlands jordbrukare, i synnerhet dem som äro skogs-körare? Hur kan herr Hansén vara med om att förorda åtgärder, varigenom priset på brödsäd höjes till intet gagn för Norrlands småbrukare och intet gagn för dess konsumenter? Hur kan herr Hansén vara med om åtgärder, som nödvändiggöra en höjning av margarinaccisen? Jag trodde, att herr Hansén skulle av olika anledningar behjärta deras intressen, som arbeta inom våra exportnäringar. Men herr Hansén kanske svarar mig, att han tycker, att han gjort ett tillräckligt gott dagsverke i utskottet, då han medverkade till att slopa inlösningsgarantien. På det vill jag emellertid redan på förhand genmäla, att om herr Hansén lyckats få herr Carlström med sig, skulle de båda herrarna tillsammans med de socialdemokratiska representanterna ha bestämt utskottets kurs helt och hållet. Hade herr Hansén skilt sig från Carlström, hade vi stått tio mot tio. Tillsammans hade ni i själva verket utslagsrösten, och ni bära således det moraliska ansvaret för beslutet.

Jag vill sluta med, herr talman, att beklaga, att utskottets majoritet vid behandlingen av denna fråga inte lagt i dagen ett större mått av självbesinning, än den har gjort. Personligen önskar jag det system av hjälpåtgärder, som genomfördes år 1933, framgång. För framgång fordras, att det handhas med måttfullhet. Jag tror, att de önskningar jag här uttalat delas av 99 procent av anhängarna av det parti jag tillhör.

Herr talman! På grund av vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
till den kraft och verkan det kan ha, till reservationen och dess motivering. Beträffande den punkt, som rör herr Nybloms motion, ber jag att få återkomma, då den punkten föredrages.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag i behörig tid utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Heiding: Herr talman! Jag hade för min del inte väntat att få höra ett sådant anförande ifrån herr Björnssons sida, som han nu hållit. Vi ha i nära två dagar diskuterat försvarsfrågan, men under den debatten har ingen talare kommit med så starka ord och visat ett sådant missnöje mot vederbörande utskott, som herr Björnsson nu gjorde. Det är egendomligt, att herr Björnsson inte kan tala om den föreliggande frågan mera lugnt än han gjorde. Jag kan inte förstå annat än att man lika väl som i går nu kan tala om en samförståndslösning.

Vi ha inte, såsom herr Björnsson påstår, försökt pressa upp priserna på ett oskäligt sätt. Jag förstår, att herr Björnsson talar för konsumenternas räkning, till den kraft och verkan det hava kan, för att vinna gehör bland dem. Vi skola emellertid göra klart för oss vad saken verkligen gäller. Här är det inte meningen att pressa upp priserna för högt, utan vi skola hålla oss inom rimliga gränser.

Då utskottet i enlighet med väckta motioner försökt åstadkomma bättre priser på jordbrukets produkter, har det skett särskilt med tanke på de beslut, som fattats i år, dels angående en förkortning av arbetstiden för jordbrukets arbetare och dels gjorda uttalanden om en något högre betalning av dessa. Båda dessa krav äro, enligt min mening, behjärtansvärda, och vi ha inte ställt oss avvisande utan gått med på dem. Nu kommer man troligen att säga, att vi inte gått med tillräckligt långt i det fallet, då vi inte helt accepterade Kungl. Maj:ts förslag beträffande förkortning av arbetstiden. Jag är emellertid fullt förvissad om att jordbrukets arbetare bli mycket mer tillfredsställda, om de kunna få bättre betalning än om de få en förkortad arbetstid.

Herr Björnsson framhöll, att räntabiliteten för jordbruket är så pass tillfredsställande, att man inte skulle behöva ytterligare förbättra den. Den kungl. propositionen förutsätter, att prisnivån skall ligga mellan 75 och 100 procent av förkristidsnivån. Vi ha ansett, att den undre gränsen i stället borde ligga vid 85 procent och att den övre gränsen även skulle få överstiga 100 procent. Ty det skall väl inte vara heliga tal dessa, som skola gälla för all framtid.

Man får också tänka på att jordbrukarna under de dåliga åren måst uppskjuta en del reparationer av byggnader och inventarier, som de nu äro tvungna att utföra. Detsamma gäller naturligtvis också nyanskaffning och komplettering av inventarierna, varpå man nu måste nedlägga en hel del pengar. Man kan därför inte säga, att jordbruket kommit upp till en så hög räntabilitet, att det verkligen är tillräckligt lönande. När jordbrukets talesmän nu uttalat sig för att betala lantarbetarna bättre löner och även förkorta deras arbetstid något, bör väl också detta tillmötesgående kompenseras på något sätt. Det är just därför vi ha velat få priserna på jordbruksprodukter något höjda.

För övrigt måste det ovillkorligen vara en klok politik med hänsyn till framtiden att ordna det så, att jordbrukets folk stannar kvar ute på landet och inte flyttar in till städerna i alltför stor utsträckning.

Jag förstår, att herr Björnsson anser, att om man höjer priserna, kommer det att drabba konsumenterna allt för mycket. Men jag undrar, om konsumenterna inte skulle drabbas ännu hårdare av den arbetslöshet, som kanske i

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

en framtid kommer att uppstå, därest landsbygdens folk frestas att flytta in till städerna, där verkningarna av en lågkonjunktur göra sig särskilt starkt kännbara. Därför är det klokt att försöka bereda folket arbete ute på landsbygden till sådana villkor, att de vilja stanna kvar där.

Vad mjölkregleringen beträffar, ha vi föreslagit en mindre höjning av den gräns för produktmjölkpriset, som Kungl. Maj:t föreslagit, så att medelpriset skulle ligga omkring den siffra, som Kungl. Maj:t föreslagit som övre gräns. Det är ju ingen stor höjning. Det kan hända, att det inte finns möjligheter att åstadkomma den på grund av vissa förhållanden, som kunna spela in, men vi tro, att det skall gå.

Vi ha för övrigt på samtliga punkter varit fullkomligt överens med herr statsrådet om att priserna skola göras rörliga. Särskilt när det gäller smör, kan det vara lämpligt med rörliga priser, så att smörpriset sjunker under sommaren och stiger under hösten och vintern. Därigenom kan produktionen regleras i viss grad. Om jordbrukarna veta, att de få bättre betalt på hösten, driva de upp mjölkproduktionen med hjälp av kraftfoder, och då det även med hänsyn till senare årens erfarenheter visat sig vara önskvärt att höja densamma under denna tid, vinnes därmed åsyftat resultat. Men vi ha samtidigt uttalat, att smörpriset bör hållas vid en någorlunda jämn nivå och i varje fall att priserna böra bli konstanta under längre perioder och inte växla från den ena veckan till den andra. Detta önskemål tror jag också kan gå att uppfylla. I fråga om smörpriset ha vi icke haft något att invända mot de av departementschefen föreslagna gränserna. Beträffande margarinaccisen anmärkte herr Björnsson på att vi inte sagt, hur mycket vi ville att den skulle höjas. Nej, det ha vi inte gjort, men vi ha inte stuckit under stol med vår åsikt att den bör höjas. Det ha vi tydligt och klart sagt ifrån.

Reservanterna föreslå, att mjölkavgiften skall sänkas, och detta kan visserligen ske med bibehållande och även med någon höjning av nuvarande priser, men i så fall måste samtliga fonder länsas, och det tror jag inte vore lyckligt. Jag anser därför, att det är bäst att bibehålla mjölkavgiften vid oförändrat belopp. Men vi ha å andra sidan framhållit i utskottet, att om det kan anses lämpligt att företa en sådan sänkning, ha vi inte någonting däremot. Åtgärder i sådant syfte böra enligt utskottets mening vidtagas endast om tungt vägande skäl därtill giva anledning och då allenast i mindre omfattning.

Frågan om en höjning av priset på konsumtionsmjölk är väl ett av de ömtåligaste problemen. Utskottet har sagt, att vad beträffar priset på konsumtionsmjölk är utskottet ense med departementschefen om att detta pris icke mera allmänt bör bringas att stiga. Men så tillägges, att utskottet vill emellertid icke motsätta sig någon jämkning uppåt av sistnämnda pris, där särskilda förhållanden därtill föranleda. Därmed har utskottet avsett, att det kan visa sig nödvändigt att höja priset under en viss del av året. Utskottet har således inte ansett, att man nödvändigtvis skulle låta det höjda priset gälla under hela tiden.

Beträffande herr Nybloms motion gick inte herr Björnsson in på den, utan ville senare återkomma till densamma. Jag ber i alla fall att få säga några ord om den nu. — Denna motion avser att införa ett tillägg, enligt vilket jordbruksnämnden erhåller befogenhet föreskriva, att i fråga om mjölk, som producent levererar till mejeriet eller mjölkhandlaren efter det nämndens beslut delgivits producenten, avgiftsskyldigheten skall åvila denne. Avsikten är att tappa till ett kryphål för sådana, som försöka komma ifrån erläggandet av mjölkavgiften, och jag anser, att motionärens förslag förtjänar att förverkligas. Den föreslagna åtgärden skall ju provas av jordbruksnämnden, och man kan därför inte tänka sig, att den kommer att tillgripas i onödan.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Den andra avdelningen i propositionen gäller regleringen av priserna på andra animaliska produkter än mjölk. I fråga om kött ha vi framhållit, att vid regleringens genomförande såvitt möjligt bör eftersträvas, att partipriserna på kött icke skola gå ned under 85 procent av prisläget under åren 1925—1929. Kungl. Maj:t har talat om 75 procent, men vi ha ansett, att detta pris blir alldeles för lågt.

Beträffande fläskpriset kan det vara möjligt, att de gränser, som vi ha föreslagit, nämligen 1.25 och 1.50, bli svåra att upprätthålla. Men jag skulle tro, att det inte blir så omöjligt, som herr Björnsson gjorde gällande. En förutsättning för att det skall lyckas är emellertid, att vi hålla foderenhetspriset uppe och inte tillåta för stor import av majs. Det finns väl ingen fodervera, som varit till så stor skada för det svenska jordbruket som just majsen, därför att den har införts i alldeles för stora mängder. Förra året infördes inte några större partier, men under första kvartalet i år har importen stigit betydligt över motsvarande import i fjol. Om fläskpriserna skola hållas upp, kommer det troligen att importeras majs i betydligt större mängder än som skedde under förra året. För tre, fyra år sedan importerades sådana mängder av majs, att det åstadkom en mycket stor skada. Här sattes upp formliga fläskfabriker. Det var inte jordbrukarna i allmänhet, som använde majsen, utan det var speciellt vissa enskilda uppfödare, som satte i gång svinproduktion i stor skala och baserade uppfödningen på majsen. Detta kom ovillkorligen att bli till skada för de uppfödare, som bedrevo näringen år från år utan att tänka på att utnyttja speciella konjunkturer för en onaturligt stor produktion. Den höjning av majspriset som utskottet förordat bör således verka dithän, att produktionen hålles inom rimliga gränser. Detta vinnes även genom den föreslagna prisnivån för inom landet producerade fodermedel, som i regel genomsnittligt icke bör understiga ett partipris av 15 öre för foderenhet, fritt noteringsort.

Beträffande skatten på övriga fodermedel, såsom oljekakor och kli, skall jag inte gå in därpå, ty den kommer att hållas vid ungefär samma nivå som tidigare.

I detta sammanhang vill jag även säga några ord beträffande importen av kött av slaktat fjäderfä. I en motion, som väckts från bondeförbundets sida, har framhållits, att importen av sådant kött har stigit i oroväckande grad, i synnerhet ifrån Finland. Importen har, ifrån att den år 1929 var 193,000 kg., gått upp till över 600,000 kg per år. Det är en mycket stor siffra, och jag anser, att någonting borde göras för att minska denna import till förmån för de mindre jordbrukarna och fjäderfäodlarna. Sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet uttalade sig också i den riktningen förra året, och samma uttalande har utskottet gjort i år. Jag föreställer mig, att det vore möjligt att man vid förhandlingar om handelsavtal med de länder, det här gäller, skulle kunna uppnå en viss begränsning av denna import.

Jag ber sedan att få nämna några ord angående brödsädesregleringen. I den frågan ha i motioner framhållits, att det vore den säkraste vägen att bibehålla inlösningsförfarandet på spannmål. Men när det nu låg så till, att man i stället gick in för att höja foderenhetspriset, ansågo vi, att man kunde beträda den väg, som Kungl. Maj:t föreslagit, d. v. s. begagna stödköp. Vi ha endast ändrat något på de minimipriser, som Kungl. Maj:t föreslagit. I stället för det av Kungl. Maj:t föreslagna priset av 15 kronor för deciton vete och 14 kronor för råg under hösten ha vi föreslagit respektive 15.50 och 14.50. Under konsumtionsåret bör sedan eftersträvas en stigande priskurva, så avpassad att skäliga lagringskostnader bliva täckta. Övre gränsen bör således tillåtas stiga utöver vad departementschefen föreslagit. Vidare har utskottet före-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
slagit, att stödköpskvantiteten skulle begränsas till 125,000 ton i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 100,000 ton. Den höjningen borde väl även Kungl. Maj:t, liksom reservanterna gjort, kunna acceptera. Utskottet har därjämte ansett, att Kungl. Maj:t bör ha befogenhet att ytterligare höja denna summa till 150,000 ton.

För övrigt kan nämnas, att utskottet har föreslagit, att det under vissa försättningar skall få exporteras havre i stället för brödsäd, då en sådan anordning på grund av skördens kvalitet och andra omständigheter kan befinnas lämplig. Det blir ju en prisfråga i vilken utsträckning en sådan export skall förekomma. Nu har det framhållits, att det skulle vara till skada för småbrukarna, om fodermedlen på det sättet fördyras. Men jag undrar, om någon vill påstå, att småbrukarna hade det bättre för några år sedan, då majsen kostade 7 till 8 öre per kg och priset på havre var ungefär lika lågt. Jag tror, att småbrukarna i stort sett äro betydligt mer nöjda nu, fastän foderpriserna inte äro så låga som förr. Kunna de bara få bättre betalt, äro de fullt tillfredsställda.

De åtgärder, som utskottet sålunda föreslagit, finner jag för min del inte vara av så stor räckvidd, att man behöver blåsa upp denna fråga till så stora dimensioner, som den förste ärade talaren gjorde. Den höjning av prisnivån, som vi eftersträva, är inte större än att den säkerligen kan genomföras. Skulle det på någon enda punkt visa sig omöjligt, kan man naturligtvis inte göra någonting däråt, men säkerligen kan man vinna en hel del fördelar genom de föreslagna ändringarna. Jag hoppas, att det i den följande debatten inte skall uppträda någon, som visar ett så stort missnöje med de mindre justeringar utskottet vidtagit, som den föregående talaren.

Herr talman, med vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Gustafson, Fritiof: Herr talman, mina herrar! Under gårdagens debatt talades det om en häst som hette Minimum, i dag hava vi fått höra talas om en ko, som man väl på grund av den socialdemokratiska viljan att stödja jordbruket något snålt bör kalla Maximum. Herr Björnsson gjorde på detta ök en rundtur, för att visa att djuret, vilket för några år sedan enligt hans mening var en mager skogsbygdsko, nu blivit förvandlad till en fet herrgårdsko. Denna herr Björnssons rundtur måste föranleda mig, herr talman, att bli något omständligare, än jag eljest hade avsett.

Det har varit en stor styrka för svensk politik, att det i jordbruksfrågan under de senaste åren rått samförstånd mellan de stora partierna. När socialdemokraterna 1933 sadlade om och dessavouerade sitt — låt mig kalla det lättsinniga — förflutna, kunde de partier, som tidigare hade stått på den ståndpunkt, som den socialdemokratiska regeringen och regeringspartiet de senaste åren intagit, i minnet återkalla uttrycket: »Bättre sent än aldrig.» De hälsade med största tillfredsställelse den avspänning, som inträdde i denna landets ekonomiska livsfråga. Även om vi från vårt håll i samverkan med olika partier ibland funnit oss nödsakade att fastställa och något annorlunda utforma direktiv för jordbrukshjälpen, än den socialdemokratiska regeringen föreslagit, och även om vi då och då kunnat ha gensagor att rikta mot dess tillämpning av de fastställda direktiven, kunna vi skänka den sittande jordbruksministern ett öppet och oförbehållsamt erkännande för den skicklighet, varmed han handhaft den sannerligen icke lätta ledningen av det invecklade, nya och oprövade regleringsmaskineriet.

Å andra sidan kan årets regeringsproposition och i än högre grad uttalanden från reservanterna i utskottet ge anledning till farhågor för att socialde-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

mokraterna icke längre äro angelägna om att i fortsättningen upprätthålla det ernådada samförståndet. Särskilt måste jag i anledning av herr Björnssons anförande sätta ett frågetecken. Vad som nu skiljer utskottsmajoriteten och reservanterna åt, ligger emellertid mindre på det principiella planet, och jordbruksministern personligen bör kunna känna tillfredsställelse av att se de flesta — och de viktigaste — av sina förslag, om än med vissa modifikationer, eller enligt vår mening förbättringar godtaga även av utskottsmajoriteten. Båda grupperna hylla den uppfattningen att ej tillgripa större »statsvåld» än nöden kräver; med andra ord, att det allmännas ingrepp ej här göras större än som är nödvändigt för att ernå det näringspolitiska och sociala syftet med jordbruksregleringen. Så har man t. ex. genom omläggning tagit bort risken för ökade statliga förluster. Den egentliga motsättningen rör frågan om det genomsnittliga prisläge, som bör eftersträvas för jordbruket.

Å andra sidan är det ofrånkomligt, att de olika uppfattningarna om den för jordbruket eftersträfvansvärda prisnivån beröra viktiga realiteter. När regeringen och de socialdemokratiska reservanterna anse jordbrukets nuvarande räntabilitet »jämförelsevis tillfredsställande» och därför motsätta sig strävanden att ernå nämnvärda förbättringar, synes oss detta bottna i en annan grundsyn på jordbruksnäringen än den vi äga. Det är kanske ett oriktigt antagande, men det ligger ändå nära till hands att förmoda, att regeringen inför valet och kanske även inför trycket från vissa konsumentkretsar tvekat att draga de riktiga konsekvenserna av sin jordbrukspolitik, sådan den förts från 1933. Om socialdemokraterna verkligen velat, torde det icke hava erbjudit några större svårigheter att även innevarande år i utskottet och kamrarna ernå en allmän uppgörelse. Ty större äro icke de borgerligas ändringar i regleringsförslaget, vilka ändringar befinna sig helt i linje med de senaste årens statliga hjälpatgärder.

Frågan om det lämpliga prisläget är helt beroende av riktigheten av påståendena, att jordbrukets räntabilitet skulle vara »jämförelsevis tillfredsställande», ja, som det heter — hava »förbättrats väsentligt mera än annan kapitalavkastning», påståenden, som ge reservanterna grund för uttalandet, att »tillräckliga skäl att genom tillfälliga ingripanden av det slag, varom här är fråga, ytterligare förbättra jordbrukets räntabilitet, anser utskottet» — d. v. s. reservanterna — »sålunda icke föreligga». Oomstritt gäller dock, att jordbrukets priser för närvarande i stort sett icke kommit upp i samma läge som under förkrisperioden 1925—1929. Oomstritt är vidare, att de nuvarande räntabilitetsberäkningarna, vilka alls icke stå höjda över all diskussion, grunda sig på det exceptionellt gynnsamma läge, som rått under de två senaste åren till följd av de sällsynt goda skördarna. Anmärkningsvärt är vidare, att socialdemokraterna i sin reservation helt förbigått de gensagor, som indirekt riktats mot propositionens räntabilitetskalkyler från professor Nanneson, då denne i sin uppsats i »Lantmannen» framhållit, att räntabiliteten vid en medelgod skörd och ett medelgott tekniskt utbyte under år 1935 icke skulle ha blivit högre än omkring 3.5 procent — med andra ord: en räntabilitet av nämnda siffra utgör ett medeltal, som både kan överskridas och, märk väl, underskridas. Utskottsreservanterna avspisa denna beräkning genom att kort och gott dekretera, att dessa beräkningar »icke böra tillmätas någon betydelse i förevarande sammanhang», vilket ger anledning till att ställa den vördsamma frågan: i vilket annat sammanhang ha dessa siffror större betydelse, än när ett prisläge för 1936 års skörd skall av statsmakterna beräknas? Jag kan icke annat än framhålla det egendomliga i att man vill godtaga professor Nannesons siffror, när det gäller påvisa hur hög den verkliga räntabiliteten varit, men fränkänna hans analyser allt bevisvärde, när han gentemot den

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
uppfattningen, att allt är väl beställt för jordbruket, uttalar en varning för allt för optimistisk uppfattning om framtiden, enär föregående års relativt goda ränteavkastning berodde på särskilt goda skördar, men att det icke vore att räkna med att förhållandet skulle bli lika gynnsamt vid endast normal skörd. När han gör dessa erinringar mot sättet att draga generella slutsatser av beräkningarna, så underkännas de. Däremot kasserar man in beräkningarna, när det passar. Det är den taktik, man från socialdemokratiskt håll begagnar i denna fråga.

Det skulle vara åtskilligt att säga om dessa räntabilitetsberäkningar, men jag skall för tillfället avstå därifrån. Men anmärkas bör, att rationaliseringen vid jordbruket, vilken har åberopats av herr Björnsson, men som för övrigt, såsom också han medgav, endast i ringa utsträckning kan genomföras vid de mindre jordbruken, har bidragit till en skuldsättning, som inte kommit fram i siffror. En rationalisering bör väl ej enbart komma konsumenterna till godo utan även lantbrukarna, i den mån en rationalisering lyckas åstadkomma ett förbättrat ekonomiskt resultat.

Det anmärkningsvärdaste i socialdemokraternas jordbrukspolitik är, att de underlåta att medverka till en redan i och för sig tillräckligt motiverad förbättring av jordbrukets lönsamhet, samtidigt som de ställa nya anspråk på jordbrukarna antingen i form av åttatimmarsdag eller i form av lagstiftning om minimilön åt jordbrukets anställda. Socialdemokraterna kunna väl dock icke på allvar förneka, att ett genomförande av arbetstidslagen i regeringens utformning skulle ha lett till indragning av jordbruksarbetare och ökad arbetslöshet på landsbygden, därest priserna icke undergått någon förbättring; endast under förutsättning av bättre produktionsbetingelser skulle det ha varit jordbrukarna både teoretiskt och praktiskt möjligt att bibehålla den hittillsvarande arbetsstyrkan. Vad åter minimilönlagstiftningen beträffar, är det väl ingen, som icke tror, att socialdemokraterna därmed önska fastställa och fastlåsa ett löneläge inom jordbruket, som under i övrigt oförändrade betingelser ligger *över* den nuvarande lönenivån.

Härtill kommer, att socialdemokraterna i sin reservation varit särskilt ängsliga för att låta de större jordbruken komma i åtnjutande av förmånliga arbetsvillkor, alltså just de jordbruk, beträffande vilka lantarbetarfrågan är av den största betydelse, ej minst för lantarbetarna själva. Det må vara tillåtet att fråga, hur socialdemokraterna verkligen resonera, då de tro sig enligt sina recept kunna lösa lantarbetarfrågan, samtidigt som de neka sin medverkan till att skapa de ekonomiska förutsättningarna för genomförbarheten av sina önskemål. Mig synes blott endera av två saker kunna bli resultatet av den socialdemokratiska jordbrukspolitiken av i dag, därest denna skulle realiseras: antingen uppstår en stor arbetslöshet bland lantarbetarna, eller också kunna lantarbetarnas förbättrade villkor endast köpas till priset av att jordbrukarnas villkor försämrats. Båda sakerna kunna dess värre inträffa samtidigt. Det torde bli svårt för socialdemokraterna att kunna övertyga lantarbetarna om förnuftet och statsmannamässigheten i att lösa lantarbetarfrågan genom att avvisa det förslag till ett något förbättrat prisläge inom jordbruket, som utskottets borgerliga ledamöter här föreslagit.

Därmed har jag också fällt mitt omdöme om reservanternas uttalande angående förhållandet mellan jordbrukets lönsamhet och de i jordbruket anställdas löner. Allt det erkännande, som jag i övrigt gärna skänker reservationen, när denna behandlar de olika regleringarna, kan omöjligen innefatta uttalandet om obehövligheten att genom höjande av jordbrukets bärighet skapa förutsättningar för bättre löner. Reservanterna anföra, att lönernas följsamhet skulle

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

»sakna stöd i erfarenheten», att ett gynnsamt läge på jordbrukets arbetsmarknad och tillräckligt starka organisationer bland de anställda »erfordras för att bringa upp arbetslönerna, att jordbrukets nuvarande bärkraft är tillräcklig för de förbättrade villkor, jordbrukets anställda kunna förskaffa sig under det kommande året», samt att »en genomgripande förbättring av lantarbetarnas löneläge läser icke kunna åstadkommas, med mindre det allmänna ger arbetarna sitt stöd genom en därför avpassad lagstiftning».

I ett ögonblick av intellektuell generositet säga sig reservanterna dock icke vilja förneka, »att dessutom ekonomisk bärkraft måste förefinnas hos jordbruket för att högre löner skola kunna utvinna». Man kan verkligen undra, varför socialdemokraterna skola vara så blyga att bekänna sig till det axiom, som gäller icke mindre för jordbruket än för all annan ekonomisk verksamhet, vilken icke är byggd på filantropi, nämligen att ernåendet av bättre lönevillkor för de anställda i en länge betryckt näring också förutsätter såsom grundvillkor bättre utkomstvillkor för näringen själv. Det är icke riktigt, att framställa läget så, att erfarenheten skulle bestrida, att lantarbetarnas löner ej skulle ha rönt påverkan av jordbrukets inkomstläge. En blick på löneutvecklingen under de goda åren kring 1920 eller under den successiva, om än långsamma konjunkturförbättringen efter 1930-talets värsta kris visar, att jordbrukslönerna också anpassas uppåt efter den ekonomiska utvecklingen, även om jordbrukslönerna lika litet som industriarbetarnas löner följt prisstegringen som en skugga eller, märk väl, vid vikande konjunkturer minskats som en skugga.

I detta sammanhang skulle jag till herr Björnsson vilja säga, att han bör studera löneutvecklingen under de senaste årtiondena. Sedan slänger han icke ut det påstående, som han gjorde, nämligen att den hjälp, som jordbruket fick genom protektionismen, icke alls återspeglats i lantarbetarnas löner. Detta påstående, herr Björnsson, håller icke streck, om man granskar löneutvecklingen de senaste årtiondena.

Så var det några detaljfrågor, som herr Björnsson var inne på och vilka jag skulle vilja något beröra, bl. a. frågan om konsumtionsmjölkpriset. Jag skall dock med hänsyn till den tid, som före middagen återstår för mig, begränsa mig till några principiella uttalanden i mjölkfrågan för att senare i dag, som jag hoppas, få resonera något mera med herr Björnsson.

Utskottet anser liksom jordbruksministern och reservanterna, att konsumtionsmjölkpriset icke mera allmänt bör bringas att stiga. Dock förutsätter utskottet någon jämkning uppåt, därest särskilda förhållanden därtill föranleda. Sådana förhållanden kunna vara att mjölkproduktionen, såsom exempelvis förliden höst och vinter, mera avsevärt minskats och att konsumtionsmjölkpriset i förhållande till produktmjölkpriset å någon ort därigenom blivit alltför lågt. Jordbruksministern frågade i lördags i andra kammaren, om utskottsförslaget avsåg höjning av mjölkpriset i Stockholm och Göteborg. Enligt min mening kan en mindre prishöjning å dessa orter under vissa omständigheter komma i fråga, särskilt under höst och vinter. Ett högre konsumtionsmjölkpris på vintern än under sommaren torde också vara önskvärt för att priserna å produkt- och konsumtionsmjölk skola komma att följas åt. Såväl jordbruksministern som utskottet förutsätta nämligen, att priserna på mjölk- och mejeriprodukter skola variera efter produktionen och att priserna böra vara högre under vintern än på sommaren.

Mjölkavgiften har utskottet ansett icke böra för närvarande borttagas eller sänkas. Emellertid har utskottet icke velat motsätta sig sänkning i mindre omfattning under vissa förhållanden. En sänkning av mjölkavgiften med $\frac{1}{2}$ öre på vintern och under samma tid höjning av konsumtionsmjölkpriset med 1

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

öre skulle möjliggöra, att priset å produktmjölken kunde variera efter produktionsförhållandena, utan att alltför liten spänning mellan produkt- och konsumtionsmjölkpris bleve följden i tillförseleområdena för Stockholm och Göteborg. En mindre justering uppåt av konsumtionsmjölken, exempelvis till 25 öre under vintertiden i Stockholm och Göteborg, skulle ej vara särskilt anmärkningsvärd från konsumenternas synpunkt. Visserligen är detaljpriset å konsumtionsmjölken ungefär detsamma nu som under tiden 1925—1929, men priset till producenterna lägre, beroende på högre distributionskostnader och dylikt. Kvaliteten å konsumtionsmjölken torde nu vara allmänt bättre än förr, och konsumenterna komma säkerligen att inse det skäligen i ett eventuellt något höjt konsumtionsmjölkpris, därest ett sådant skulle behöva ifrågakomma.

I detta sammanhang bör det beaktas, att jordbrukarna och deras organisationer göra allt för att få fram god och även så billig mjölk som möjligt, enär de fullt förstå betydelsen av den fördel, som största möjliga användning av mjölk till direkt konsumtion innebär. Ansträngningarna att i höstas förse Göteborg med tillräcklig mängd mjölk till oförändrat pris utgöra bevis härför.

Jag har förut framhållit, att det har varit en god sak med det samförstånd, som rått, när det gällt jordbruksfrågorna. Jag vill ytterligare understryka, att det har varit en särskild styrka hos den nuvarande jordbrukspolitiken, att den i stort sett kunnat genomföras i samförstånd med representanter för konsumenterna och under deras fulla förståelse för det berättigade i den jämlikhetssträvan, som burit upp jordbrukarnas önskan att få lön för sin möda. Erfarenheten har betygat dels att vissa prisförbättringar för jordbrukarna ej behövt medföra prisförhöjningar för konsumenterna, dels att prisförbättringarna i andra fall visserligen åstadkommit något högre detaljpriser, men att dessa dock i jämförelse med prisläget beträffande andra förnödenheter varit av begränsat omfång. Jag tillåter mig i detta sammanhang återropa vad herr statsrådet Sköld sade i remissdebatten 1936 i polemik med herr Kilbom. Statsrådet sade då enligt protokollet för den 18 januari följande: »För mig är huvudsaken alltså här, att det blir fastslaget, att prisförändringarna på livsmedel haft den verkan, att för en normal familj av arbetartyp, det i dag är cirka 125 kronor billigare att köpa samma mängd livsmedel än 1929, och att följaktligen på dessa fem år priserna icke ha stegrats utan tvärtom sjunkit — —. Vad jag sade är, att en svensk arbetare kan köpa lika mycket livsmedel för sin lön i dag som för fem år sedan.»

De av utskottsmajoriteten föreslagna ändringarna hava, det vill jag säga till herr Björnsson i detta sammanhang, stöd både hos jordbruksnämnden, hos 1934 års spannmålsutredning och i spannmålsnämndens förslag 1935 och i fråga om prisläget hos reservanter i jordbruksnämnden. Allt tal från herr Björnssons sida om att man här har kommit med oberättigade och fullständigt meningslösa förslag, tillåter jag mig tillbakavisa. Föreliggande förslag, utformat under ansvars känsla såväl för jordbrukets folk som inför konsumenterna, innehåller vad man från jordbrukets sida har rätt att kräva, och det är förenat med billighet mot konsumenterna.

Jag ber för den skull, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Då tiden nu var långt framskriden och flera talare funnos anmälda, beslöts på framställning av herr talmannen att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Beträffande morgondagens föredragningslista ber jag att få hemställa,

att kammaren måtte besluta, att konstitutionsutskottets utlåtande nr 44 skall uppföras närmast efter första lagutskottets utlåtande nr 48, ävensom att konstitutionsutskottets utlåtande nr 45 uppföres närmast efter andra lagutskottets utlåtande nr 58.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 317, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till lotsverket för budgetåret 1936/1937.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 323, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1936/1937.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten jämte i ämnet väckta motioner;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för befrämjande av hemslöjden inom Bohuslän; samt

nr 159, i anledning av väckta motioner om befrämjande av exporten och avsättningen i övrigt av gatsten m. m.;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6, 7, 8, 13, 29, 40 och 42 §§ lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering, dels ock motioner, väckta i anledning av nämnda proposition; samt

nr 6, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om folkpensionering; ävensom

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 44, i anledning av väckt motion angående bensinfirmornas skyldighet att inköpa motorsprit m. m.;

nr 45, i anledning av väckt motion angående beskattningen av bensin och övriga petroleumprodukter.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.30 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 11 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

*Ang. prisre-
glerande åt-
gärder på
jordbrukets
område.
(Forts.)*

Fortsattes överläggningen angående sammansatta bevillnings- och jordbruks-utskottets utlåtande nr 1 punkten A.

Herr **Hansén**: Herr talman! Då det gäller näringslivets intressen, har jag alltid företrätt den uppfattningen, att den ena näringsgrenens ekonomiska misär i större eller mindre grad påverkar näringslivet i övrigt. Det vill med andra ord säga att näringslivets intressen höra ouppplöstligt samman, och verkningarna för näringslivet i dess helhet bli i stort sett beroende av storleksordningen av de näringsgrenar, som för tillfället befinna sig i kristillstånd.

Det var detta betraktelsesätt, vilket också är partiets, som föranledde frisinna partiet att vid 1930 års riksdag så starkt engagera sig i den då första gången beslutade jordbrukshjälpen. Det var samma betraktelsesätt, som föranledde den frisinna regeringen att vid 1931 och 1932 års riksdagar ytterligare föreslå utbyggnader av denna jordbrukshjälp och som alltjämt föranleder oss, att lämna vår medverkan i fullföljandet av detta stöd. Det är uppenbart att när det gäller en näring, i vilken halva vår befolkning söker sin utkomst, kan en allvarlig depression inom denna näring icke undgå att få ett synnerligen hämmande inflytande på näringslivet överhuvud taget.

Att de beslut, som jag nyss nämnde, fattades under bestämd och stark opposition från socialdemokraterna är ju ett väl känt förhållande. Vid valen, som kommo 1932, erövrade socialdemokraterna maktställningen och regeringsansvaret, och det må lända dem till heder att de i denna sin ställning följde den gamla visdomsregeln att »makt förpliktar» och sedermera i regeringsställning på basis av vunnen erfarenhet och förhållandenas gestaltning icke blott upprätthållit utan jämväl ytterligare utbyggt denna hjälpverksamhet.

I den kungl. propositionen har konstaterats att denna hjälpaktion haft goda verkningar, något som vi alla äro medvetna om, och att jordbrukets räntabilitet blivit tillfredsställande. Det har emellertid redan från början och sedan alltjämt vidlådit jordbrukshjälpen en olägenhet, som icke är av ringa betydelse. Det har icke till denna stund varit möjligt att finna utvägar att få en rättvis verkan av jordbrukshjälpen mellan jordbruk av olika storleksordning och lika litet — än mindre kanske — mellan jordbruk i olika landsändar. Förhållandena äro så olika, att vad som är hjälp för jordbrukarna i den ena landsändan blir börda för jordbrukarna i den andra. Jag klandrar ingen därför. Jag har själv medansvar däri. Jag endast beklagar att inte, såvitt är känt, ens ett allvarligt försök under de senaste fyra åren gjorts för att komma till en rättelse av dessa missförhållanden.

Nu har emellertid utskottet i sitt betänkande på yrkande från min sida i tre olika avseenden gjort uttalanden, som synas mig utgöra ett bestämt löfte om ett allvarligt försök till rättelse av nyssnämnda missförhållanden, detta i vad det gäller Norrland. För det första har utskottet uttalat sin tillfredsställelse över resultatet av förra årets riksdags beslut, då det gällde mjölkavgiften, som verkat så att det kommit vissa distrikt i Norrland, och Norrbotten i synnerhet,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

ett ökat utjämningsbidrag på produktmjölk till del. Utskottet har jämväl uttalat önskvärdheten av att detta om möjligt måtte ytterligare ökas under nu kommande regleringsår. För det andra har utskottet uttalat sig för full fraktfrihet på havre och även uttalat sig för fraktbidrag på övriga fodermedel. För det tredje har utskottet, som i fjol avslog ett yrkande om utredning rörande jordbrukshjälpens verkningar för Norrland, sedan statens jordbruksnämnd — såvitt jag känner på eget initiativ — igångsatt en sådan utredning, i år uttalat en bestämd förväntan att denna utredning må slutföras på sådan tid att de resultat, vartill den kan föranleda, skola kunna föreläggas nästa års riksdag, samt att i vad det ligger inom Kungl. Maj:ts befogenhet sådana åtgärder må vidtagas redan under nu kommande regleringsår.

Jag ser i dessa uttalanden icke blott ett löfte utan en förpliktelse för Kungl. Maj:t och riksdagen att i den mån framkomliga utvägar finnas också omsätta dem i praktisk handling. Det är nämligen så att jordbrukarna i övre Norrland och alldeles särskilt i mitt län, Norrbotten, alltfjämt befinna sig i ett bekymmersamt läge. Det kan inte gärna vara annorlunda, då jordbrukshjälpen av skäl, som jag tidigare anför, icke kommit dem till del i annan form än vad det gäller mjölkregleringen. Det är obestriddligt, att spannmålsregleringen medfört ökade utgifter för denna befolkning, emedan de måste inköpa hela sitt behov av vete och råg, som de själva inte odla. Det är också obestriddligt att fodermedlens fördyring i viss mån verkat i samma riktning.

Mjölkregleringen — och därmed skall jag besvara herr Björnssons till mig ställda fråga — har verkat så, att för år 1933 utbetalade Norrbottens jordbrukare i mjölkavgifter 184,139 kronor 34 öre, men erhöilo tillbaka endast 136,939 kronor 70 öre, således en ren förlust. År 1934 utbetalade samma jordbrukare 425,250 kronor och erhöilo tillbaka 330,543 kronor 19 öre. Under det första halvåret 1935 utbetalade dessa jordbrukare 233,361 kronor 13 öre och erhöilo tillbaka 224,900 kronor 9 öre. Men i och med verkningarna av riksdagens beslut 1935, varigenom denna landsända befriades från andel i bestridande av kostnaderna för förlust på smörexporten och varigenom alla mjölkavgifter, som de erlade, automatiskt gingo tillbaka, varjämte ytterligare utjämningsbidrag erhöilos av de medel, som inlutit genom margarinaccisen och andra inkomst-källor, till mjölkregleringsfonden, inträdde ett förhållande till det bättre. Under det senare halvåret 1935 utbetalade Norrbottens jordbrukare 208,698 kronor 25 öre, men erhöilo tillbaka 305,158 kronor 90 öre, alltså en vinst i pengar på 96,460 kronor 69 öre.

Jag förbiser naturligen inte, när jag talar om detta, att den prisreglerande betydelse, som mjölkregleringen haft på smör och ost, givetvis haft sin betydelse även i Norrbotten, men denna betydelse har varit ringa på grund av den obetydliga produktion av dessa varor, som där äger rum. Den ojämförligt största delen av mjölken går ju till konsumtionsmjölk.

Då herr Björnsson mot mig riktade den beskyllningen, att jag varit med om att föreslå riksdagen åtgärder, som skulle direkt frånhända Norrbottens jordbrukare 120,000 kronor netto i mjölkavgifter, därigenom att jag inte biträtt förslaget om sänkt mjölkavgift, har jag inte någon möjlighet med det material, som står till mitt förfogande, att förstå riktigheten därav. Då jordbrukarna få tillbaka den mjölkavgift de betala, vare sig den är 1.5 eller 2 öre, och därjämte erhålla utjämningsbidrag av medel, som i övrigt inflyta till regleringsfonden, kan jag inte förstå att detta resonemang är riktigt. Jag vill omtala att jag givetvis stått i kontakt med jordbrukare från Norrbotten inom respektive kamrar och alla ha varit ense om att min uppfattning härutinnan är riktig. Skulle motsatsen vara förhållandet, måste det vila på några regleringssystemets mysterier, som jag inte förstått att behärska.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

På tal om räntabiliteten är det ju riktigt att det för södra Sveriges vidkommande inträtt en betydande förbättring. Men det är lika riktigt att för norra Sverige, t. ex. övre Norrland, hade man 1930—1931 en procents förräntning, 1931—1932 0.3 procent, 1932—1933 minus 0.9 procent, 1933—1934 likaledes minus 0.9 procent och slutligen 1934—1935 en procents förräntning på kapitalet. Allt enligt professor Nannesons utredning.

Det är sålunda uppenbart att man inte kan säga om den landsändans jordbruk att det ens på långt när förräntar sig. Tar man de övriga landsdelarna är det egentligen endast södra Sverige, som står med en till synes tillfredsställande siffra. Nu vill jag i detta sammanhang säga, i anslutning till mitt allmänna betraktelsesätt på det ekonomiska livet, att om en näring kommit i ett krisläge, där den arbetat med förlust under många år och läget blivit så allvarligt, att statsmakterna funnit sig föranlåtna att ingripa till näringens räddning, och om sedan dessa stödåtgärder lett till att man ett år äntligen i stället för förlust fått ett överskott, så är därmed inte sagt att de gångna årens förluster äro sonade. Vill man på ett bestående sätt få en ekonomisk verksamhet på sunda fötter genom stödåtgärder, måste i varje fall dessa åtgärder upprätthållas så länge, att man försonar de gamla förlusterna och får balansen i rätt läge. Detta synes mig utgöra ett mycket allvarligt observandum, då det gäller att gå till en successiv avveckling av vårt jordbruksstöd.

Jordbruksministern har såsom ledande tanke i sin proposition pekat på en successiv återgång till den fria prisbildningen. Detta tilltalar givetvis även mig, men jag vill ju säga, att nog bjuder försiktigheten att man far varliga fram. Ty skulle en sådan återgång leda till att man om ett år eller två står på minus igen, vore det föga glädje, sett på längre sikt, med den genomförda jordbrukshjälpen. Näringen som sådan hade med andra ord inte blivit ekonomiskt sanerad.

I vad det gäller den kungl. propositionen och de ändringar, som utskottet i sitt utlåtande vidtagit däri, ber jag först att få konstatera att beträffande brödspannmålen har utskottet biträtt Kungl. Maj:ts förslag. Det är ju allom känt att de två stora partierna högern och bondeförbundet avgivit motioner, vari man begärt ett fortsatt upprätthållande av inlösningsförfarandet. För egen del har jag med livlig övertygelse biträtt jordbruksministerns förslag härutinnan. Herr Björnsson tillät sig redan i förskott bemöta mitt argument, men det kan inte hjälpas att jag åberopar det ändå och gör gällande, att om i vissa andra avseenden jämkningar ägt rum för tillfredsställande av andras meningar, så synes mig likväl vinsten, sett ur statens synpunkt, vara så stor, då man kunnat övergå från inlösningsförfarande till stödköpsförfarande, att den mer än väl uppväger de eftergifter, som i andra hänseenden gjorts.

Man har vidare klandrat de vaga uttrycken i utskottsutlåtandet. Vad har då utskottet sagt? Jo, utskottet har sagt eller velat säga, att vi såsom riktlinjer för det kommande regleringsåret uppställa vissa prislägen såsom önskvärda. Vi ha sagt att priset på produktmjölk bör få stiga ett och ett halvt öre utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, vi ha sagt att smörpriset i analogi därmed bör tillåtas att något stiga, vi ha sagt att kött- och fläskpriserna böra kunna tillåtas gå upp till en något högre nivå, och vi ha slutligen sagt, att fodermedlen böra stanna vid ett visst angivet prisläge, i sistnämnda hänseendet med det uppenbara och öppet angivna syftet att därmed skapa möjligheter för att det överskott på brödspannmål, som obestriddligen är för handen och måhända kommer att bli det även i fortsättningen, skall då det gäller de mindre goda kvaliteterna, kunna finna avsättning som fodermedel. Det är inte minst i statens intresse, vare sig man har stödköpsförfarande eller inlösningsförfarande, att i stället för att importera foder den mindre värdefulla brödspann-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

målen kan utnyttjas som fodermedel. Jag har åtminstone trott, att jag därmed icke minst befrämjade statsintresset och intresset att komma undan dessa åtgärder med minsta möjliga förluster för staten.

Vad beträffar de övriga uttalanden, som kritiserats för sin vaga formulering, är det enligt min mening mycket öppet sagt ifrån från utskottets sida, att det är önskemål vi uppställa, men vi äro fullt medvetna om att genomförandet och uppnåendet av dessa mål påverkas av krafter, som icke riksdagen eller Kungl. Maj:t kan behärska. Vi ha alltså sagt, att här är önskemålet, men möjligheterna att genomföra det får bli beroende på huru förhållandena utveckla sig. Det synes mig vara mycket rimligare och verklighetstrognare, att utskottet resonerar på det sättet, än att utskottet skulle fastslå teser, om vilka utskottet och riksdagen veta, att de icke under alla förhållanden äro genomförbara.

Herr Björnsson klandrade mig särskilt för att jag medverkat till det samförstånd, som ägt rum i utskottet. Jag tycker detta är rätt egendomligt. Vi ha ju här i riksdagen och i hela Sveriges land i fyra års tid hört samförståndstanken från regeringens sida förkunnas såsom högsta politiska visdom. Ja, det har tilltalat mig, och som herrarna veta har jag och mitt parti bidragit till detta samförstånd många gånger. Men jag hade aldrig kunnat tro att inte ett samförstånd hade samma valör och samma värde, om det till äventyrs träffades med andra grupper i riksdagen än socialdemokraterna. Nu visar det sig emellertid att så snart samförstånd vinnes mellan andra grupper, är det ett stort fel, som närmast är att likna vid majestätsbrott — i varje fall brott mot nuvarande Kungl. Maj:t. Är det så att socialdemokraterna inte tillerkänna samförståndstanken giltighet överhuvud taget, då har denna förkunnelse enligt min mening inte varit äkta.

Det må slutligen tillåtas mig säga, att vad beträffar herr Björnssons angrepp mot mig för att jag medverkat till det beslut, som utskottet träffat, och de frågor, som riktats till mig såsom norrlänning och norrbottning, har jag redan antytt mina skäl, men därtill vill jag lägga, att vad beträffar fodermedlen anser jag alltjämt att om det går att nå det mål, som utskottet uppställt för priserna för produktmjölken och för fläsk-, kött- och smörpriserna, så ha därmed de jordbrukare, som måste köpa foder, fått compensation för de foderpriser, som utskottet uttalar sig för. Jag kan inte finna, och hade jag funnit det, hade jag inte medverkat därtill, att jag försatt jordbrukarna i sämre läge än tidigare, och allra minst kan jag finna, att Norrbottens jordbrukare försatts i ett sämre läge, då därtill lägges, som jag förut refererat, fraktfrihet på havre och fraktbidrag på övriga fodermedel.

Det är förklarligt, om en gammal lektor som herr Björnsson faller ur rollen som riksdagsman för en stund i denna tentamensmånad och plötsligt uppträder som tentator. Jag nödgas emellertid säga den ärade talaren, att jag undanber mig rollen både som undervisningsobjekt och tentand. Jag förbehåller mig rätten att intaga min ställning till föreliggande frågor i riksdagen utan skyldighet att därför avlägga någon räakenskap för herr Björnsson. Det är inte så, att mitt ställningstagande dikterats av politiska syften. Då herr Björnsson insinuerade, att jag skulle ledas i mitt ställningstagande av politiska skäl och på grund därav eftersatt min landsändas intressen, måste jag säga herr Björnsson, att detta upprör mig. Likaså vill jag försäkra, att herr Björnsson säkerligen kommer till korta, om herr Björnsson tror sig äga den förmågan, med all respekt för hans talang i övrigt, därest han skulle vilja försöka övertyga Norrbottens invånare, att jag säljer min hemortsbefolknings intressen för ovidkommande fördelar. Jag har arbetat i den landsändan för länge och länets folk känner mig och vet, att på det sättet handlar jag inte. Det är mänskligt att

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

taga fel, och det vore väl mänskligt, om jag felbedömt hela denna fråga. Men av ovidkommande skäl har jag inte handlat. Jag påstår emellertid, att jag jämväl i dessa frågor främjat dess bästa.

Jag vill sluta med att säga att det utlåtande, som utskottet avlämnat, i väsentliga punkter, och enligt min mening i den väsentligaste punkten, följt Kungl. Maj:ts förslag. De fall, där utskottsförslaget avviker från Kungl. Maj:ts förslag, ha här i debatten givits proportioner som de inte ha. Men å andra sidan ha, såvitt jag förstår, de uttalanden, som utskottet gjort, goda skäl för sig. Och skulle de tilläventyrs kunna medverka till ett något förbättrat prisläge för jordbrukets alster, är detta i och för sig ingenting att beklaga. Jag vill ju erinra om att alla lönerörelser, som ägt rum under senare delen av år 1934 samt 1935 och 1936 såvitt jag känner undantagslöst lett till stegrade löner. Det är väl då inte i och för sig onaturligt att även jordbrukarna kräva sitt.

Slutligen vill jag tillägga i anslutning till tvivlen på att jordbrukets ekonomiska läge är en huvudfaktor för möjliggörandet av bättre löner för jordbruksarbetarna, att enligt min erfarenhet är den första förutsättningen för att kunna genomföra en lönereglering för en grupp arbetare att det finns ekonomisk ryggrad att betala det. För det fall att man genomdrivit löneökningar utan att denna grundläggande förutsättning varit för handen ha de utan undantag fått ett beklagligt bakslag. Jag tror sålunda att detta samband är uppenbart och att det är grundförutsättningen för att nå det syfte, som också enligt min mening är önskvärt, nämligen bättre löner åt lantbrukets arbetare. Det är ju inte hela förutsättningen, utan där kräves också den goda viljan. Men finns den och finns de ekonomiska resurserna, då är det också möjligt att förbättra lantarbetarnas ställning.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Det har av ingen bestritts att de åtgärder, som under denna fyraåriga samförståndspolitik beslutats till stöd åt jordbruket, varit av mycket stor betydelse. Utan dessa åtgärder skulle vi säkerligen i dag ha kunnat konstatera, att åtskilliga tusental av landets jordbrukare skulle ha gått sin undergång till mötes.

Första kammaren skall i afton besluta i samma syfte för ett år framåt. Majoriteten av det utskott, som behandlat detta ärende, har inte ansett sig kunna följa Kungl. Maj:t i dess förslag om stöd åt jordbruket. Såsom framgår av utskottets förslag har det vidtagits vissa justeringar uppåt i fråga om prissättningen på vissa av jordbrukets produkter, och det har också vidtagits justeringar i prissättningen i fråga om vissa fodervaror, som äro oundgängligen nödvändiga för det mindre jordbrukets existens.

När jag läste igenom detta utskottsbetänkande, kunde jag inte undgå att göra den reflexionen: har utskottet verkligen kommit till detta resultat av den övertygelsen, att här skulle föreligga ett trängande behov att göra dessa ändringar och justeringar i den kungl. propositionen? Den försiktiga och svävande hållning, man möter i utskottets betänkande, har givit mig anledning att tvivla på att så skulle vara fallet. Men för att ge en liten styrka åt förslaget har utskottet ansett nödigt skjuta fram lantarbetarna och de mindre jordbrukarna såsom varande två samhällsgrupper, vars ekonomiska och sociala ställning skulle vara sådan, att en hjälp åt dessa grupper skulle vara nödvändig, för att inte säga oundgängligen nödvändig. Ja, det är troligen ingen som vill bestrida detta, men jag har för min del anledning tvivla på att dessa grup-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

per skulle erhålla någon hjälp, i den händelse riksdagen nu beslutar i enlighet med utskottets förslag.

Vad gäller lantarbetarna, skulle jag ha förstått utskottet, om där bakom hade legat en ärlig vilja att ge lantarbetarna en bättre ställning, men, mina herrar, hitintills har en sådan vilja inte kommit till synes under sådana former, att man kan ta den på allvar. Om det hade legat en allvarlig mening i detta ständiga tal, så har det dock förelegat tillfällen här i kammaren, då det hade varit möjligt att i handling visa detta. Det visade sig emellertid i stället, att när det gällde att gå från ord till handling, då svek modet och då ville man icke längre vara med. Den så många gånger omtalade välviljan utmynnade till sist i ett kompakt borgerligt motstånd, när det gällde att ge lantarbetarna en bättre ställning.

Vad sedan gäller de mindre jordbrukarna, måste jag säga, att jag inte kunde förstå av vilken anledning utskottet har skjutit fram denna grupp i detta sammanhang. För att inte kammarens ärade ledamöter skola få den uppfattningen eller ha den uppfattningen, att bakom utskottets förslag skulle ligga ett krav från dessa mindre jordbrukare, vill jag säga, att vad gäller de mindre jordbrukarna i Skåne föreligger inget sådant krav vare sig direkt eller indirekt. Som stöd för detta mitt påstående tillåter jag mig, herr talman, att nämna att under pingstveckan var jag nere i Skåne och kom under dessa dagar till tals med ganska många småbrukare, och jag hade bland annat ett sammanträde med styrelsen för Malmöhus läns småbrukareförbund. Jag kan inom parentes säga, att majoriteten i denna styrelse tillhör folkpartiet i politiskt hänseende, och de äro rätt verksamma krafter i partiet. Det är alldeles klart, att vi vid ett sådant tillfälle som detta togo upp hela detta spörsmål och granskade varje punkt så noga som tiden överhuvud taget tillät. Vi ville nämligen göra oss säkra på, om det möjligen fanns något ställe, där man kunde påstå, att här och just här kunna småbrukarna säga, att vi ha en hjälp att vänta, vi kunna här vänta oss en bättre förtjänst. Tyvärr kunde vi inte säga det. Hur vi än ventilerade dessa frågor, blev resultatet det, att denna samling småbrukare, 11 till antalet, inte kunde räkna ut, varför utskottet i detta sammanhang har skjutit fram just småbrukarna. Det var någon, som framhöll där nere, att det hade varit ärligare, om utskottet i stället här hade sagt, att ur de större jordbrukarnas synpunkt önska vi dessa förändringar och förskjutningar i prissättningen på jordbrukets olika produkter. Detta har man tydligtvis icke velat. Det ser litet bättre ut, om man kan skjuta fram en klass, som alla erkänna ha det ganska ekonomiskt dåligt ställt överhuvud taget.

Jag skall nu med några ord beröra de olika grenarna inom jordbruket. Vad då först beträffar brödsädsodlingen, skall jag inte spilla så många ord på denna odling, ty den är ingen livsfråga för de mindre jordbrukarna och har troligen aldrig varit det och allra minst för de småbrukare, som ha sin utkomst eller sin boplats på de sämre och kargare jordarna. Det är på dessa marker, vi finna det stora flertalet av småbrukare — i varje fall nere i Skåne. Det är ju på det viset, att den bästa jorden där ligger huvudsakligen i storbruken. Väl är det sant, att småbrukarna på den starka jorden odla brödsäd och främst vete och sälja den också i den allmänna marknaden, när förhållandena äro sådana, att de anse det vara med deras fördel förenligt. Om de göra detta, räkna de dock alltid med att de skola ha ett par tre kronor i nettobehållning på affären. Få de inte detta, använda de sin brödspannmål till animalisk produktion. Det är på det viset, att om dessa småbrukare sälja brödspannmål, köpa de motsvarande mängder fodersäd för animalisk produktion, och det är ju alldeles klart, att när småbrukarna då funno, att man i detta förslag har

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
ifrågasatt högre priser på dessa fodervaror, hade de i någon mån anledning att känna sig oroliga.

Vad sedan gäller mjölkproduktionen och mjölkregleringen, kan jag utan vidare slå fast, att det är en gemensamhetsfråga för hela vårt jordbruk. Små som stora jordbrukare ha otvivelaktigt haft ett mycket stort gagn av denna mjölkreglering, ty utan denna skulle det säkerligen ha varit mycket illa ställt icke endast för småbrukarna utan i lika hög grad för de större jordbrukarna. Det var nämligen en mycket svår tid, innan denna reglering kom till, och jag vill nämna, att lantbrukare, som voro leverantörer till mejerier, som måste tillverka smör av hela sin mjölkproduktion, fingo i många fall så lågt pris för sin mjölk som mellan fyra och fem öre per liter. Allt detta ha vi kommit ifrån tack vare denna mjölkreglering. Det har ju, som vi alla känna till, blivit ordnade förhållanden på detta område, och ingen klagar nu i dag på de priser, som äro rådande, när det gäller mjölken. Jag har för min del inte hört någon, vad Skåne beträffar, som klagar härpå.

Jag skulle kanske icke vara fullt uppriktig, om jag icke i detta sammanhang också nämnde, att de mindre jordbrukarna i regel i fråga om produktionskostnaderna få sin mjölk dyrare än de större jordbrukarna, och jag skall strax bevisa detta. Det är nämligen på det viset, att de större jordbrukarna nere i Skåne i många fall ha tillgång till naturliga betesmarker, och där de icke ha detta, ha de gått in för principen att anlägga permanenta betesvallar. Gentemot detta skall jag inte säga någonting ofördelaktigt. Det är helt naturligt, att de ha gjort detta. Det är ekonomiskt klokt. Det har nämligen efter uträkningar visat sig, att man på detta sätt tar ut ett större antal foderenheter än vad man annars skulle kunna göra, men det betyder också, att dessa större jordbrukare kunna släppa ut sina djur i början av maj månad eller i vissa fall, som har hänt i år t. ex., redan de sista dagarna i april. I och med detta avkopplas alla djurskötare från sina befattningar som djurskötare och sättas i annat arbete. Det behövs ingen annan personal för djurens vård än den, som sköter om mjölkningsarbetet. En sådan här anordning betyder också, att dessa större jordbrukare inte ha behov av kraftfoder i någon form under den tid, som djuren gå i bete. Det är ju klart, att man på detta sätt under flera månader av året har billigare mjölk i fråga om produktionskostnaderna. Det ligger icke till på samma sätt för de mindre jordbrukarna. Dessa ha i regel inte tillgång på naturliga betesmarker och kunna inte heller gå in för principen att anlägga en permanent betesvall. Deras lilla areal tillåter inte detta. De måste därför den längsta tiden av året hålla sina djur på stall och måste också därigenom självklart använda kraftfoder så gott som hela året om. De ha nämligen djuren inne, tills återväxten på vallarna är så pass, att de kunna beta dem.

Jag har inte nämnt detta därför att det har framförts några klagomål från de mindre jordbrukarnas sida. Det är ingen, som klagat över detta, därför att man är fullt på det klara med att det är inte något att göra däråt. Det är en ordning, som måste så vara, men jag har inte kunnat underlåta att peka därpå med hänsyn till att det har framförts på sina håll, att det är nödvändigt att göra vissa förändringar i fråga om prissättningen för mjölk på vintern och på sommaren — ett pris för vintern och ett för sommaren. Jag har med detta i någon mån velat visa, att även här kommer lejonparten de större jordbrukarna till godo. De mindre lantbrukarna få även här den minsta delen.

Vad sedan gäller fläskproduktionen, kan det ju måhända vara delade meningar i fråga om man möjligen här skulle kunna ge de mindre jordbrukarna en bättre inkomst i form av ett högre pris på fläsk. Då vi emellertid ingående dryftade denna fråga nere i Skåne och ställde fördelar och nackdelar

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

emot varandra, kommo vi även i denna fråga till det resultatet, att om det överhuvud taget skall kunna bli någon fördel för de mindre jordbrukarna, låg detta för tillfället i vida fältet, ty den tidpunkt, som man har valt för att göra en förändring i fråga om prissättningen på fläsk, är synnerligen illa vald. Småbrukarna äro icke obekanta med att vi inom en ganska snar framtid stå inför en sådan fläskproduktion, att det snarare kommer att gå den vägen, att man måste sänka priserna på fläsk än höja dem. Om det nu skulle slås fast, att priset till exempel på majs skulle höjas med en krona per 100 kilogram, så veta vi med bestämdhet, att det blir i motsvarande grad så mycket dyrare att föda upp en gris på 90 kilogram. Vad nu gäller majs som foder, kan man inte få fram en gris på 90 kilogram med mindre än 300 kilogram majs. Om priset på majs höjes med en krona per 100 kilogram, blir det i så fall en merkostnad av tre kronor att föda upp grisen. Om det skulle bli så lyckligt, att priset på fläsk skulle kunna hålla jämna steg med priset på majs, blir det i själva verket ingen förtjänst för grisuppfödarna. Det hela blir bara, att man får röra sig med ett par tre kronor mera för varje gris. Därigenom åstadkommer man emellertid, att man i samma mån fördyrar fläsket för konsumenterna, och detta bör man enligt min mening icke göra i onödan. Skall man tillgripa sådana åtgärder, att man höjer fläskprisen, skall det ske under sådana förhållanden, att man kan säga, att där få även ni småbrukare en viss valuta. Det kan man enligt min mening icke säga i dag.

Det har under denna fyraåriga samförståndspolitik skapats fram förhållanden, som vi jordbrukare ha all anledning att hälsa med tillfredsställelse. Det har skapats fram ett samförstånd och ett förtroende mellan producenter och konsumenter, som enligt min mening bådar gott för framtiden. De mindre jordbrukarna nere i Skåne äro icke blinda för att om man spänner bågen för hårt, kan den brista. Det kan komma ett bakslag, som ur jordbrukarsynpunkt icke är önskligt. De mindre jordbrukarna ha klart för sig, att man skall inte i nödan tvinga konsumtionen tillbaka. Vi ha all anledning att önska, att den konsumtionsvolym, som för närvarande är rådande, kan bibehållas, och vi ha snarare anledning att önska, att konsumtionen i någon mån skulle kunna öka i stället för att minska. Det har under denna fyraåriga samförståndspolitik skett en åsiktsförskjutning på sina håll, som jag för min del skulle vilja säga också bådar gott för framtiden. Man har nämligen inom konsumenternas djupa led lärt sig på dessa fyra år att se på jordbrukarna med andra ögon än man tidigare har varit van vid.

Jag skulle vilja fråga: anser man nu på borgerligt håll, att tiden och läget är sådant, att det föreligger anledning att göra förändringar i detta förhållande? Ja, det är möjligt, att det på sina håll tycks vara så. Några dagar, innan detta utskottsbetänkande såg dagens ljus, hörde jag ett yttrande, som fälldes ute i korridoren. Jag tog det då som ett litet skämt, men jag har senare förstått att bakom detta skämt låg ett allvar. Det yttrades nämligen: jordbruksministern skall icke få alla sina propositioner ograverade igenom. Jag frågar nu: kan denna lilla glädje, som skulle åstadkommas därigenom, att man nu i riksdagens elfte timme skulle få lov att ge jordbruksministern en liten prickning, ifall han nu tar det som en sådan, ha den stora betydelsen, att man skall mobilisera fram en borgerlig samling för att göra ett litet försök att slå en bräcka i det samförstånd, som ett fyraårigt arbete har skapat? Jag vill livligt hoppas, att första kammaren förhindrar detta. Det finns en möjlighet att göra det. Om man i de borgerliga kretsarna ville följa den verkliga övertygelsen och se mindre på partidisciplinen i denna fråga, skulle det inte vara omöjligt. Ur jordbrukarsynpunkt skulle det vara att hälsa med tillfredsställelse.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Jag skall sluta, herr talman, med att fullgöra det uppdrag, som styrelsen för Malmöhus läns småbrukarförbund gav mig, när jag skildes från den nere i Lund för en vecka sedan, att vädja till kammaren att rätta till de missförhållanden, som enligt dess mening ha kommit till synes i det föreliggande utskottsbetänkandet. Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen, vilket i stort sett också är bifall till den kungl. propositionen.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag skall naturligtvis icke uppehålla mig vid hela det stora komplex av frågor, som detta utlåtande innehåller. Jag vill bara säga några ord om ett par av dessa frågor, nämligen om spannmålsregleringen och mjölkregleringen.

Vad spannmålsregleringen angår, är ju den stora genomgripande förändringen, som här föreslås, att inlösningsförfarandet skulle helt och hållet upphöra och ersättas av andra åtgärder, bland annat ett stödköpsförfarande. Eftersom hela utskottet är enigt på denna punkt, har jag inte anledning att säga så synnerligen mycket här heller, men eftersom jag i egenskap av departementschef för fem år sedan närmast kom att få bära ansvaret för inlösningsförfarandets framläggande och genomförande och eftersom detta system nu skulle kunna sägas fira sitt femårsjubileum, om man kan använda detta uttryck om en åtgärd, som står i begrepp att upphöra, skall jag i alla fall be att i korthet få summera upp några debetposter och kreditposter, som jag tror kunna påföras detta system. Vad jag säger kommer kanske i viss mån att innebära någon självkritik, men jag väntar intet erkännande därför, ty jag tror, att självkritiken i detta fall kommer att bli ganska mycket uppblandad med efterklokhet.

Vad man åsyftade, när systemet infördes, var naturligtvis att ge ett visst stöd åt prisbildningen å spannmål, men ge det i den formen, att det blev en hjälp till självhjälp åt jordbrukarna, nämligen att det skulle stimulera lantmännen själva att vidta åtgärder för att sanera spannmålsmarknaden. Vi veta ju, att tidigare hade ofta på höstarna mycket stora, pristryckande utbud av spannmål ägt rum, som hade lett till rätt beklagliga förhållanden på spannmålsmarknaden. Nu gingo också statsmakterna in för att ge lån och bidrag för inrättande av spannmålslagerhus, och genom utlånnande av lån vid lagring av spannmål främjade statsmakterna även en sanering av marknaden. Men naturligtvis verkade systemet i sig självt, genom att inlösningspriset endast gällde vid en viss tid på året, såsom en sporre på lantmännen att just i det avseendet själva vidta åtgärder. Jag tror, att man vågar säga, att här har nog systemet ändå lett till ganska gott resultat. Det har tillkommit en hel rad av lagerhus, ägda av lantmännens egna föreningar, och överhuvud taget har också lantmännen genom sina särskilda inköps- och försäljningsföreningar kommit att få hand om en ganska stor del av spannmålshandeln.

Överhuvud taget äro nog marknadsförhållandena nu betydligt stabilare och sundare än de voro för fem år sedan, och detta har kanske skett i viss mån genom att systemet blev lagt på sätt, som skett. Jag hoppas och tror, att vad man härvidlag har vunnit även i fortsättningen kommer att äga bestånd och kanske än mera utvecklas. Där är alltså något, som jag tror, att alla måste medge kan föras på detta systems tillgångssida.

Å den andra sidan stå framför allt de mycket stora kostnader, som vi veta ha åsamkats staten genom inlösningsförfarandet. Man bör naturligtvis beakta, när man tänker på dessa höga siffror, att för lindrande av svårigheterna för andra samhällsklasser har staten dock kostat på ännu större belopp. Och man får också komma ihåg, att genom denna förbättring, som jordbruket vunnit genom spannmålsregleringen, ha lantmännen erhållit ökad köpkraft, och

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

detta har i mycket väsentlig mån inverkat på näringslivet i övrigt. Nu vill jag gärna erkänna, att när systemet infördes, uttalades en del farhågor för att möjligen odlingen skulle bli för stor. Uppriktigt sagt trodde jag knappast detta, därför att fram till 1930 och 1931 hade vi aldrig kunnat täcka mer än ungefär 60 à 70 procent av vårt behov av vete genom egen odling. Av råg täckte vi ungefär vårt eget behov under normala år. Jag får bekänna, att jag trodde icke, att man några få år senare skulle komma i det läget, att man rent av hade överskott på vete, men jag vill framhålla, att när så blev fallet, så berodde detta i mindre grad på att odlingen ökade, men däremot i alldeles övervägande grad på de stora skördar, som tack vare goda och gynnsamma väderleksförhållanden kommo att inbärgas under de följande åren. Normalt odlades tidigare brödsäd på omkring 500,000 hektar. Det var en siffra, som stått sig tämligen exakt under åren före 1930. År 1930 var siffran 502,000 hektar. De två följande åren var siffran till och med något lägre, men sedan kommo vi 1933 upp till en areal på 528,000 hektar och 1934 525,000 hektar. Det var alltså en arealökning på ungefär fyra à fem procent, jämfört med tidigare siffror. Sedan har en återgång skett. I år är det icke mer än omkring 500,000 hektar. Nu komma vi emellertid till den andra faktorn. Tack vare enastående gynnsamma väderleks- och skördeförhållanden fingo vi verkligen, kan jag säga, tre eller till och med fyra år i rad verkligt goda skördar — däribland en verklig rekordskörd 1934. Jag tror, att vi aldrig någonsin förut ha inbärgat en så stor och värdefull skörd i vårt land både i fråga om brödsäd, foderspannmål och annat som detta år.

En normalskörd utgjorde tidigare, före 1930, omkring 1,000,000 ton brödsäd. 1933 voro vi uppe i inemot 1,200,000 ton och 1934 i det allra närmaste i 1,300,000 ton. Mot en arealökning av fyra à fem procent stod alltså en skördeökning på tjugu à trettio procent, och jag får ju gärna medge, att det kunde åtminstone icke jag förutse. Jag vet icke, om egentligen någon annan kunde göra det heller.

Det var emellertid också en annan sak, som jag inte kunde förutse, och det var, att systemet skulle komma att förlängas och vara i tillämpning i fem hela år. Det fanns verkligen redan år 1931 en mycket erfaren och mycket framskjuten politiker här i riksdagen, nämligen herr Lindman, som profeterade om någonting i den riktningen. Herr Lindman betecknade inlösningsförfarandet såsom en halvprotektionistisk åtgärd. Han betecknade detta system såsom varande ett larvstadium, och han sade, att kanske en vacker dag, när vi komma fram på våren 1933 eller kanske tidigare, få vi se, att denna larv har kommit att bli en fjäril, och det skulle mycket förvåna mig, fortsatte herr Lindman, om det icke blev en helprotektionistisk fjäril i stället för en halvprotektionistisk. Ja, vi kanske kunna övergå till att tala om fjärilar i stället för om det kokreatur, som herr Björnsson här förut i dag upprepade gånger talade om. Det blev visserligen icke någon sådan stor tullfjäril, som jag tror, att herr Lindman hoppades på, men det blev i alla fall både en stor och mångskiftande och även ganska starkt protektionistiskt färgad fjäril, som vi fingo se 1933. Det gällde då icke bara spannmål utan även en hel del andra produkter, men detta är en annan historia, som jag inte här skall fördjupa mig i.

Vad jag vill framhålla, är bara detta, att eftersom en annan regering, sammansatt för övrigt av personer, som tidigare ställde sig avvisande både mot inmalning och inlösnings, tre år i följd har föreslagit systemets förnyande, kan jag inte känna mig behöva bära hela tyngden av ansvaret för alla de många miljoner kronor, som detta system kostat staten.

Inlösningsförfarandet är ju inget självändamål. Det har nu visat sig, att

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
världsmarknadsläget har blivit mycket gynnsammare. Den stora lagerbalans av spannmål, som har funnits förut, har bringats ned, och jag tror, att risken för stora prisfall i vårt land under påverkan av världsmarknaden är inte alls så stor, som den tidigare varit. Det är därför att hoppas, att ett inmalningsförfarande jämte i nödfall stödköp skall visa sig tillräckligt för att kunna hålla uppe ett skäligt pris på spannmål. Jag får ju säga, att man vet vad man har haft, men man vet ju inte alldeles säkert vad man kommer att få. Men jag vill uttala den förhoppningen, att även det nya systemet skall kunna fungera så, att det giver den svenska spannmålsodlingen ett behörigt skydd. Det är ju inte här fråga om någon egentlig höjning av prisläget. Jag nästan fick det intrycket av den senaste ärade talaren, att något sådant skulle vara avsikten, men det är ju inte fallet, utan meningen är att hålla spannmålspriserna mellan en viss högsta och en viss lägsta gräns.

Herr talman, jag övergår nu till att säga några ord om mjölkregleringen, och jag vill då framhålla, att här föreslås inga större och mer genomgripande förändringar. På det hela taget har väl också denna reglering även under det sista året fungerat ganska friktionsfritt och tillfredsställande. Vad som i alldeles särskild grad präglat utvecklingen här under det sista året har varit den mycket starkt ökade försäljningen och förbrukningen av mejeriprodukter inom landet. Det har offentliggjorts siffror beträffande smöret, som visa, att under 1935 såldes mellan 43 och 44 miljoner kilogram smör inom landet, medan året förut, 1934, motsvarande siffra endast var 39 miljoner. Det är en ökning i förbrukningen inom landet på ett enda år på inte mindre än 11 %. Det är en ganska avsevärd ökning. Beträffande ost är ökningen ej så stor, den är ungefär 5 %, och beträffande konsumtionsmjölk, i den mån detta nu kan utläsas av de deklarerade mjölkavgifterna, är ökningen ungefär 2 %. Ja, jag vill här inskjuta, att tack vare mjölkregleringen har man nu en mycket fullständig och korrekt och snabb statistik rörande produktionen av olika mejeriprodukter och rörande avsättningen inom landet och utom landet, som man alltså kan följa månad för månad. Jag fick just härom dagen rapporter rörande försäljningen av smör under de fyra första månaderna i år, och där visade det sig, att stegringen av konsumtionen har fortsatt, så att under månaderna januari—april i år hade det inom landet sålts inte mindre än 12 % mer än vad som såldes 1935. Jämföra vi försäljningen av smör i år under dessa månader med motsvarande tid under 1934, så är försäljningen inte mindre än 23 % högre. Det är alltså en högst avsevärd ökning i förbrukningen av mejeriprodukter, som naturligtvis till mycket stor del, kanske till största delen, är att tillskriva de bättre konjunkturer och den ökade köpkraften hos stora delar av vårt folk, men jag tror, att förklaringen också till inte så liten del ligger däri, att man har fört en mycket försiktig prispolitik och har hållit måttliga för att inte säga låga priser, särskilt på smör. Partipriset på smör sänktes ju förra året från 2.30 till 2.15. Detta skedde i början av juli, och priset har förblivit därvid.

Nu är jag tyvärr nödsakad att säga några ord till herr Björnsson i detta sammanhang. Herr Björnsson talade om en högermotion, som var väckt i andra kammaren och som hade framkallat herr Björnssons förargelse i mycket hög grad. Jag har inte läst den motionen, jag har ännu mindre haft något att göra med dess tillkomst, men jag förstår mycket väl, att herr Björnsson tyckte det var roligt att giva högermotionärerna ett nyp. I denna motion föreslås, såvida jag förstått rätt, att mejeriernas riksförening skulle få bestämma priserna på smör. Om det var motionärernas avsikt, att detta skulle få ske utan någon som helst kontroll från statens sida, så kan jag ingalunda dela motionärernas mening. Det är ju alldeles givet, att när en enskild förening

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

som mejeriernas riksförening har hand om en statlig regleringsåtgärd, så måste uppdraget handhavas inte bara under stark känsla av ansvar utan naturligtvis också under kontroll från statens sida, som nu utövas genom jordbruksnämnden. Nu sade emellertid herr Björnsson, att om det skulle bli så, att riksföreningen skulle själv få bestämma priserna på smör, så skulle det kunna leda till, att man kunde komma att misshandla det svenska folket i prishänseende, och det skulle vara ett fruktansvärt utslag av klassegoism. Ja, jag vet inte, om det är något sådant, som har åsyftats av motionärerna i andra kammaren, men är det så, att herr Björnsson misstänker, att mejeriernas riksförening, om vi finge helt och hållet handla utan någon kontroll, skulle driva en sådan prispolitik, då får jag säga, att detta är ett mycket, mycket stort misstag av herr Björnsson. Herr Björnsson såsom ledamot av jordbruksnämnden vet mycket väl, att riksföreningen redan nu har ganska stor frihet i avseende å att höja eller sänka priset på smör, och herr Björnsson vet mycket väl, att vi ha fört en synnerligen försiktig prispolitik. Herr Björnsson vet nog lika väl som jag, att förbrukningen av smör har ökats väsentligt. Herr Björnsson vet nog också, att mejeriernas riksförening har vid ett tillfälle för inte så länge sedan ingripit med extra åtgärder för att hindra en prishöjning på konsumtionsmjölk i en viss del av landet, vilket vi inte ansågo vara lämpligt. Jag vill därför tillbakavisa herr Björnssons misstanke såsom alldeles obefogad. Det skulle ju för övrigt vara både dumt och oklokt rent ekonomiskt sett, om vi, som ha ansvaret för riksföreningens ledning, skulle föra en sådan prispolitik. Personligen får jag deklarera som min mening, att det visst inte är lämpligt med några omättliga priser på dessa varor. Jag vill ha rimliga, måttliga priser på dessa viktiga förnödenheter, och detta är i det långa loppet till gagn inte bara för konsumenterna utan även för dem, som producera och sälja dessa varor.

Nu föreslås här, att smörpriset skulle få variera mellan 2 kronor och 2.50. Jag vill då erinra om att även om vi skulle komma upp till 2.50 i parti, så ligger även det priset ungefär 50 öre under medelpriset under åren 1925—1930. Även om vi skulle komma upp så högt, skulle vi alltså ändå ligga ett gott stycke under priserna för omkring tio år sedan. Emellertid vill jag giva både herr statsrådet, herr Björnsson och även utskottet rätt i att det nog är alldeles på sin plats, att man varierar smörpriset, vilket ju inte har skett under det sista året. Det finnes mycket starka skäl för att man håller ett något lägre smörpris under sommarhalvåret och sedan höjer det något på hösten och under vintern. Jag säger detta framför allt därför, att det faktiskt är så, att vi ha en ganska mycket större produktion av mjölk under sommarhalvåret än vad vi ha under vintertiden. Detta beror nu, så vitt jag förstår, till övervägande del på den förbättrade beteskulturen, som mera, allmänt förekommer i så gott som hela landet. Jag vill dock giva den föregående ärade talaren rätt däri, att i den allra sydligaste delen av landet beteskulturen kanske inte spelar så stor roll, särskilt för de mindre jordbrukarna. Men vad han sade om att det mindre jordbruket inte har så mycket möjligheter till beteskultur, gäller nog egentligen just den allra sydligaste delen av landet, ty redan när vi komma upp i norra Skåne, och vidare i Mellansverige samt i Norrland är det även det mindre och medelstora jordbruket, som i mycket stor utsträckning baserar sin produktion inom ladugårdarna just på betesdriften under sommaren.

Jag nämnde, att produktionen är ganska mycket större på sommaren än på vintern, och medgiver gärna, att det kanske hade varit lämpligt, om man redan tidigare försökt mera differentiera smörpriset på det sätt jag nyss nämnde. Den statistik vi ha visar att variationen olika månader emellan är så pass stor för närvarande som ungefär 25 å 30 % av månadsmedeltalet. Invägningen av

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
mjölk i mejerierna var t. ex. i juni 1935 241,000 ton. Det var den högsta månadssiffran. I november samma år var siffran 181,000 ton. En variation mellan 181,000 och 241,000 är ju högst avsevärd. Denna stora variation är visst inte önskvärd vare sig ur mejeriteknisk synpunkt eller ur avsättningssynpunkt. Den är snarare en olägenhet i båda avseendena. Jag menar därför, att det är nog på sin plats, att man även när det gäller mjölkregleringen och den prissättning, som sker genom denna, söker i viss mån påverka produktionen så att vi inte gå emot en alltför mycket ökad produktion under sommarhalvåret.

Jag tror för övrigt också, att det kan vara på sin plats att av denna anledning variera inte bara smörpriset utan även priset på konsumtionsmjölken. Ja, konsumtionsmjölken är ett annat viktigt kapitel. Jag vill säga, att i fråga om prissättningen här ligga vi inte så lågt, som vi göra i fråga om smöret och kanske även tidvis ha gjort beträffande osten, men å andra sidan ligga vi relativt lågt i förhållande till många andra länder. Om jag särskilt ser på prissättningen av konsumtionsmjölk i våra större städer, så ligga vi i regel mycket lägre än städer av motsvarande storlek i andra länder — om jag undantar ett land, nämligen Finland, där Helsingfors har låga mjölkpriser.

Nu är det nog ytterligare en hel del att göra på detta område. Jag tror, att distributionen och en hel del annat skulle kunna ytterligare rationaliseras. Till en del rå emellertid inte jordbrukarna för att distributionskostnaden och skillnaden mellan partipris och detaljpris äro relativt stora, ty här spela arbetskostnader, transportkostnader, hyror o. s. v. in, som jordbrukarna inte kunna bestämma över.

Nu har det också här talats om huruvida mjölkavgiften skulle kunna sänkas. Man kommer, enligt vad utskottet föreslår, att eftersträva att hålla ett pris på produktmjölken, som ligger mellan 11.5 och 13.5 öre. Jag förstår, att reservanterna egentligen inte ha någonting emot, att produktmjölken stiger i pris, men man är rädd för att detta inte kan ske utan att samtidigt en viss höjning av konsumtionsmjölken inträder, och man vill därför sätta som ett villkor för det höjda produktmjölkpriset, att även mjölkavgiften sänkes. Nu vill jag säga, att mjölkavgiften ju för närvarande är enhetlig över hela landet, och det har den varit hela tiden. Det kan naturligtvis finnas fall, där man skulle kunna säga, att för ett visst distrikt, för ett visst område är läget sådant, att en sänkning av mjölkavgiften kanske kunde vara på sin plats, men det går inte att sänka mjölkavgiften enbart i en viss del av landet, åtminstone inte med nuvarande författning.

I övrigt vill jag säga, att hur utvecklingen här kommer att bli, det hänger mycket ihop med produktionsförhållanden och prisutveckling, särskilt på exportmarknaden, och dylikt. Mjölkregleringen är för övrigt, som den nu är gestaltad, en ganska smidig apparat. Det finnes många olika regleringsspar att draga i, som jag vet, att nuvarande jordbruksministern en gång uttryckte sig, och jag tror, att det skall bli möjligt att manövrera dem även under den närmaste tiden på ett sådant sätt, att någon höjning av produktmjölkpriset skall kunna ske utan att andra berättigade intressen, givetvis även konsumentintressena, därigenom på något sätt skulle skadas eller illa beröras.

Nu åsyftar utskottet en viss höjning av prisläget. Det skulle vara en höjning på en del produkter, vilket skulle leda till något bättre lönsamhet för jordbruket. Jag vill i det hänseendet uttryckligen framhålla, att när man talar om den goda räntabiliteten under vissa år, t. ex. år 1934, så sammanhänger detta naturligtvis i mycket hög grad med den synnerligen goda och vackra skörd vi fingo det året. När herr Björnsson talar om, att räntabiliteten för vissa jordbruk då var uppe i 6 %, och herr Björnsson var rädd för att detta

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

skulle ytterligare stegras, så vill jag säga, att räntabiliteten är ingenting, som är stabiliserat på något sätt. Det är ju nämligen så, att det är inte bara prisläget på produkterna, som bestämmer jordbrukets avkastning och lönsamhet, utan där spelar just skördeutfallet in, och det i mycket hög grad. Detta gör, om jag tänker på frågan om lantarbetarnas löner, att en ganska hög lön, som jordbruket ett år utan svårighet skulle kunna betala och bära, har man kanske mycket stor svårighet att betala ett annat år, när skördeutfallet blivit avsevärt mycket sämre. Se vi emellertid saken på längre sikt, så är det i alla fall påtagligt, att produktpriserna i det långa loppet äro av avgörande betydelse för jordbrukets lönsamhet och avkastning.

I fråga om lantarbetarnas löneförhållanden vill jag säga, att som jag ser saken så tror jag, att det är av större vikt och mera önskvärt att verkligen kunna genomföra en förbättrad ekonomisk ställning för lantarbetarna, än att gå längre i fråga om en sänkning av arbetstiden än vad som skett genom det beslut, som denna kammare häromdagen fattade. Och jag vill säga detta delvis som svar på den föregående ärade talarens yttrande, då han menade, att man i det avseendet ej hade visat tillräcklig förståelse här. Vi ha visat förståelse genom att vi ha gått med på lantarbetstidslagen med mycket stor majoritet. Och jag tror, att lantarbetsgivarna äro beredda att tänka sig en viss höjning av lönerna inom en nära framtid.

Nu låter det på reservanterna som om de inte ansåge, att jordbrukets bärighet och lönsamhet skulle spela så synnerligen stor roll, när det gäller lantarbetarnas löner. De säga: »Erfarenheten talar inte för att så är fallet.» Ja, jag vill här erinra om att det inträffade för några år sedan — det var 1932 — att vid förhandlingarna mellan arbetsgivare- och arbetareparterna rörande ett nytt avtal för lantarbetarna det föreslogs just från arbetsgivarnas sida, att en viss del av lönen skulle göras rörlig och stå i relation till produktpriserna. Det skulle alltså bli ett system, som hade vissa likheter med det sätt, varpå arrendena bestämmas på kronans jordbruksdomäner, där en del av arrendet regleras med hänsyn till priset på i allmänhet spannmål och smör. Detta förslag avvisades emellertid då ifrån arbetarsidan, och jag vet ju inte om det är möjligt, att saken kan komma upp igen. Men det förefaller mig, som om just ett sådant system borde kunna tilltala reservanterna, om nämligen systemet bleve rätt och förståndigt avvägt och ordnat.

Herr talman, jag skall inte upptaga tiden längre, jag vill endast säga, att då det här ifrågasättes någon höjning av prisläget, så är det min bestämda uppfattning, att denna höjning skall i viss mån komma inte bara lantarbetarna till del utan även det alldeles övervägande flertalet av Sveriges jordbrukare. Jag vill särskilt till den siste ärade talaren säga, att när det gäller mjölkpriserna, är det väl ändå så, att någon förbättring, några tiondedelars eller kanske något öres förbättring på mjölkpriset är en sak, som komme praktiskt taget alla jordbrukare till godo. Det kan hända att fördelen inte blir fullt så stor för de mindre jordbrukarna i herr Anderssons trakt som i vissa andra delar av landet. Jag tror dock, att en förbättring i mjölkpriset är en åtgärd, som det alldeles övervägande flertalet för att inte säga alla jordbrukare komma att hälsa med tillfredsställelse. Jag har klart för mig, att man vid höjningar i produkternas pris bör framgå med försiktighet och varsamhet, men jag tror, att en måttlig sådan höjning skall kunna visa sig vara till gagn för alla dem, som ha sin inkomst direkt eller indirekt av jordbruket.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr von Stockenströms yttrande instämde herr *Andersson, Elof*, och herr *Larsson, Johan*.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det finnes ganska säkert mycket få människor i detta land, som ha den meningen, att det skulle vara möjligt för de svenska statsmakterna att nu avveckla stödpolitiken för jordbruket. Den enklaste kalkyl visar, att om man skulle göra så, priset på jordbruksprodukter komme att falla ned till ungefär $\frac{3}{5}$ av de priser, som gällde närmast före 1930, och man behöver inte var så kunnig och erfaren för att förstå, att det skulle vara omöjligt för svenska jordbrukare att driva sin näring med ett sådant prisläge bestående för någon längre tid. Därför får man nog gå ut från att en stödpolitik för jordbruket kommer att under ganska lång tid framåt drivas av de svenska statsmakterna, och herr Hansén måste därför på något sätt ha missförstått mig och propositionen. Om han tror, att det var min avsikt att föreslå en övergång till en fri prisbildning i det avseendet, att man skulle taga bort skyddet för jordbruksnäringen. Det är icke så. Propositionen går inte ut från den utgångspunkten, utan propositionens mening är i stället den, att man inom ramen för det skydd, som statsmakterna vilja lämna jordbruket, skall se till att få en så fri prisbildning som möjligt, för att de vanliga marknadspåverkande faktorerna skola få hjälpa till vid reglering av prissättning, produktion och konsumtion av jordbrukets produkter. Det är nämligen otvivelaktigt en erfarenhet, som vi ha gjort av dessa fem års jordbruksregleringar, att varje försök att lägga regleringarna så, att de gå stick i stäv gentemot det ekonomiska skeendet, är dömt att misslyckas. Och jag säger det inte som någon kritik av herr von Stockenström eller någon annan då jag måste vidhålla, att inlösningsförfarandet var dömt att misslyckas just därför, att det gick tvärt emot den vanliga ekonomiska utvecklingen. Man skapade ett prisläge utan att avgöra om det fanns avsättning för den produktion, som detta prisläge frammanade. Herr von Stockenström har naturligtvis alldeles rätt däri, att det var svårt att förutse, att marginalen skulle visa sig vara så smal, som den i verkligheten var. När herr von Stockenström säger, att han inte anser sig vilja bära hela ansvaret för verkningarna av inlösningsförfarandet, så skall jag icke alls försöka pålägga honom detta ansvar. När han påpekade, att den nuvarande regeringen låtit detta inlösningsförfarande existera under tre år framåt, så vill jag emellertid därtill endast säga, att sedan man en gång har fått ett system, varav många medborgare i landet blivit ekonomiskt beroende, så får man gå fram med en viss varsamhet, när det gäller att avveckla det systemet, och jag vill för min del deklarerat, att jag från första stund varit inställd på att genomföra en avveckling. Jag vill dock påpeka, att vid den andra riksdagen, varunder jag fungerade såsom jordbruksminister, föreslog jag en sänkning av priset på en krona, nästföljande år på 1:50. I år föreslår jag inlösningsens avskaffande, och jag är mycket tacksam för att riksdagen följer mig på avvecklingens väg, ty just detta, att avveckla inlösningsförfarandet, är att inom ramen för det skydd, som staten vill giva jordbruket, tillämpa mer av fri prisbildning och draga nytta av prisbildningens inverkan på marknadsförhållandena.

Jag vill uttala min erkänsla mot utskottet för att man har velat vara med om att nu taga detta steg. Samtidigt får jag kanske beklaga, att man icke från utskottets sida ansett sig kunna gå mig fullt tillmötes, då det gäller en reglering av smörmarknaden efter samma principer. Man har dock även där åtminstone teoretiskt tagit ett nytt steg, och jag är för min del övertygad om att vi ganska snart måste komma fram till en mera automatisk prissättning även på detta område. Vi skola inte glömma bort den fara vi löpte under vintern 1934—35 att få ett smöröverskott, som vi inte hade möjlighet att avsätta, och vi skola icke heller glömma, att vi under föregående vinter sattes i den pinsamma belägenheten att under åtskillig tid få importera smör från

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

utlandet samtidigt med att vi måste uppehålla en export till mycket låga priser.

Den tanken alltså, att man måste fram till en friare prisbildning för att få hjälp av prisbildningen själv vid regleringarna, är på marsch, och den kommer att slå igenom, och jag tar därför med ett visst jämnmod, att man nu från utskottets sida inte har kunnat gå mig fullt tillmötes på den punkten.

Vad sedan beträffar utskottsförslaget i övrigt så vill jag först taga upp de mera tekniska tingen. Det ligger väl i sakens natur, att man nu, sedan i alla fall jordbruksnäringen har kommit i balans, bör försöka att avveckla alla sådana regleringsåtgärder, som te sig såsom stötande för det allmänna medvetandet. Vi ha ju varit nödsakade under den värsta tiden att tillgripa åtskilliga desperata åtgärder. Vi ha anslagit pengar för destruering av kreatur för att undandraga dem köttmarknaden, vi ha rödfärgat vete, vi ha sålt svin för ingenting till utlandet. Vi ha gjort åtskilliga ting, som vi måste betrakta såsom i högsta grad onormala. Jag måste därför säga, att det verkar på mig något verklighetsfrämmande att vid samma tidpunkt, som vi försöka avskaffa dessa stötande inslag i vår regleringspolitik, utskottet föreslår ett nytt sådant inslag, nämligen att man skall med statsmedel premiera en export av fodersäd till utlandet. Vi förlora ju dock 6 kronor på varje säck sådan havre, som vi sälja till utlandet. Vi måste komma ihåg, att en sådan export har aldrig förut i vår tid förekommit. Den är icke naturlig för det svenska jordbrukets inriktning. Den leder till en nivellering av foderpriserna inom landet, som i sin tur kan åstadkomma en felaktig inriktning. Jag tycker uppriktigt sagt icke, att det är en lämplig tidpunkt nu, då vi verkligen kunna klara oss utan att tillgripa en sådan åtgärd, som vi dock väl få betrakta som någonting, som borde förvisas till de tider, då det är mycket mera fara på färde och då man inte kan vara så nogräknad om medlen.

Sedan finnes det en annan sak, som materiellt sett är liten, men som principiellt sett väl ändå får påtalas. Här har utskottet föreslagit, att det skall läggas i jordbruksnämndens hand att bestämma huruvida en jordbrukare skall bli avgiftsskyldig för mjölkavgift eller om distributören skall bli det. Enligt gällande bestämmelser är det distributören, mejeriet eller mjölkhandlaren, som är skattskyldig.

Nu föreslår nämnden, att för att man skall undvika bulvaner skall jordbruksnämnden ha i sin makt att överflytta skattskyldigheten på den leverantör, som står bakom. Det gäller sålunda för jordbruksnämnden att läsa i hjärtan och njurar och göra klart, huruvida en mjölkhandlare eller en mejerist är en bulvan eller om han är en lojal näringsidkare. Jag skulle kunna förstå, att man tillgriper en sådan åtgärd, som, såvitt jag begriper, strider mot vanliga rättsprinciper, om det hade varit en trängande nödvändighet, men här är det faktiskt så, att någon framställning om denna åtgärd icke har kommit ifrån jordbruksnämnden, det på området ansvariga statsorganet. Det har icke heller kommit någon framställning från Svenska mejeriernas riksförbund, som har det största intresset på denna punkt. Det vitsordas också från jordbruksnämnden, att sådana bulvanföreteelser åtminstone ännu så länge äro relativt sällan förekommande. Då dessutom detta är en detalj, som icke går in i utskottets system, som ingenting kan ha att göra med den överenskommelse, som eventuellt kan föreligga mellan de borgerliga partierna, så förstår jag icke, hur riksdagen skall på så lösa boliner kunna vara med om att företa en så pass osedvanlig lagstiftning.

Jag övergår härefter till att yttra några ord om prisnivån. Det har sagts ifrån min sida, att prisläget för jordbrukets produkter är relativt tillfredsställande, och det tror jag, att vi inte behöva bevisa. Det finns inte några

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

människor ute på den svenska landsbygden, som darra på målet, när det gäller att svara på den frågan. När man skall bedöma denna sak, är det kanske inte så lyckligt att använda räntabilitetssiffrorna, som professor Nannesson och hans medhjälpare räkna ut, ty de vila ju, som alla känna till, på en mycket smal bas. Jag vill därför inte gå in för att säga, om räntabiliteten är 6 procent eller 7 eller 5 eller något sådant, ty det vet man i verkligheten ganska litet om. Men som jag nämnde här vid ett föregående tillfälle, då vi diskuterade lantarbetstidslagen, har dock professor Nannesson i sin analys kommit till det resultatet, att sedan han räknat bort inverkan av den stora skörden och gått ut ifrån en normal skörd, är dock räntabiliteten enligt hans beräkning $\frac{1}{2}$ procent högre än under femårsperioden närmast före krisen. Eftersom materialet är detsamma och beräkningsgrunden densamma, får man väl ändå säga, att relativt sett är jordbrukets läge bättre nu än det var, innan krisen kom. Jag anförde härom dagen vissa skäl för att förbättringen var ännu större än den professor Nannesson hade kommit till. Jag skall inte gå in på den saken vidare, jag hänvisar till det yttrande, jag då gjorde.

Man kan alltså, såvitt jag förstår, icke komma ifrån, att läget för jordbruket är bättre nu än närmast före krisen. Det är nämligen inte på det sättet, att jordbrukets läge mätes enbart av priserna, det mätes också av omkostnaderna. Det är nettot, som blir det avgörande, och att nettot för närvarande får betraktas såsom ganska tillfredsställande även vid normal skörd torde vara obestridligt. Nu är det ju i alla fall på det sättet, att här tillgriper staten mycket starka tvångsåtgärder för att tvinga upp priserna på jordbrukets produkter. Staten använder sin tvångsmakt för att tvinga resten av nationen att betala ett högre pris än vad marknadsläget i sig självt skulle medföra. Vi kunna ju erkänna, att resten av nationen har burit detta tvång med stort tålamod. Men samtidigt är det väl ändå vår skyldighet att se till, att inte staten använder sin tvångsmakt till en sådan prissättning utöver vad som kan vara billigt och skäligt. Och när man har kommit till det läge, där vi nu befinna oss, så är det väl en ganska öppen fråga, om man kan anse det rimligt, att staten skall använda ytterligare tvångsmedel för att pressa upp priserna ytterligare. För detta erfordras det väl egentligen ganska starka skäl. Nu har man här framfört — och därför går jag närmare in på den saken — att det finns ett sådant starkt skäl i behovet av högre löner åt lantarbetarna. För min del vill jag naturligtvis på allt sätt understryka behovet av ett bättre löneläge för lantarbetarna, men samtidigt måste jag underkänna herr Fritiof Gustafsons påstående, att priserna på jordbrukets produkter och jordbrukets räntabilitet äro avgörande för jordbruksarbetarnas löner. Det är ju i själva verket på det sättet, att jordbruksarbetarnas löner bero till sin huvudsakliga del av läget på arbetsmarknaden. Om det är rik tillgång på arbetskraft, pressas lönerna ned, oavsett om det är goda eller dåliga tider för jordbruket. Är det ont om arbetskraft, gå lönerna upp. Den stegring i lantarbetarnas löner, som herr Fritiof Gustafson ville tillskriva de höjda priserna på jordbrukets produkter, beror alldeles säkert icke därpå utan på den ökade efterfrågan på arbetskraft, som den svenska industrien har utövat ifrån 1880-talet och ända långt in på 1920-talet. Just därigenom att folk har sugits ifrån landsbygden in i stadsnäringarna, har det blivit mer ont om arbetskraft, och lönerna ha stigit. Därtill har naturligtvis också organisationerna medverkat, som ha förmåga att påskynda en utveckling till högre löner, likasom de ha förmåga att i någon mån bromsa nedgången vid minskad efterfrågan på arbetskraft.

Det är alltså arbetsmarknadens läge, som avgör lantarbetarnas löner, och om det blir stark efterfrågan på arbetare från industrien, komma lantarbetarnas löner att stiga, även om jordbruket befinner sig i kris. Det är alltså

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

inte någon alldeles nödvändig förutsättning för högre lantarbetarlöner, att jordbruket har en god räntabilitet. Men å andra sidan erkänner jag, att om det sker en sådan lönestegring, när jordbruket saknar bärkraft, så blir resultatet en stark avstötning av arbetskraft ifrån jordbruket, antingen genom rationalisering eller genom en extensifiering av näringen, och en sådan hastig omflyttning av folk är utan tvivel till social skada. Därför medger jag öppet, att en av förutsättningarna för att en lönehöjning skall kunna genomföras på smidigaste och minst kännbara sätt är, att jordbruket har den tillräckliga bärkraften. Men om man betraktar läget i dag på arbetsmarknaden och tar hänsyn till lantarbetarnas organisationer och deras styrka, tror jag, att man kan komma till det resultatet, som man har nått i reservationen, att den förbättring av lönerna, som lantarbetarna kunna genomdriva under det år, som det beslut omfattar, vilket skall fattas här i dag, den förbättringen kan jordbruket bära i sitt nuvarande läge. Det är min bestämda mening, och jag vill fästa kammarens uppmärksamhet därpå, att det nog inte är så alldeles tvärsäkert, att det är nyttigt att öka jordbrukets räntabilitet, utan att man samtidigt kan använda den ökade räntabiliteten till arbetslöneförhöjning. Gör man icke det, blir i stället följden ett stegrat jordvärde, och detta betyder, som alla känna till, att vid arvsskiftet blir den svenska jordbruksnäringen utsugen. Det är en av de svåra följder för jordbruksnäringen, som följt med att jordbruket dragits in i den liberalistiska hushållningen. Jag menar, att även på lång sikt får man ur jordbrukets synpunkt se upp, så att man inte skapar sådan ökad räntabilitet, att det blir en jordvärdestegring, som i sin tur leder till att jordbruket skuldsättes till förmån för personer, som arbeta inom andra näringar.

En annan sak är naturligtvis, om man kan skapa garanti för stegrade lantarbetarlöner. Kan man skapa garanti för detta, då är jag den förste att vara med om att man vidtar åtgärder för att möjliggöra för jordbruket att betala denna löneförhöjning. Det har jag ådagalagt i år, när det visade sig vara möjligt att skapa ökade löner för betarbetarna. När jag fick veta, att en förutsättning för de ökade lönerna var ett något bättre betpris, väjde jag icke för att föreslå riksdagen ett med ett öre höjt sockerpris, för att det skulle bli pengar till denna lönestegring. På samma sätt är det min mening, att om man kommer fram till en lagstiftning, som tvingar fram bättre löner för lantarbetarna inom vissa gränser, så skall inte jag för min del vara emot, att man pålägger konsumenterna en ökad börda. Jag tror, att konsumenterna taga denna utan att blinka. Däremot är jag inte säker på att man nu går med på höjda priser utan att blinka, om man ser, att de medel, som på det sättet gå från konsumenterna till jordbrukarna, komma att leda till en jordvärdestegring, som varken blir till landets eller till jordbrukets nytta. Det föreligger alltså, herr Fritiof Gustafson, visst inte någon hopplös motsättning inom det socialdemokratiska partiet i frågan om förhållandet mellan lantarbetarlöner och priser på jordbruksprodukter.

Jag menar alltså, att som läget nu är, föreligger det inte något starkt skäl för ökade priser på jordbrukets produkter, men det föreligger väl skäl emot detta, och närmast kommer då det skälet, att det för närvarande icke finns möjlighet att åstadkomma en jämnt fördelad prisstegring på jordbruksprodukter. Man kan höja priset på spannmål, och man kan höja priset på mjölk. det kan man otvivelaktigt göra, men man kan icke höja priset på fläsk. Den saken är säker. Man kan sannolikt icke skapa kompensation för foderfödyringen, när det gäller ägg, och det är mycket diskutabelt, om det kan bli någon prisförhöjning på nötkreatur i en period, då på grund av tillväxten av svinstammen det finns utsikter till sänkt fläskpris för åtminstone 15 månader framåt. När utskottet här uttalar sig för en höjd prisnivå, så är det alltså ett

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
fromt önskemål. Det kan inte effektueras. Det vet man också på den sidan, och det är därför man skriver så oändligt vagt. Ty det är vagt skrivet. Jag måste säga, att efter alla de förklaringar, som ha lämnats här, ha väl ändå kammarens ledamöter fått det intrycket, att de, som skola verkställa beslutet, kunna på de flesta punkter praktiskt taget göra som de vilja.

Jag skulle därför för min del inte brytt mig så förtvivlat mycket om det här talet om den höjda prisnivån, därför att det finns mycket, som tyder på att den höjda prisnivån i utskottsmajoritetens förslag kommer att inskränka sig till fromma önskemål. Men det finns två punkter, där jag är rädd för att det kommer att göras något, som leder till en snedvridning av det nuvarande läget. Utskottsmajoriteten föreslår, att man skall stödköpa brödsäd till ett pris, som ligger 50—75 öre per deciton högre än det, som är föreslaget i Kungl. Maj:t:s proposition. Jag vill inte säga, att detta i och för sig spelar någon avgörande roll. Men för att man skall kunna göra detta, nödgas man föreslå ett höjt fodermedelspris, ett pris, som med en krona överstiger det nuvarande lägets pris, vilket är detsamma som det Kungl. Maj:t har föreslagit. Man kan inte höja priset på brödsäden utan att höja priset på fodersäden. Gör man icke det, skapar man ett falskt överskott på brödsäd, d. v. s. jordbrukarna komma att utbjuda brödsäd i större utsträckning än vad de egentligen böra göra. De komma alltså att utbjuda även sådan brödsäd, som annars skulle bli utfodrad. Men skall man höja priset på fodersäd, måste den prishöjningen ske nu under sommaren. Man måste höja priset under en period, då lagren äro minst hos foderhandlarna, för att göra den minsta skadan, och prishöjningen måste under alla omständigheter ha skett före den 1 oktober, innan brödsäds säsongen har kommit i gång. På denna punkt finnas så starka utfästelser i utskottets förslag, att jag inte tror, att all vaghet till trots man kan hindra, att det blir en prishöjning på fodersäd. Nu veta vi — det kan ingen bortresonera, och jag har påpekat det — att det icke på 15 månader framåt kan bli ett höjt pris på fläsk. Det kommer att bli ett sänkt pris på fläsk, och det skulle sannolikt om några månader bli ett katastrofalt prisfall på fläsk, om det inte kan lyckas oss att få en viss extra export av svin till Tyskland. På fläskmarknaden är det sänkta priser vi gå emot under det närmaste året, icke stegrade priser, och vi sakna resurser att höja fläskpriset till den nivå, som utskottet önskar. Då måste ju följderna bli, att de mindre jordbrukarna få bära bördan av ökade fodermedelspriser under ett år framåt utan att kunna få compensation, och det tycker jag är hårt, därför att vi ha ju för att kunna hindra en katastrof måst pålägga dessa mindre jordbrukare samma offer för ett par år sedan. Vi tvingade dem då att betala fodret dyrt och sälja fläsket billigt, tills vi hade nått balans. Nu har man kommit till en nivå, som anses tillfredsställande för de mindre jordbrukarna, och då är det hårt att tvinga dem till en ny kapplöpning för att hinna fatt det höjda priset på fodersäd. Som jag yttrade i andra kammaren, måste jag hävda, att om man tvunget — vilket jag anser vara oriktigt — skall pressa sig fram till ett högre genomsnittspris på fläsk än det, vi nu ha kommit till med det sista experimentet, då borde man åtminstone höja foderpriset i en tid, då fläskpriset är i stigande, för att därigenom taga bort de värsta verkningarna för de mindre jordbrukarna. Jag kan icke förmå mig att inse, att det är nödvändigt att sätta de mindre jordbrukarna i detta svåra läge bara för nöjet att få ge brödsädesodlarna 50—75 öre mer per deciton. Det är på denna punkt, jag måste säga, att utskottets betänkande trots allt sitt svävande innehåll i varje fall innebär en viss fara. Härmed har jag också svarat herr Hansén, som sade, att om det går att höja priset på fläsk, blir det ingen olycka för de mindre jordbrukarna. Den hypotesen saknar stöd i verkligheten. Den kan icke bli uppfylld. Det går inte med hänsyn till läget på

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

fläskmarknaden. Jag vill i detta hänseende också säga till herr Hansén, att det väl ändå är en tröst för ett tigerhjärta att ha utverkat hel fraktbefrielse för havre, när man samtidigt höjer priset på havre med en krona. Det ökade tillskottet till frakterna kan ju inte komma att uppväga det ökade foderpriset, så mycket mer som herr Hansén kunde erhållit uttalandet om höjda fraktbidrag utan att göra detta offer på fodermedlens altare.

Den andra punkt, där jag är betänksam mot utskottet, är just i fråga om produktmjölkprishöjningen. Det gäller inte höjningen i sig själv. En höjning av priset på produktmjölk är ju nyttig, därför att den kommer alla jordbrukare till del, och det är klart, att en stegring där har jag i grund och botten ingenting emot, så mycket mer som den ju inte behöver väsentligt inverka på smörpriset. Utskottet och jag äro ju överens om inom vilka gränser detta pris skall röra sig. Men ingen kan komma ifrån att vi inte kunna höja priset på produktmjölk utan att priset på konsumtionsmjölk i Stockholm och Göteborg stiger. Herr von Stockenström vet ju, vilka kraftåtgärder riksföreningen har fått vidtaga för att hindra den prisstegringen nu. Vi ha ju fått avstå från att utdela alla prisutjämningsbidrag för att hindra en stegring av konsumtionsmjölkpriset. Detta blir en följd, som vi inte komma ifrån, såvida vi icke vilja sänka mjölkavgiften. Jag för min del har ju den uppfattningen, att jordbrukarnas representanter göra sina kommittenter en otjänst, när de vägra att taga tillfällen, som bjuda sig för en sänkning av mjölkavgifterna, ty det kan aldrig i det långa loppet vara en bärande politik att bygga stödet för mjölkhanteringen på mjölkavgifterna. Man måste inse, att man förr eller senare får komma från detta system att beskatta den ene mjölkproducenten till förmån för den andre. Det håller inte i längden. Nu kunna vi utan att några berättigade intressen trädas för nära sänka mjölkavgiften med $\frac{1}{2}$ öre, och vi kunna otvivelaktigt också höja produktmjölkpriset med $\frac{1}{2}$ öre. Vi kunna alltså åstadkomma en ganska god förbättring i läget för produktmjölken utan att behöva åstadkomma en höjning av konsumtionsmjölkpriserna. Det är ju dock på det sättet, att om jag räknar med smörvärdet av mjölken på vår hemmamarknad och nettopriset åt jordbrukarna för konsumtionsmjölk, så tjänar det svenska jordbruket 3—4 öre mer på varje liter konsumtionsmjölk, som säljes. Men om jag går ut ifrån att varje nytt kilogram smör, som tillkommer, måste säljas på exportmarknaden, betyder det, att en liter konsumtionsmjölk för det svenska jordbruket är värd 6—7 öre mer än en liter mjölk i smörtillverkning. Nu förstår väl ändå envar, att när vi under hela krisen ha hållit ett konsumtionsmjölkpris, som är lika högt som före krisen, och alltså konsumtionsmjölken står i onaturligt förhållande — skulle jag nästan kunna säga — till andra jordbruksprodukter, så åstadkommer man en konsumtionsminskning på konsumtionsmjölken, om man går till en prisstegring, och att göra den prisstegringen på vintern — som väl ur vissa synpunkter kan försvaras — är olämpligt med hänsyn till att arbetstillgång och inkomster äro de lägsta i städerna vid den tiden. När man dessutom kommer ihåg, att inte mindre än 30 procent av den avgiftsbelagda konsumtionsmjölken säljes till Stockholm och Göteborg, så kommer man till det resultatet, att det kanske inte säkert är till nytta för de svenska jordbrukarna att åstadkomma en stegring i priset på konsumtionsmjölk. Därtill skulle jag vilja säga, att det ju är allmänt erkänt av vårt lands läkare, att konsumtionen av denna vara ur folkhälsans synpunkt är alltför låg. Att då ytterligare sätta ned den, särskilt som man märker en naturlig tendens i sig själv till en sådan sänkning av konsumtionen, kan ju inte heller ur den synpunkten vara tillrådligt.

Jag menar alltså, att även där vore det skäl, att man gick fram med större försiktighet. Nu har det emellertid sagts en del saker här av de föregående

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

talarna, som göra, att man får fråga sig: är det så allvarligt menat från utskottets sida, det man här föreslår? Herr von Stockenströms yttrande tydde ju närmast på att han för sin del ville komma ifrån denna otrevliga konsekvens, och han för sin del var ju benägen att gå med på en sänkning av mjölkavgiften. Herr Fritiof Gustafson gav nästan på hand, att han också ville vara med om en sänkning av mjölkavgiften. Det kan hända, att herr Björns-son och jag och andra ha läst utskottets betänkande på denna punkt felaktigt. Det kan hända, att man inte menar, vad vi trodde, att här står, men jag tror också, att kammarens ärade ledamöter ursäktat oss, ifall vi ha kommit att lägga en strängare tolkning i detta än vad författarna ha avsett. Ty det står så här på sidan 43: »Vad angår mjölkavgiftens storlek anser utskottet, att någon anledning till sänkning av avgiften icke för närvarande föreligger.» När man läser det, måste man säga: det här var blankt nej. Men när man fortsätter att läsa, står där: »Åtgärder i sådant syfte böra enligt utskottets mening vidtagas endast om tungt vägande skäl därtill giva anledning och då allenast i mindre omfattning.» Då tycker man ju: ja det lämnades väl en liten dörr öppen, men nog är den ganska trång. Men så läser man vidare. Då står där: »därest ej alldeles särskilda förhållanden till annat föranleda.» Ja, jag vet inte, vad det skall betyda, men vi ha naturligtvis tolkat detta, som om det sista betydde en ännu trängre lucka än den smala dörren, men kanske detta i stället är den breda porten, genom vilken utskottsmajoriteten tänker klara sig ut ur det dilemma, vari man här har försatt sig.

Det kan ju också hända, att den praktiska tillämpningen på denna punkt icke kommer att bli fullt så oroande som vad vi ha trott oss finna. Jag har dock i alla fall en viss farhåga kvar. Däremot kan jag icke låta bli att anse, att det inte kan vara lämpligt att höja spannmålspriserna vid en tidpunkt, då man måste säga sig, att viktiga animaliska produkter icke kunna följa med i prisstegringen. En strävan från min sida har varit under dessa år att försöka åstadkomma en sådan avvägning av jordbrukshjälpen, att alla grupper av jordbrukare blivit något så när lika behandlade. Från början ha de större jordbrukarna och spannmålsproducenterna varit de gynnade samt de mindre jordbrukarna och animalieproducenterna de missgynnade, men jag har den förhoppningen, att när boksluten komma för det räkenskapsår, som nu löper och som slutar den 1 juli, skall det visa sig, att även det mindre jordbruket har kommit upp i ett läge, som väl motsvarar de stora och medelstora jordbrukens läge. Det är för mig bittert, om här nu skall ske en ändring, som leder till att denna för jordbruket självt så gynnsamma avvägning skall brytas på nytt och förvandlas till en återgång till det gamla, då de stora jordbruket bli gynnade och de små jordbrukarna på nytt bli missgynnade under en tidsperiod framåt.

Nu har här sagts så mycket om att vi på vår sida icke skulle motsätta oss ett samförstånd. Jag har eftersträvat ett samförstånd på denna punkt. Jag har inte tänkt något annat nu, men jag måste å andra sidan fråga mig: är det alldeles nödvändigt, att utskottsmajoriteten till yttersta gränsen skall ha sin vilja igenom, när det gäller en sådan punkt, som jag är säker på alla betrakta med tveksamma ögon. Det är ju dock så, att även reservanterna ha gått majoriteten mycket till mötes. Det har till sist endast blivit dessa två punkter kvar, och det kan ju tänkas, att om det hade blivit en närmare penetrering av frågan om mjölken, det icke skulle möta några svårigheter att bli sams. Men om vi då gått till mötes på den punkten, vore det då orimligt att begära, att man från den andra sidan vilat på hanen och väntat med förbättringen av spannmålspriserna, tills vi komma i ett läge, där man med öppna ögon kan säga till de mindre jordbrukarna: det här kommer icke att innebära

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

någon särskild börda för er nu. Nu kunna vi icke säga det. Jag menar: det får inte begäras, att det skall bli samförstånd på vilka grunder som helst, och ett samförstånd, som bygger på diktat, är icke något samförstånd.

Jag skall sluta nu. Jag vill säga, att om jag i det föregående har understrukit, att det inte just nu finns någon anledning att begagna särskilda ingripanden för att höja prisläget på jordbruksprodukter, så har jag för min del inte därmed uttalat mig emot en prisstegring på jordbruksprodukter. Jag menar nämligen, att en prisstegring, som här kan inträda på grund av konjunkturernas förbättring, vilja vi icke heller förhindra. Jag fäster uppmärksamheten därpå, att här har riksdagen uttalat sig om att vi skola eftersträva ett prisläge av 75 procent av förkrigspriserna. Genom den stigande konjunktturen och den ökade köpkraften och det bättre läget i utlandet ha priserna stigit, så att de nått upp till 85 procent. Det har inte från regeringens sida eller från min sida gjorts någonting för att hindra denna naturliga anpassning uppåt, och det ligger i sakens natur, att om läget ytterligare förbättras, så att förutsättningar av sig själva skapas för en sådan konjunkturmässig förbättring, skola vi inte motsätta oss detta. Vi mena visst, att jordbruksbefolkningen skall ha rätt att taga den fördel av konjunkturförbättringen som andra grupper få. Vi vilja inte motsätta oss det. Men det är väl ändå något annat, om vi skola använda statens fiskaliska makt till att göra ett ingrepp, så mycket mer som detta ingrepp, efter vad jag här visat, är i högsta grad tveklaktigt med avseende på sina verkningar för olika delar av jordbrukarbefolkningen.

Jag skulle för min del vilja säga, att det hade väl ändå varit väl så klokt av riksdagen att acceptera det förslag, som reservationen innehåller. Jag tror, att i längden skulle det blivit till jordbrukets fromma och inte tvärtom.

Herr von Heland: Herr talman! Otivelaktigt har demokratiens ställning i vårt land stärkts genom den sansade samförståndspolitik, som förts i riksdagen, och det torde för många här i kammaren vara bekant, att jag varnat för ett brytande av detta samarbete. Jag vill även framhålla, att jag under hela denna riksdag med beklämning iakttagit, hur de politiska partierna och de enskilda riksdagsrepresentanterna visat stor brist på vilja och förmåga att i samarbetets tecken arbeta för det helas bästa. Jag skall inte vid detta tillfälle längre uppehålla mig härvid utan kan endast konstatera, att riksdagen även vid detta ärendes behandling på ett beklagligt sätt kommer att blotta denna sin brist på samförståndsvilja fastän skillnaden i de framlagda förslagen är så ringa.

Jag kan inte förstå herr Björnssons irritation över utskottets förslag, just därför att jag anser, att reservanterna och utskottsmajoriteten skilja sig så ytterst litet åt. Herr Björnsson var rätt elak emot högern för att den skulle genom sitt ställningstagande ha föranlett till det resultat, vartill utskottet kommit. Jag vill då säga herr Björnsson, att herr Björnsson kunde lika gärna ha vänt sig mot de gamla kohandelsvännerna direkt, ty det är ju ett faktum, att bondeförbundsmotionen kom en hel dag tidigare i andra kammaren än högermotionen. Det är alltså ingen konkurrens i motionsskrivning från bondeförbundets sida, som här presteras, utan från bondeförbundet ha vi nog helt sakligt sett på denna fråga. Å andra sidan vill jag säga, att om det är någon konkurrens mellan partierna, så tror jag inte att det är precis till nackdel för jordbrukarna, utan jag tror, att jordbrukarna fått det bättre tack vare att bondeförbundet vuxit sig starkt och att det därför blivit kanske en liten konkurrens från övriga partier för att få valmännen i respektive fällor.

Jag framhöll, att skillnaden i de framlagda förslagen är ytterst ringa. De

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

för det allmänna jordbruksproduktsprisläget avgörande priserna äro väl priser-
na på de animaliska produkterna. Här föreslå Kungl. Maj:t och reservanterna
en prismarginal för mjölk mellan 10.5 och 12.5 öre per kilogram och för fläsk
från 1 krona 15 öre till 1 krona 50 öre per kilogram, under det att utskotts-
majoriteten anför — mycket välvilligt tycker jag, att »utskottet kan i prin-
cip ansluta sig till departementschefens uppfattning rörande lämpligheten av
att icke fastlåsa priserna å jordbruksprodukter vid en på förhand fixerad nivå
utan tillåta desamma att vara rörliga inom vissa gränser», och så föreslår ut-
skottet som sin gräns för mjölk 11.5—13.5 öre per kilogram och för fläsk 1
krona 25 öre—1 krona 50 öre per kilogram. Dessutom — det vill jag under-
stryka — finner utskottsmajoriteten lämpligt att uttala sig för att priserna
å produktmjölk så vitt möjligt hållas inom av majoriteten nämnda gränser,
och så skriver utskottet: »Därvid förbiser utskottet icke, att det under vissa
omständigheter kan visa sig nödvändigt att åtminstone för någon kortare tid
låta priset sjunka något under nyss angivna lägsta nivå.» När man nu dess-
utom vet, att åtminstone hittills en inte alltför välvillig jordbruksnämnd reg-
lerar priserna inom dessa prisgränser, synes det mig verkligen klart, att denna
reservation är mycket överflödigt, och jag förstår därför inte heller just herr
Björnssons irritation, när herr Björnsson både suttit som reservant i utskottet
och sitter som en mycket aktad och kunnig ledamot av jordbruksnämnden. Jag
tycker, att det hade varit mera förklarligt om herr jordbruksministern visat
den irritation, som herr Björnsson visade, men herr jordbruksministern sade, att
han tog det för sin del inte så tragiskt med denna lilla skillnad, som nu preste-
ras av utskottet och reservanterna. Det synes mig viktigt att i stället för
att här diskutera skillnaden mellan utskottet och reservanterna diskutera hur
denna av riksdagen lämnade frihet har använts och kommer att användas av
jordbruksnämnden eller jag kanske bör säga av de administrativa myndig-
heterna, ty det är ju de, som komma att avgöra — åtminstone så gott som
— hur det kommer att bli. Jag vill därför, herr Björnsson, för min del passa
på tillfället att komma med en del kritiska synpunkter, hur dessa administra-
tiva myndigheter hittills ha handlagt hithörande ärenden, och samtidigt under-
stryker jag ju min åsikt hur dessa nu kommande riksdagsbeslut böra an-
vändas.

Givetvis har den import, som tillåtits av jordbruksnämnden, varit pristrye-
kande, och det har naturligtvis varit jordbruksnämndens avsikt, att den så
skulle bli, men det är att märka, att denna import varit särskilt betungande
för just Norrbottens jordbrukare, som så många här ömmat för. Och det är
ett faktum, att dessa förhållanden för Norrbottens jordbrukare i betydande
grad minskat intresset i Norrbotten för svin- och hönsskötsel, varjämte djur-
beståndet har decimerats i rätt stor utsträckning däruppe. Det abnorma till-
ståndet vill jag belysa med några siffror rörande detaljpriser. Om vi jämföra
priserna i hela riket med exempelvis priserna i Malmberget och Gällivare, så
voro priserna för hela riket på färskt nötkött i december 1935 1 krona 91 öre
och i mars 1936 1 krona 92 öre, men, herr Björnsson, motsvarande priser i
Malmberget och Gällivare voro 1 krona 63 öre såväl i december 1935 som i
mars 1936. Man kan alltså däruppe i norr i detalj köpa denna vara betyd-
ligt billigare än i det övriga riket, där det var ett överskottsområde på denna
vara. Vi kunna övergå till malet nötkött, för vilket det råder precis samma
förhållande. I hela riket var medelpriset i december 1935 1 krona 88 öre men
i Malmberget och Gällivare var priset vid samma tid nere i 1 krona 58 öre och
i Luleå samtidigt nere i 1 krona 75 öre. Priset för färskt fläsk i hela riket
var i december 1935 1 krona 96 öre medan motsvarande pris i Gällivare och
Malmberget då var 1 krona 60 öre, i Luleå likaledes 1 krona 60 öre och i Ki-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

runa 1 krona 70 öre. På viktiga konsumtionsorter i Norrbottens län har man alltså särskilt i fråga om fläsk avsevärt lägre pris än i riket i dess helhet, och då ha vi däruppe ett starkt underskottsområde och här nere ett överskottsområde på varan. Samtidigt synes dock en förbättring i här ifrågavarande hänseende ha inträffat från december 1935 till mars 1936. Till Kiruna och Gällivare torde Kooperativa förbundet ha koncentrerat försäljning av importvaror för att därigenom nedbringa priset, men även i Luleå äro priserna låga som en följd av denna import.

Även om Norrlandsjordbrukarna ha varit mest utsatta för importens pristryckande verkan, ha givetvis landets övriga jordbrukare rönt inverkan därav. Ty som bekant har Norrland ett underskottsområde, som fordrar en tillförsel av cirka $\frac{3}{5}$ av allt kött och fläsk, det vill säga en beräknad tillförsel av cirka 20 miljoner kilogram kött och fläsk. Om denna tillförsel nu i stor omfattning utgöres av import, avstängas givetvis möjligheterna för överskottsområdena i mellersta och södra Sverige att med samma kvantiteter avlasta sitt överskott.

Häriigenom ernås givetvis en prisnedpressning för hela landet. Det är således av stor betydelse för hela produktionen hur just denna import handhaves, och där synas mig de sista månadernas händelser visa, att det inte är den prisnivå, som vi här i dag i riksdagen fastställa, som blir den avgörande faktorn för prisnivån, utan avgörande är just, hur jordbruksnämnden under Kungl. Maj:t utövar sin maktbefogenhet. I april hade vi inom landet ett genomsnittligt partipris på fläsk av 1 krona 29 öre, vilket med nuvarande bestämmelser kan anses som skäligt. Trots att nu jordbruksnämnden genom betäckningsstatistik — och herr jordbruksministern har nyss också pekat på samma sak — alltså har väl reda på att vi kunna motse en kraftig produktionsökning av fläsk, har man samtidigt som finnarna utnyttjat så gott som hela sin kontingentkvot för köttexport till Sverige över Haparanda, utlämnat licenser för avsevärda kvantiteter kött och fläsk, vilket medfört ett kraftigt prisfall i maj månad för fläsk. Partipriset har fallit till 1 krona 10 öre per kilogram för jordbrukarleverantörerna. Detta låga pris har som bekant stått sig, och enligt mitt förmenande ligger det under det pris, som föregående års riksdag ansåg skäligt, men trots detta lämnas alltjämt licenser.

Ja, mina herrar, vilken ringa betydelse ha inte de skiljaktigheter som finnas mellan utskottets representanter och reservanterna mot den stora betydelse, som Kungl. Maj:ts och framför allt jordbruksnämndens inställning har för jordbruksprodukternas prisläge!

Beträffande regleringen av fodermedelsimporten torde inte mycket behöva sägas, då den måhända utfallit i stort sett tillfredsställande. Frågan är dock, huruvida icke en något mera restriktiv politik kunnat bidra till att havrepriserna i Mellansverige blivit bättre hävdade. Dessutom förefaller det, som om man med avseende å majsimporten tvekat mellan en mer restriktiv och en friare import. Ifrån handelsns sida — jag säger handelsns sida och därmed menar jag motsatsen till Kooperativa förbundet — ha klagomål dessutom framförts av innehåll, att det vore rimligt, att densamma hade representanter i nämnden eller kallades till överläggningar då fråga vore om eventuella ändringar, detta av den anledningen bland annat, att Kooperativa förbundet är representerat och väl informerat om vad som skall komma att ske.

Ifrån privathandelsidkarhål har också hävdats, att Kooperativa förbundets inställning till den sänkning av kraftfoderskatten, som av Kungl. Maj:t företogs i mars, varit ett Kooperativa förbundets eget intresse, allra helst som Kooperativa förbundet för sitt sojamjöl inte träffades av denna sänkning. Vid Kooperativa förbundets oljefabrik i Karlshamn erlägger man nämligen ingen

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
som helst accis förrän vid försäljning från fabriken. Det synes mig också märkligt, att Kungl. Maj:t företog denna prissänkning med 1 öre emot jordbruksnämndens yttrande och på tillstyrkan endast av herrar Björnsson och Holmberg. Man kan även våga påstå, att mars månad, då denna förändring av kraftfoderaccisen verkställdes, är en rätt olämplig tidpunkt, ty då ligga i regel affärsmännen med större lager och kunna åsamkas avsevärda förluster vid en dylik förändring av oljekaksaccisen.

Beträffande det norrländska jordbruket och dess ställning i förhållande till regleringsåtgärderna skulle jag utöver vad jag anfört i samband med resonemanget om kött- och fläskimporten i korthet vilja anföra ett par synpunkter.

Brödsädesregleringen har för norrländskt jordbruk endast betydelse indirekt. Direkt verkar den enbart prissfördyrande, och det är väl därför klagomålen kommit från norrlandsjordbrukarna. Men priserna äro dock inte högre i förhållande till tiden 1925—1929, utan de äro lägre.

Foderregleringen vill man ofta från norrlandshåll se isolerad, men jag tror, att man måste se den ur hela landets synpunkt. Dock träffades det norrländska skogsbruket under depressionsperioden av förhöjda priser, men jag tror att genom havrefraktbidragen, som nu äro införda, kanske detta i någon mån är kompenserat.

Mjölkgregeringen har varit norrländskt jordbruk till god hjälp, och uppenbarligen verkade regleringsåtgärderna i Norrland dock senare och ej i samma grad som i övriga delar av landet särskilt Sydsverige. Efter omläggningen av mjölkgregeringen den 1 juli 1936 synas mig förutsättningarna för mjölkproduktionerna vara lika goda i Norrland som annorstädes. Jag skall inte ingå på det spörsmålet, som herr Björnsson tog upp på nytt, ty herr Hansén har redan besvarat det. Emellertid tjänar det norrländska jordbruket till självförsörjning i långt högre grad än jordbruket annorstädes, och därför blir den totala verkan av regleringsåtgärderna ofta en direkt belastning ehuru den indirekt är av betydelse.

Slutligen, och det vill jag understryka, verkar rationaliseringen inom skogs- och gruvindustrien, särskilt den förra i den riktningen, att jordbrukarnas inkomster därifrån snarast minskas. Allt detta gör, att stora delar av norrländsk jordbrukarbefolkning inte fått den förbättrade standard som jordbrukarbefolkningen i Syd- och Mellansverige fått. Hur skall detta kunna avhjälpas? Det är naturligtvis mycket svårt att säga. Jag tror att inte någon annan väg för den närmaste framtiden är möjlig än att skapa förutsättningar för att den norrländska jordbrukarbefolkningen skall kunna på jordbruket öka sina kontantinkomster, det vill säga vederbörande måste öka sina saluöverskott och priserna på deras saluprodukter stödjas.

Både utskottet och reservanterna synas ställa sig välvilliga inför denna fråga, och jag vill i likhet med vad jag gjort vid ett tidigare tillfälle understryka nödvändigheten av att jordbruksnämnden snarast kommer till ett resultat med sin utredning. Därför har jag tagit fasta på vad herr Björnsson lovat vid tidigare tillfällen här i kammaren att jordbruksnämnden snarast skulle komma med åtgärder för norrlandsjordbrukarna.

Efter detta mera allmänna resonemang skulle jag vilja övergå till en del punkter, som reservanterna anfört, och dessutom till en del punkter, som framhållits under debatten. Jag vill dock innan jag övergår till detta säga, att anledningen till att jag här drog upp jordbruksnämnden var den, att herr Björnsson var mycket irriterad över utskottsförslaget, och att jag tyckte att då skulle man ju kunna taga upp saken till debatt eftersom herr Björnsson var här. Jag hoppas, att herr Björnsson inte alltför mycket misstycker att jag gjort så.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Här har under debatten talats om och det står även hos reservanterna att »tillräckliga skäl, att genom tillfälliga ingripanden av det slag, varom här är fråga, ytterligare förbättra jordbrukets räntabilitet, anser utskottet sålunda icke föreligga». Herr jordbruksministern anförde, att jordbruket kommit i balans och att prisnivån var relativt tillfredsställande. Jag kan delvis hålla med honom i detta hans uttalande men jag instämmer dock i vad som här förut anförts av herr Heiding och herr Gustafson i Domö när det gäller räntabilitetsfrågan, och jag vill understryka, att jag tror att detta goda tillstånd har mest kommit de medelstora och stora gårdarna till del, men att man ännu inte, då det gäller småbrukarna, fått in den balans, som skulle varit önskvärd. Jag tycker, att detta också framkommer av en uppgift i Sociala Meddelanden, i det nummer som utkom för några dagar sedan — nr 5/1936 — där man talar om levnadsvillkoren inom småbrukar- och bondefamiljer 1933—1934. Jag skulle tro, att förhållandena inte förändrat sig så mycket sedan 1934 — kanske något, det kan jag hålla med om, men inte så avsevärt. Där står det: »En jämförelse mellan de här representerade båda huvudgrupperna av landsbygdens befolkning ger vid handen, att en ganska god överensstämmelse synes råda i fråga om hushållsutgifternas relativa fördelning. Budgeternas likartade sammansättning blir särskilt i ögonen fallande, om man låter jordbrukarna företrädas av småbrukargruppen, vars ekonomiska standard närmast lär överensstämma med lant- och skogsarbetarnas.» Här jämföras alltså dessa mindre jordbrukare med lant- och skogsarbetarna, vilka vi alla erkänna hava en mycket låg levnadsstandard, och då synes det mig, att eftersom de kunna jämföras med småbrukarna, böra dessa också anses ha en låg levnadsstandard. Därmed kommer jag in på lantarbetarfrågan, som jordbruksministern också varit inne på och där även reservanterna anse, att ett högre prisläge för jordbruket inte skulle draga med sig höjda löner för lantarbetarna. Jag kan i mycket av vad jordbruksministern anförde beträffande lantarbetarnas levnadsförhållanden instämma med jordbruksministern, men jag vill understryka, att jag tror att det inte finns någon möjlighet för lantarbetarna, hur starka fackföreningar de än ha, att pressa sig till något, som inte går att pressa fram, och det visa ju också lantarbetarnas löneförhållanden. Om vi se på 1913, så hade en lantarbetare 698 kronor i medeltal. Vid 1920 års högkonjunktur för jordbruket hade vi inte någon vidare utbredd fackföreningsrörelse inom lantarbetarkåren, men trots detta hade en lantarbetares löneförmåner gått upp till 2.218 kronor. Under tiden utvecklades lantarbetarrörelsen och lantarbetarna fingo en allt starkare organisation, men när vi komma fram till 1922 och prisnivån för jordbruksprodukterna börja falla, kunde inte ändå, trots lantarbetarnas starka organisationer, denna lönenivå hållas fast utan den föll automatiskt till 1.239 kronor. Jag tycker, att dessa siffror ge ett tydligt belägg för att man måste höja jordbrukets inkomster för att lantarbetarna med sina fackföreningar skola kunna pressa fram större fördelar åt sig själva.

Sedan skulle jag vara mycket tacksam om jag kunde få förklaring på ett uttalande hos reservanterna, där man anför, att en högre prisnivå skulle snarare i längden bli till skada för större delen av den i jordbruket arbetande befolkningen. Jag tycker, att det är märkvärdigt att säga att det till och med blir till skada för den jordbruksarbetande befolkningen om jordbrukarna finge bättre betalt för sina varor.

Därefter skulle jag vilja övergå till att något diskutera priserna. Jag har redan nämnt, hur jordbruksnämnden behandlat prisnedgången på fläsk. Men här skriva reservanterna att »redan nu är fläskpriset i Sverige sådant, att, om här berörda krav skulle tillmötesgå, man omedelbart finge vidtaga åtgärder för den inhemska marknadens avlastning». Det förefaller mig fortfarande

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
egendomligt, om man har den inställningen, att den svenska marknaden måste avlastas för att få upp prisnivån, man då alltså lämnar licenser för import. Dessutom undrar jag, om det inte är en liten felaktighet i reservanternas uttalande, när det heter »att infrysningen, fränsett kostnader för frysning och lagring samt för täckande av prisfallsförluster, beräknas sänka fläskets marknadsvärde med omkring 15 öre för kilogram». Enligt de uppgifter jag kunnat inhämta blir det inte större prissänkning med hänsyn till kvaliteten än med högst 5 öre pr kg, och endast med 6 månaders infrysning, lagring och alla kostnader medräknade kan det bli 15 öre pr kg, vadan enligt mitt förmenande detta reservanternas uttalande inte är fullt riktigt.

Vidare har här talats om foderenhetspriset. Det var herr Andersson som underströk det gamla Skåneintresset, att foderenhetspriset skulle ha sådan betydelse för jordbrukarna, att det för småbruket skulle vara till förfärlig skada, om det höjdes med ett öre. Det är alldeles givet att detta pris måste stå i relation till den förädlade varans produktionspris. Jag skal bara ta ett enda exempel, och det är hur ett öres förhöjning av foderenhetspriset inverkar på mjölkproduktionen hos en småbrukare. Jag skall välja våra kontrollföreningssiffror från Södermanlands län. Där äro 1,244 besättningar anslutna till kontrollföreningarna, av dem 293 med tio kor och därunder. Medeltalet är sju kor. Enligt dessa kontrollföreningsuppgifter använde man 6.3 % inköpta fodermedel, och i medeltal förbrukades, herr Andersson, 2,544 foderenheter. 6.3 % inköpta fodermedel blir 160 foderenheter pr ko, och ett öres förhöjning pr foderenhet blir 1:60 pr ko. För sju kor skulle alltså merkostnaden vid ett öres prishöjning bli kr. 11:20 pr år. Men vad skulle en sådan mjölkproducent vinna genom utskottsförslaget? Jo, man önskar att han skulle få en prisstegring på ett öre, ty detta är ju skillnaden mellan utskottsförslaget och reservationen. Medelmjölknings i dessa besättningar var 3,400 liter pr ko. Om vi ta en beräknad försäljning av 3,000 liter pr ko och en prishöjning av ett öre pr liter, så blir det en merinkomst av 30 kr. pr ko eller 210 kr. för sju kor. Om vi därifrån dra kr. 11:20 för fördyringen av foderenhetserna, bör denna mjölkproducent i alla fall få en nettobehållning av kr. 198:80. Det är givet att detta är en cirkasiffra, men den visar dock att det inte är som herr Andersson nyss stod och förklarade.

Herr Björnsson sade, att det inte är så att jordbrukarna köpa foderenheter, utan de köpa så och så många kilo och sedan räkna de ut foderenhetspriset. Nej, herr Björnsson, vi jordbrukare göra inte på det sättet. Vi se ofantligt mycket på foderenhetspriset och välja till och med av de olika fodermedlen det som är billigast ur foderenhetssynpunkt. Det är så vi jordbrukare göra, när vi skola köpa foder av något slag.

Så var herr jordbruksministern inne på mjölkprisfrågan. Här har anförts, att det kanske rent av skulle vara svårt att få upp ett högre produktmjölkpris, men herr jordbruksministern menade, att det inte skulle möta några svårigheter, och däri vill jag instämma med herr jordbruksministern. Vi förfoga nämligen över en hel del faktorer som kunna användas för att få upp mjölkpriset. Om det inte behövs senare under diskussionen skall jag inte gå in på dessa faktorer. Men här har nämnts andra svårigheter att få upp produktmjölkpriset, och herr jordbruksministern anförde bland annat att det på ett par orter — det gäller Stockholm och Göteborg — svårigen kan bli en höjning av produktmjölkpriset, om inte samtidigt konsumtionsmjölkpriset höjes, ty annars komma produktmjölkleverantörerna att få mer betalt än konsumtionsmjölkleverantörerna, och då skulle det, i likhet med vad som inträffade i Göteborg, bli svårt att erhålla konsumtionsmjölk. Samtidigt säger man, att ett högre konsumtionsmjölkpris skulle minska konsumtionen av mjölk och därmed vara till nackdel för jordbrukarna. Ja, det sista argumentet kan man

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

ju tvista om, men jag tror inte det är på det sättet. Det har ju förekommit mjölkstrider, och jag vill särskilt erinra om den vi hade i Arboga, där det inte var ett utan många ören som skilde. Men när man till slut enade sig om, jag minns inte om det var 5 eller 6 öres högre pris på konsumtionsmjölken, så märktes ingen minskning i mjölkbehovet efteråt.

Däremot kan det, som herr jordbruksministern nämnde, vara svårare att höja produktmjölkpriset, om man inte höjer konsumtionsmjölkpriset. Jag känner ännu inte till göteborgsfrågan — visserligen har jag blivit utsedd att granska den, men jag har inte haft tid ännu — men stockholmsfrågan känner jag mycket väl till, herr jordbruksminister, ty jag har varit ordförande i Mjölkcensurans revision under många år, och jag vill därför något litet stanna vid den. Här finns fortfarande en marginal mellan produktmjölkpriset och konsumtionsmjölkpriset. Jag skall bara ta ett exempel, och då väljer jag maj 1936, alltså den sista månaden här i Stockholm. Medelnoteringen för smör var då kr. 2:18, vilket ger ett bruttovärde av 8.75 öre. Härifrån avgår den statliga mjölkavgiften som är 2 öre; resten blir 6.75. Till detta belopp lägga vi riksföreningens andel, som denna månad var 4.78 — inom parentes kan jag säga att fyra tiondels öre därav var extra tilldelning från den fond som vi ha i Stockholm — och komma då upp i ett produktmjölkpris av 11.53 öre. Lägga vi ytterligare till nettotillägget för skummjolk — 1 öre har det beräknats till i den kungl. propositionen — så äro vi uppe i ett produktmjölkpris av 12.50 öre. Hur ställer sig då detta produktmjölkpris till det pris man kan lämna för konsumtionsmjölken? Här i Stockholm är minutpriset 24 öre. Om vi ta den sammanlagda försäljningsmarginalen i Stockholm, såväl för grosshandel som för minuthandel, 7.7 öre, och lägga till den statliga mjölkavgiften, som per liter blir 2.06 öre, så få vi ett avdrag på 9.76 öre och alltså ett nettovärde på k-mjolk av 14.24 öre. Marginalen mellan p-mjolk och k-mjolk är alltså från 12.50 till 14.24 öre eller, med 1 öres frakt, från 13.50 till 14.24 öre.

Nu säger herr jordbruksministern: Varför inte sänka mjölkavgiften? Det skulle vara till fördel, menar han, och herr jordbruksministern sökte tyda utskottsförslaget så, att man borde sänka mjölkavgiften. Jag tror inte att detta för närvarande skulle vara till nytta utan tvärtom till skada för Mellansverige. Jag kan nämna, att vi här i Stockholm ha en inre clearing mellan k-mjolk och p-mjolk, och fastän vi blott ha en nettobehållning av 14.24, ha vi till leverantörerna betalat mer än vad vi kunna få ut för mjölken. Det har funnits leverantörer som i juni ha fått 15.05 för sin mjolk.

Ja, herr talman, jag skall inte uppehålla tiden längre, eftersom det är så sent, men vi jordbrukare anse denna fråga vara så pass viktig, att jag inte har velat underlåta att bemöta reservanternas, och även något litet herr Björns-sons anförande här i dag. Jag har vidare velat påpeka, att det inte blott är vad vi här i riksdagen besluta, som är avgörande för den prisnivå vi komma att få, utan det är jordbruksnämndens handhavande av de bestämmelser som nu fastställas, som blir avgörande för regleringen inom de gränser som jag nämnt. Herr talman, med beklagande till slut av att samförståndet i jordbruksfrågorna med det stora arbetar- och konsumentpartiet har upphört, åtminstone synbarligen, om man skall rätta sig efter vad som står i utskottsbetänkandet, vill jag biträda det yrkande som redan framställts om bifall till utskottsförslaget.

Under herr von Helands anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att något tillbakavisa de beskyllningar, som herr von Heland riktade mot mig och jord-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
bruksnämnden. Jag vill då först förklara, att anledningen till att beskattningen av oljekakor och därmed sammanhörande fodermedel i början av detta år sänktes var att priset kommit ett öre högre än föregående års riksdag hade bestämt, och dessutom var mjölkproduktionen liten. Den uppgång efter jultiden, som man annars räknar med, uteblev så gott som fullständigt, och med hänsyn till jordbrukarnas behov av tillskottsfoder under vårmånaderna ansåg jag, i överensstämmelse med riksdagens direktiv, att en sänkning borde ske.

Insinuationen att Kooperativa förbundet skulle ha vissa fördelar genom att en av dess tjänstemän är ledamot i jordbruksnämnden har jag hört även från annat håll. Jag har för länge sedan låtit göra en undersökning och kommit till det resultatet, att man inte har fog för ett sådant omdöme. Jag vill tillägga, att det inte finns någon möjlighet att få sakkunnigt folk i jordbruksnämnden, om man inte utnyttjar personer, som på ett eller annat sätt äro knutna till praktisk verksamhet. Dessa få naturligtvis vissa kunskaper och inblickar, som inte stå andra till buds, men att här skulle ha skett något otillbörligt vill jag bestämt tillbakavisa.

Vad beträffar frågan om importen vill jag endast deklarerera, att den importpolitik som jordbruksnämnden fört har mitt fulla stöd och att jag tar ansvaret för densamma. Jag vill tillägga att någon import till Stockholm under april och maj av fläsk inte förekommit, och jag skulle tro att importen de föregående månaderna varit mycket liten. Visserligen är det sant, att förhållandena i Norrbotten varit otillfredsställande. Det har berott på många omständigheter, som jag här inte skall gå in på, dock inte på bristande vilja från vare sig regeringens eller jordbruksnämndens sida att komma till rätta med svårigheterna. Herr von Heland vet lika väl som jag, att åtskilliga åtgärder vidtagits för att rätta till dessa förhållanden, och att ansträngningar pågå för att nå ett ännu mer tillfredsställande resultat.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar återtog av herr andre vice talmannen.

Herr **Smedh**: Som jag hör till utskottsreservanterna i förevarande ärende må det tillgivas mig, om jag tar kammarens tid i anspråk några minuter.

Jag är småbrukare i norra Dalarna, en trakt där kanske jordbrukarna arbeta under hårdare betingelser än de flesta jordbrukare i vårt land; där de klimatiska förhållandena äro sådana, att frost och missväxt ingalunda höra till sällsyntheterna; där fastmarksjorden i regel består av mager sandmo eller klapperstensjord, och där en brukningsdels halva areal ofta består av skogs- eller mossodling; där laga skifte ej är genomfört utan brukaren har sina åkerlappar på kanske tjugu ställen, ofta i flera olika byar; en trakt där det som regel ej kan odlas vad sydsvenskarna kalla brödsäd. Vete går ej alls och råg endast på bättre lägen och jordar. Det finnes även jordbrukare i skogssocknarna, som endast i undantagsfall kunna få mogen havre, varför som regel grönfoderutsädet måste anskaffas. Jordbrukarna i dessa trakter ha praktiskt taget ända sedan spannmålstullarnas införande i vårt land varit understöds-skyldiga till sina bättre situerade och under bättre betingelser arbetande yrkeskolleger. För att småbrukarna i dessa trakter skola nödtorftigt kunna draga sig fram fordras, att de tillvarataga alla jordbrukets möjligheter till biförtjänster och följa förädlingen av sina produkter till det yttersta. Som brukningsdelarna äro små måste de, för att skaffa sig utkomst och arbete, i regel hålla flera kreatur å gårdarna än som svarar mot den egna fodertillgången, varför tillskottsfoder måste inköpas. Som biförtjänst utföres vintertid körslor i skogarna, ett mycket hårt och tungt arbete, där hästarna i stor utsträckning måste utfodras med havre, vilken av de små brukarna måste inköpas.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

När jordbrukskrisen kom, och riksdagen beslöt statliga hjälp- och regleringsåtgärder för landets jordbrukare, hade man ju haft rätt att förvänta, att även jordbrukarna i dessa trakter hade fått någon avsevärd hjälp. Men jag vågar påstå att i stort sett jordbrukshjälpen endast lagt bördor på dessa traktens fattiga jordbrukare och i mycket ringa mån ha varit dem till hjälp. Det är ej nog med att de ha den kargaste jorden och ett hårt klimat att bärga sina fattiga skördar under, utan de ha även fått finna sig i att under alla dessa år, då hjälp lämnats åt jordbruket, få bära den för dem tunga bördan som jordbrukshjälpen till bättre lottade landsdelar inneburit. Genom mjölkavgiften ha dessa jordbrukare dels fått hjälpa sydsvenskarna att dumpa smör till utlandet för lägre pris än landets egna arbetare fått betala, dels fått hjälpa de egentliga och bättre belägna jordbrukarna inom samma prisutjämningsdistrikt att få bättre betalt för sin produktmjölk. Genom spannmålsregleringen ha de fått dyrare brödsäd. Genom fodermedelsregleringen ha de fått dyrare betala tillskottsodret till sina nötkreatur och svin och havren till sina hästar i skogskörningarna. Det borde icke ur samhällsnyttans synpunkt få vara försvärbart, att de fattiga jordbrukare som arbeta under de svåraste förhållanden skola hjälpa dem som ha det ojämförligt bättre.

Nu har ju befolkningen i dessa trakter dock hunnit vänja sig vid åtskilligt sedan spannmålstullarna tillkommo, varför man, när jordbrukskrisen kom och de statliga jordbruksregleringsåtgärderna beslutades, uppfattade dem som ett nödvändigt ont i en akut kris och en åtgärd som hade sitt berättigande endast så länge dessa utomordentliga förhållanden voro rådande. Av utredningar som delgivits utskottet framgår, att det sydsvenska jordbruket för åren 1934—1935 haft en räntabilitet av 6.1 %, under det räntabiliteten för södra och övre Norrland var respektive 2 och 1 %. I mina hemtrakter tror jag mig kunna påstå att det är mera sällsynt, att en gård är räntabel på enbart jordbruk och med lejd arbetskraft. Vi få åtnöjas med att gården är vårt hem och ett arbetstillfälle, där vi få en ringa ersättning för vårt eget arbete. Av mitt arbete i taxeringsnämnden har jag erfarit, att de gårdar som i stor utsträckning måst anlita lejd arbetskraft ofta deklarerat förlust, därest man ej haft tillfälle till skogsavverkning eller försäljning. Som regel kan en småbrukare i dessa trakter ej företaga reparationer å sin gård eller ersätta försliten redskap utan att samtidigt avverka å sina skogar.

Den goda förräntningen för det sydsvenska jordbruket borde kunna få utgöra bevis för, att jordbrukskrisen vikit och att mera normala förhållanden torde vara att emotse, varför en lättnad av krisregleringsåtgärderna vore att förvänta. Jag har också uppfattat jordbruksministerns förslag som en första försiktiga orientering i denna riktning.

Nu har man dock fått se hur den borgerliga majoriteten inom det sammansatta utskottet, med bifall till motioner från respektive partihåll, gått in för en ytterligare skärpning av regleringsåtgärderna och en fördyring av brödsäd, animalieprodukter och fodersäd.

Genom högre brödsädespris skall man fördyra det nödvändiga födoämne som jordbrukaren i de nordliga skogsbygderna ej kan odla å egen jord, samtidigt som man dumpar spannmål på utlandet och staten förlorar stora summor på anordningen.

Genom fördyrad foderspannmål får småbrukaren betala mer för det tillskottsodret, han behöver köpa till sina djur, och medan man eventuellt dumpar havre på utlandet, få Nordsveriges fattiga jordbrukare och skogskörare betala högre pris för havren till sina hästar. Jag vågar dock påstå, att inom intet fack i vårt land arbetas under hårdare betingelser och sämre betalning än vad som fortfarande gäller för skogsarbetarna. De arbeta i en råförädlings-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
gren av en exportartikel, som är beroende av världsmarknadspriset på den färdigförädlade varan, och vilken exportartikel för närvarande arbetar under mycket svåra förhållanden, utan att någon vågar tänka på att det skulle vara rimligt att begära prisregleringsåtgärder. Skogskörarna arbeta i den gren, som har de allra sämsta betingelserna i förädlingsarbetet. Genom de spridda arbetsplatserna ha de mycket svårt att göra sig organisatoriskt gällande och arbetsgivarna vägra fortfarande i stor utsträckning att förhandla med dem kollektivt.

Dessa människor borde, i den enklaste rättfärdighets namn, förskonas från ytterligare pålagor.

Jag kan ej annat än finna det underligt, att de partier, som eljest hårt fördöma allt statligt ingripande och statlig planhushållning, i en av landets största näringar fordra ytterligare och skärpt statsreglering i näringens yttersta förgreningar och detta på ett sådant sätt, som om en kristidsanordning skulle krävas bli en permanent företeelse. Skola dessa anordningar bli permanenta, då lär man nog få fortsätta även inom andra näringsgrenar, där det arbetas under svårigheter.

Jag förstår svårigheten att vid ett statsingripande inom vårt, på så olika breddgrader liggande land, kunna göra rättvisa åt alla jordbrukare som arbeta under så väsentligt olika klimatiska och andra förhållanden. Men jag vädjar till dem, som nu kräva ytterligare stöd, att även någon gång tänka på dem, som ha det ojämförligt sämre och som nu skulle bli ännu mer betryckta.

Om norra Sveriges jordbrukare i avhjälpandet av en akut kris fått finna sig i sådant som för dem endast varit sten på bördan, borde de dock förskonas från ytterligare pålagor nu, när mera normala förhållanden börjat inträda.

Jag har funnit, att utskottsmajoritetens förslag innebär ett klart förmåns- tagande för de större jordbruken och en försämring för småbruken, och jag anser att även reservationen giver åt jordbruket vad som i föreliggande situation kan vara befogat.

Herr talman, jag yrkar bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr Gustafson, Fritiof: Herr talman! Jordbruksministerns yttrande torde klarlagt, att de farhågor som herr Björnsson uttalade sakna grund. Herr Björnsson uttryckte sig så, att åhörarna lätt kunde få uppfattningen att om utskottsutlåtandet skulle vinna riksdagens bifall alla möjliga olyckor skulle kunna hända. Av herr Björnssons anförande kunde man knappast undgå få det intrycket att välvilligheten mot jordbruket var mycket liten hos honom, ävensom att han ej helt gjort klart för sig vissa av detaljerna i utskottets förslag. Däremot framgick av statsrådets anförande, att denne är inne i hithörande frågor och att han ser på dem objektivt samt att han från sin verksamhet som jordbrukare har fått det intrycket att vad som gjorts till jordbrukets fromma har varit nödvändigt och att stöd även i fortsättningen kommer att bli nödvändigt. Om herr Björnsson i likhet med jordbruksministern haft tillfälle att komma i kontakt med en befolkning, som är så intresserad av jordbruket som befolkningen i jordbruksministerns hemtrakt, skulle herr Björnsson kanske ha sett saken på samma sätt. Jag förmodar att hans verksamhet i jordbruksnämnden inte varit tillräckligt långvarig därför — att den varit ingående vet jag — men jag har förhoppningar att han skall komma till en annan och för jordbruket bättre uppfattning de närmaste åren.

Det var emellertid ett par saker i utskottsutlåtandet, till vilka statsrådet Sköld ställde sig betänksam. Den ena gällde fodersädespriset. Det förhåller

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

sig emellertid så, att det råder ett tydligt samband mellan å ena sidan priset på foder för mjölk- och fläskproduktionen, å andra sidan brödsädespriset. Sänker man fodersädespriset så följer brödsädespriset med, såvida inte staten köper överskottet av brödsäden och tar förlusten. Det är detta man velat komma ifrån genom att så mycket som möjligt sätta in de olika stödåtgärderna i sitt sammanhang. Vad sedan beträffar stöd åt fodersäden genom export vill jag framhålla, att i den mån sådan export avses skola ske genom medel, erhållna från importavgifter för majs och dylikt, innebär det endast ett utbyte, som vid vissa tillfällen kan vara motiverat. I ett överskottsområde för fodersäd kan det vara lämpligt att avlägsna överskottet genom export och för ett underskottsområde ta in andra fodermedel genom import. Vid sådant utbyte kan importavgiften för importerade fodermedel finansiera exporten av fodersäd. Utskottet har förutsatt att ifrågavarande fodersädesexport skulle bli av ringa omfattning och ske med varsamhet. Det är möjligt och troligt att genom fodersädesexport hela regleringen kan ske på ett något smidigare och kanske också mindre kostsamt sätt än förut. Kostnaden för den fodersädesexport på 125,000 ton, som stödköpsorganisationen skulle handha, skulle ju täckas genom veteavgifterna, och inte heller denna export skulle åsamka staten några kostnader. Herr Björnssons uttalande att man nu skulle vara på väg att garantera hela fodersädesproduktionen är således inte med rätta förhållandet överensstämmande.

Vidare var herr statsrådet orolig för att särskilt det mindre jordbruket skulle drabbas av fodersädesfördyringen. Det är emellertid inte bara de mindre jordbrukarna, som framställa fläsk genom inköpt foder. Vi få inte glömma att vi fortfarande ha en viss »fläskindustri», baserad på i huvudsak inköpt foder, och industrimännen på detta område äro nog mest till finnandes i andra kretsar än bland de mindre jordbrukarna. Vår jordbruksproduktion har ökat i en sådan omfattning och avsättningen genom export försvårats i den grad, att vi måste räkna med nödvändigheten att framställa våra livsmedelsprodukter med i huvudsak inom landet producerat foder. I den mån relationen mellan fodersädespriset och de färdiga animaliernas pris inte förändras genom ett högt fodersädesprisläge blir, såvitt jag förstår, inte producenten lidande därpå, och han förtjänar i samma mån han kan använda egna fodermedel för produktionen. Jag kan inte komma till annat resultat vid övervägande av dessa frågor, än att i stort sett den svenska animalieproduktionen måste baseras på landets egen foderproduktion.

Vidare uppehöll sig statsrådet Sköld vid fläskpriset och förmenade, att framför allt nu, då vi stå inför en ökad fläskproduktion, vilken ökning, om jag förstod honom rätt i andra kammaren i lördags, inte skulle avta förrän i slutet av 1937, borde man inte höja fodersädespriset. Jag är villig att erkänna, att höjningen av fodersädespriset om möjligt bör sammanfalla med höjningen av priset på fläsk och animalieprodukter, men det är sannerligen mycket svårt att förutse hur priskurvan kommer att te sig, och det har många gånger visat sig att man tagit fel, när man sökt förutsäga hur utvecklingen skulle bli. Det är bl. a. svårt att veta hur stor konsumtionen blir. Det är sannolikt, att om den goda konjunkturen fortfar i höst och i vinter, det blir en konsumtionsökning, kanske befrämjad av en del åtgärder från jordbrukets egen sida, avseende att i marknaden föra ut mindre svin och mera begärliga svin, varigenom man skulle motverka den överproduktion som annars enligt statistiken är att förvänta. Man bör nog inte — såsom statsrådet Sköld — vara alltför tvärsäker på, att de av utskottet föreslagna åtgärderna för en fodersädesreglering skola innebära en belastning för småbrukarna. Jag tillåter mig att erinra statsrådet Sköld om, huru både han och vi andra många gånger ha tagit fel.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

År 1930 rådde statsrådet oss att gå till ökad animalisk produktion, ty det skulle enligt hans mening ha synnerligen stora fördelar. Jag förmodar, att han ansåg sig ha goda skäl för sitt råd, men icke dess mindre visade det sig ej riktigt. Det är nog icke heller nu möjligt att med vissnet säga, hur pris-kurvorna på fläskmarknaden komma att gå, och en omständighet att beakta därvidlag är, att den förut vanliga 3—4-årskurvan börjar visa annat utseende, enär de tillkännagivna resultaten av statistiken varskott jordbrukarna, så att de vidtaga åtgärder, som förhindra och i varje fall förminska de förut vanliga stora prisvariationerna.

Jag tillåter mig framhålla, att man, när man mäter åt jordbruket vad det skall ha, icke bör förbise, att jordbruksfolkets utkomstmöjligheter ännu icke på långa håll kunna jämföras med andra folkgruppers. Utan att personligen vara anhängare av köpkraftsteorien, kan jag vidare, när det gäller den ökade köpkraft, som jordbruket får genom hjälpåtgärderna, ej komma ifrån att just det förhållandet, att jordbruket har det relativt bra, betyder ökad konsumtion av andra varor, vilket har en mycket stor betydelse för andra näringsgrupper och kanske större vid andra tillfällen än nu, när det är högkonjunktur. Jordbrukarna äro optimister och välvilliga människor, och ha de det bättre på grund av ökade inkomster, betala de bättre löner och lägga ned på jordbruket vad de kunna få över på sitt näringsfång, och det kommer andra folkgrupper tillgodo.

I fråga om mjölkpriset vill jag för att icke upptaga tiden för länge bara säga, att det är möjligt, att man kan med stöd av tillgängliga fonder höja produktmjölkpriset och sänka mjölkavgiften under en kortare tid, kanske möjligen ett år. Men då suger man upp alla de reserver, man nu har. Smörpriset var konstruerad på det sättet, att den väl tog emot penningar men icke släppte ut dem under de förhållanden, som rådde på exportmarknaden för smör. Det förhållandet, att denna fond uppstått, är således icke något som riksföreningen rår för, utan det får väl, om det skall vara något illa, återfalla på statsrådet, som framlade förslaget om smörpriset fonden för lidet år. Med den vidgade produktion, som vi just stå inför till sommaren, komma förutnämnda fonderade medel att tagas i anspråk till vad de äro avsedda för nämligen förbättrade produktmjölkpriser och förbilligande av smöret. Till någon reserv för lång tid framåt äro de fonderade medlen näppeligen avsedda.

Liksom statsrådet i sitt förslag bygger utskottet på strävandet efter att just, som han uttryckte det, låta de vanliga marknadsfaktorerna verka på prisbildningen och att få en fri prisbildning inom en viss ram. Således föreligger här ej den principiella olikhet, som skulle råda enligt herr Björnssons anförande.

Jag skall nu tillåta mig, herr talman, att göra några reflexioner i anledning av herr Björnssons anförande. Tillåt mig säga, herr Björnsson, att nog har regeringen haft tur med sina åtgärder på olika områden i det att konjunkturen varit gynnsam, och den har också haft en förbluffande tur däri att vår Herre skänkt mycket stora årsskördar till jordbruket. Men jag kan inte finna det lämpligt, att herr Björnsson vill inkassera allt detta såsom regeringens förtjänst. Herr Björnsson berörde margarinaccisen. Det föreföll av herr Björnssons anförande, som om han trodde, att utskottet ville lägga på en högre margarinaccis för att genom margarinaccismedel kunna betydligt öka tillgängliga prisutjämningsmedel och därigenom åstadkomma ett abnormt högt produktmjölkpris. Men herr Björnsson kan icke vara obekant med det faktum, att vi, som utgöra majoriteten, i det hänseendet ha gått just den väg, Kungl. Maj:t förordat och anslutit oss till statsrådets uttalande, att margarin-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

accisen skall så avvägas, att margarinkonsumtionen hindras att svälla ut på smörets bekostnad. Något annat avser utskottet ej.

Herr Björnsson var ganska ovänlig och kritisk mot Svenska mejeriernas riksförening. Ordföranden i denna förening, herr von Stockenström, har svarat herr Björnsson på ett sätt, som jag tyckte var synnerligen hovsamt efter det utfall herr Björnsson tillät sig göra. Herr Björnsson klandrade föreningen i mångt och mycket och uttalade bland annat farhågor för att den skulle på något oförsynt sätt misshandla folket i prisavseende om utskottets förslag skulle vinna bifall. Jag förmodar, att herr Björnsson i ett senare anförande kommer att återtaga sitt yttrande i denna del, då jag förmodar, att han icke vill ha det kvarstående i protokollet.

Herr Björnsson framdrog vidare några siffror av Nils Hansson. Herr Björnsson har tydligen på sistone börjat studera Nils Hanssons skrifter, och det vore sannerligen nyttigt, om herr Björnsson ville fortsätta med det, ty då skulle han få den insikt, åtminstone när det gäller foderenheter, som erfordras för att kunna uppfatta det resonemang, utskottet har sökt föra i sitt utlåtande. Jag tillåter mig dessa små clakheter mot herr Björnsson, därför att den magistrala ton, herr Björnsson anslog, tydde på att herr Björnsson trodde, att de, som nu stå bakom utskottets förslag, vore fullständigt okunniga människor i saknad av ansvarskänsla, när de handlade de frågor, som här föreligga.

Nu vill jag till slut till herr Björnsson bara säga, att vi, som stå för utskottsutlåtandet, skola söka vara måttfulla i vår kritik, när det gäller den ståndpunkt, herr Björnsson och hans meningsfränder för närvarande anse sig böra intaga. Vi avse icke på något sätt, att man skall gå längre än förhållandena motivera. Vi taga icke heller upp den stridshandske, som herr Björnsson ville kasta i vad det gäller att åstadkomma ett skärpt förhållande mellan den ena och den andra politiska meningsriktningen i jordbruksfrågorna och icke heller, när det gäller förhållandet mellan konsumenter och producenter. Vi ha klart för oss, vi jordbrukets män, som ha deltagit i detta, att det är nödvändigt att med omsorg och omtanke söka handha både regleringen och andra åtgärder, som här vidtagas för jordbrukets väl, och att avsättningsförhållandena äro i mycket hög grad beroende av prisleförhållandena och av den kvaliteten, som jordbruket bjuder konsumenterna. Nu vill jag säga för att icke bli missförstådd, att jag har funnit herr Björnsson vara en i vanliga fall objektiv man och jag sätter för stort värde på honom personligen och på hans arbete för att betrakta hans irriterade angrepp annat än som uttryck för en tillfällig misstämning. Det finns också en sak, som bör vara en garanti för att icke konsumenterna bli klådda, och det är just, att i det kontrollerande organ, som har hand om dessa saker, jordbruksnämnden, konsumenterna ha så pass stridbara och kunniga män som exempelvis herr Björnsson och en annan mycket bemärkt representant för konsumenterna. Under sådana förhållanden anser jag, att herr Björnsson kunde vara något mindre orolig för de konsekvenser, som skulle bli följden av ett bifall till utskottets utlåtande.

Herr Björnsson: Herr talman! Inte därför att herr Gustafsons många hopade argument mot mig hade någon saklig tyngd, utan därför att herr Gustafson hann med så mycket, att man annars hinner glömma dem, tager jag först upp hans små invändningar mot mitt resonemang.

Jag konstaterar att en början, att herr Gustafson, när han använde formen *vi* — »vi lova» det och det — gav inte bara en garanti för sin egen del, utan lovade, att »vi skola göra det och det». Var detta vanlig pluralis majestatis eller innebar det en liten antecipation beträffande den blivande regeringens sammansättning. Det skulle vara utomordentligt intressant att veta, om detta

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
bara är ett förhastat antagande eller om det är resultatet av intimare förhandlingar.

Sedan visade sig herr Gustafson som en sannskyldig virtuos i konsten att misstolka och misstyda vad jag sagt. I åtskilliga fall lämnade han fullständigt vilseledande uppgifter.

Smörprisfonden, herr Gustafson, behöver icke tagas i anspråk, om det blir stor export. Om nämligen denna export betalas med mellan 1.35—1.50 kronor, går det icke åt någonting av fonden, hur mycket smör man än exporterar. För närvarande ligger exportsmålet vid en prisnivå av 1.45—1.50 och 1.60 kronor. För närvarande går det alltså inte ut någonting av fonden. Men herrarna kunna använda smörprisfonden för att sänka smörpriset, och det är ju den, som finansierar smörprisets sänkning inom landet för närvarande från 2.30 till 2.15 kronor. Herrarna ha kunnat använda dessa penningar hur mycket som helst för att sänka priset på den inländska marknaden, så länge fonden räcker. Således har herr Gustafson fått detta om bakfoten. Jag har aldrig påstått, att det var på det vis han gjorde gällande.

Vidare har herr Gustafson påstått, att jag skulle klandrat mejeriernas riksförening. Det har jag alls icke gjort. Vad jag klandrat är högerns krav, motionsvis framlagt, som lyder så här: »Vi anse vidare att det bör ligga i mejerierorganisationens hand att själv bestämma dylika prisförändringar, då det ju ändå är denna, som bör ha det största intresset utav att försäljning och prisättning ordnas så att bästa ekonomiska resultat av försäljningarna uppnås samt enär mejerierorganisationen därjämte besitter den största fackkännedom för dessa frågors bedömande.»

Mina herrar! Detta står i en högermotion, där man således begär, att mejerierernas riksförening skall frigöras från statlig kontroll, när det gäller ett pris mellan 2 och 2.50 kronor. Nu har visserligen en hel del av vad högern motionerat om kommit bort, men det beror inte på herr Gustafsons i Domö medverkan, det är jag säker om.

Här haltar man på båda benen, när man skriver om denna smörprisfond på sid. 44, ty reglerna för smörprisfonden äro just en automatiskt verkande kontroll på att icke för mycket av de medel, som finnas, användes för att öka priset å smör på den inländska marknaden. Pengar, som användas för att höja priset på smör inom landet, ha beträffande priset på produktmjölk fyra gånger så stor verkan som samma summa använd till prisutjämningsbidrag.

Jag har ännu inte fått klart för mig, om herr Gustafsons myckna tal om att detta »något» i själva verket betyder något mycket obetydligt skall innebära en reträtt från den rätt starka framstöt, som gjorts i utskottet. Jag skulle således vara fullt belåten, om det vore så, att jag kunde betrakta t. ex. herr von Stockenströms yttrande och herr von Helands yttrande såsom uttryck för riksdagens uppfattning, ty de inneburo något helt annat än vad herr Gustafson i utskottet har velat säga och något helt annat, såvitt jag förstår, än vad som står i högermotionerna framför allt.

I anledning av herr von Stockenströms fråga, vill jag förklara, att jag sagt, att om man tänker sig, att vi skola få en fackförening, en jordbrukarnas fackförening på mejeriområdet, som utan kontroll av något statligt organ får använda skattemedel och ha de möjligheter, som därav följa, så ha vi ingen spår mot att konsumenterna misshandlas, och det vidhåller jag. Om nu herr von Stockenström vidare frågar mig, om jag tror, att herr von Stockenström personligen eller herr Pehrsson i Bramstorp vill misshandla konsumenterna, vill jag obetingat svara: nej, det tror jag inte. Jag har aldrig sagt det heller, och jag tror, att herr von Stockenström, som tycks ha ett något mera oförvillat hörselsinne än herr Gustafson i Domö, kan vitsorda det. Jag vill tvärtom vits-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

orda, att, så långt jag kan döma, har ledningen för riksföreningen gjort vad den kunnat för att hålla i styr egenmäktiga underorganisationer, men det har förekommit fall, då åtminstone jag haft den känslan, att riksorganisationen ej haft tillräckliga maktmedel för att komma tillrätta med fullkomliga orimligheter. Jag erinrar särskilt om Västsvenska förbundet, som uppenbart saboterade riksföreningens avsikt att få ned smörpriset på den inländska marknaden för att öka konsumtionen här på det sättet att minutpriset på mejerismör i Göteborg hölls uppe 20 öre högre än här i Stockholm och i Borås 10 öre högre än i Stockholm. Vi ha i två repriser sökt genom lagändring få en hållhake på Västsvenska förbundet. Det har stött på motstånd, icke från mejeriernas riksförening, men från andra håll. Nu har, såvitt jag vet, mejeriernas riksförening dock med hjälp av Kooperativa förbundet lyckats komma tillrätta med saken. Alltså, detta Västsvenska mejeriförbund har uppträtt med bonuskontrakt, och det säger till sina återförsäljare: »Ta ni så och så mycket, så blir det så och så mycket vinst! Vi dela det.» — Detta har förekommit. Jag har själv sett sådana kontrakt.

Jag känner mig således icke övertygad om att mejeriernas riksförening har tillräcklig disciplin över underorganisationerna. Jag hoppas, den skall få allt starkare grepp över dem.

Nu kan jag vidare, herr von Stockenström, tyvärr icke vara säker på att herr von Stockenström under någon längre tid får behålla herr Pehrsson i Bramstorp som medarbetare åtminstone i riksföreningen. Det kan hända, att han kommer bort till skada för det hela. En tillfälligt god besättning av styrelseposterna är således ingen garanti. Det är detta jag har velat erinra om.

Jag skall nu övergå till en annan sak, där herr Gustafson missuppfattat mig. När jag talade om att denna magra ko hade blivit så fet och blivit en herrgårdsko, ville jag inte alls göra gällande, att det var vare sig regeringens avsikt eller gärning, som hade åstadkommit det, utan det var herr Gustafson, som med samma pluralis majestatis »vi» uppe i utskottet tog ledningen av det hela och förvandlade den till en herrgårdsko. Det var min mening, och jag hoppas, det skall stå så återgivet i protokollet.

Ja, jag skall be att få säga ett par ord också med anledning av vad herr von Heland sade. Jag tycker, att det är mycket ridderligt, att herr von Heland vill göra sig solidarisk med högerns motionsledes framställda krav, men hur ridderligt det än är, är det historiskt icke riktigt, ty vid riksdagens början väckte bondeförbundet en motion, där det begärde, att man skulle tillse, att icke endast jordbrukarna finge nytta av ett förhöjt prisläge utan att resultatet i någon mån även skulle komma det inom jordbruket arbetande folket till godo. Högern framlade emellertid sin utomordentligt märkliga motion, och sedan kan jag konstatera en betydande skillnad beträffande både tonen och innehållet i motionen nummer två från båda hållen. Jag kan uppriktigt sagt icke förklara, hur personer som herrar Magnusson i Tumhult, Magnusson i Skövde och Anderson i Norrköping kunna skriva under en motion som denna, på något annat sätt än att de ej hunnit läsa igenom den riktigt.

Herr von Heland framförde en misstanke om en av mina kamrater i jordbruksnämnden, nämligen att han, som är tjänsteman i Kooperativa förbundet, skulle, i samband med sin verksamhet i jordbruksnämnden, kunna skaffa sig tips beträffande t. ex. majsimporten. Denna misstanke har kategoriskt tillbakavisats av jordbruksministern, men jag skall be att få tala om, hur denna import regleras, för att visa, att något sådant icke är möjligt.

Majsimporten har hittills ransonerats på olika foderhandlare. Därvid har man följt en plan, som har sett ut på det mycket otympliga sättet, att foderhandlarna fått viss, för alla lika, procent av den import, som de tidigare haft.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

På grund av de förändrade förhållanden, som nu råda, har detta visat sig synnerligen olämpligt. Det betyder, att en foderhandlare nere i Skåne kunnat få förhållandevis mycket majs och en i västra Sverige mycket liten ranson. Köplusten beträffande majs har gått oerhört tillbaka i Skåne, men den finns kvar, på grund av hönsaveln, i västra Sverige. Det har visat sig, att handlande i västra Sverige därför fått betala 1 krona per deciton för att de fått övertaga licensen från en annan. Det råder alltså enligt min uppfattning fullkomligt vidriga förhållanden inom handeln. Kooperativa förbundet står beträffande denna rent mekaniska ordning i paritet med andra majsimportörer. Huruvida det kan göra inköp i främmande länder på ett skickligare sätt än andra handlande, kan jag icke yttra mig om, men jag tycker, att det är deras rätt, även om en tjänsteman hos förbundet sitter i jordbruksnämnden.

Nu har på jordbruksnämndens initiativ Kungl. Maj:t föreslagit, att man skulle få en annan ordning, som vore mindre irriterande för handeln, nämligen en automatisk reglering av majsimporten baserad på importavgift, en regleringsmetod, som man praktiserat i Danmark med gott resultat. Men nu säger utskottet: vill Kungl. Maj:t genomföra en sådan automatisk reglering, kan han göra det, ehuru utskottet ej tror, att det behöves. Och vidare skall man behålla ransoneringsordningen. Detta, liksom mycket annat av det, som står i utskottets utlåtande, gör på mig ett verklighetsfrämmande intryck. Jag vill särskilt understryka, att när man t. ex. säger, att man ej får sälja råg till foderändamål billigare än för 15 öre per kg, tycker jag, att detta är fullkomligt orimligt, om det finnes gammal råg, som håller på att fördärvas.

Sedan skulle jag vilja säga ännu några ord till herr von Heland i anledning av herr von Helands yttrande om norrländska förhållanden. Det är så mycket extra besvärigheter däruppe. Jag skall bara be att få lämna en uppgift, som visar, hur lätt det är att dra förhastade slutsatser här. Herr von Heland sade, att köttpriset i Gällivare är lägre än här nere. Men det är icke säkert, att detta visar, att det pris, som jordbrukarna få sälja slaktdjur till, är lägre än här i södra Sverige, ty nu är det en sådan ordning — det är bara ett grovt exempel — att handlandena där uppe t. ex. kunna fylla halva sitt köttbehov med sydsvenskt dyrt kött och andra hälften med billigt finskt, och sedan ställer sig naturligtvis köttpriset ungefär mitt emellan dessa båda pris. Men jag vågar icke påstå, att detta är tillfredsställande. Jag har emellertid hört sägas, att en väsentlig förbättring nu inträtt.

Ja, innan jag återvänder till herr Gustafson i Domö, som jag skall försöka bemöta så kortfattat som möjligt, skall jag be att få säga ett par ord till herr Hansén. Herr Hansén menade, att vi ansågo, att han hade gjort sig skyldig till majestätsbrott, när han inte ville arbeta i samförstånd med socialdemokraterna. Jag har aldrig talat om brott, men det finns saker, som somliga politiker anse vara värre än brott, och det är att icke handla klokt; och det kan icke vara klokt att göra som herr Hansén gjort. Det var detta, jag undrade om han hade riktigt klart för sig.

Jag skall ej taga upp tiden med att gå närmare in på denna mjölkreglering. Det är ett så pass krångligt kapitel, att min förmåga att klarlägga matematiska problem icke räcker till för att på rimlig tid göra det. Herr Hansén har läst utlåtandet på annat sätt än jag. När han säger, att det nu är meningen, att produktmjölkpriset skall höjas med $1\frac{1}{2}$ öre och smörpriset i relation till det, måste detta vara oriktigt, ty $1\frac{1}{2}$ öres höjning på produktmjölken betyder 37.5 öres höjning av smörpriset, och då kommer man vips över 2.50-gränsen. Men jag förlåter herr Hansén, att han inte kunnat genomtränga dessa mysterier, ty det är så besvärligt, att det är orimligt att på den korta tid, man har på sig i utskottet, kunna göra det.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

När herr Hansén gav uttryck för sitt missnöje mot mig som lektor, därför att jag framställde frågor, undrar jag, herr Hansén, om inte andra än magistrar ha rättighet att fråga folk. Magistrarna begära däremot svar på sina frågor, men herr Hansén svarade bara, att han gick med på foderprisets höjning därför att han hoppades, att man skulle få fraktbidrag. Om fraktbidraget räcker till för att täcka en foderprisförhöjning, vet jag icke, men det förefaller osannolikt. Beträffande importerat foder kan i varje fall fraktlindringen inte betyda något vidare för dem, som bo i kustsocknarna.

Herr Hansén sade vidare: »Jag vill inte vara med om en sänkning av mjölkavgifterna, ty man har nu fått det rätt bra i övre Norrland.» Övre Norrland har *icke* fått det bra. Herr Hansén visade med egna siffror, att det för sista halvåret i fjol hade kommit in 90,000 kronor netto. Men detta är mycket litet, för att vara kompensation. På 9 miljoner liter får man 90,000 kronor och detta blir endast 1 öre per liter. Vad jag med mitt exempel ville visa var, att på en sänkning av mjölkavgiften för övre Norrland med 1 öre spara försäljarna av konsumtionsmjölk där 115,000 kronor. Om de i gengäld få 1 öres förhöjning av produktmjölkpriset, förtjäna de på det endast 77,500 kronor. Då är det lätt att inse vilket som är mest lönande.

Jag hörde en jordbrukare tala om ett annat område, i mellersta Sverige. »Ja», sade han, »det är riktigt, att mejerierna skulle förtjäna så och så många tusen, om vi finge mjölkpriset sänkt med 1 öre.» Mina siffror äro säkert riktiga under den förutsättning jag angivit. Jag tycker alltså knappast, att herr Hansén i fråga om mjölkregleringen har lyckats konstatera, att han gjort sin landsända något gagn genom att konsekvent söka samförstånd med de borgerliga partierna, lika konsekvent som herr Hanséns politiska meningsfränder ha sökt samförstånd med de andra borgerliga partierna, då det gäller arbetstidslagen, motortrafikstadgan o. s. v. Jag fattade således detta samförstånd som ett led i en större politik. Har jag tagit miste, ber jag om ursäkt.

Men så var det ett par frågor, som herr Hansén inte svarade på — och det är naturligtvis hans rättighet att så göra. Jag endast konstaterar, att de inte blevo besvarade. Vad är det för kompensation övre Norrland får för att margarinpriset »något» skall höjas — med 5 å 10 öre, vad det nu kan bli, det sväva vi alla i okunnighet om. Vad får herr Hansén för kompensation för att man skall höja vetepriset för det sydsvenska jordbruket? Det skola norrlänningsarna betala. Jag kan ju bara konstatera, att det blir så, och jag ber inte om svar, ty jag förstår, att herr Hansén inte vill svara på dessa frågor.

Jag vill också säga, att när herr Hansén anklagar mig för att jag uppträtt som »magister», tar jag det med ro, ty jag vet, att herr Hansén själv hade en svår stund i utskottet, där han från annat håll beskylldes för att vara »grosshandlare». Jag har alltså ingenting emot att på detta sätt få ta en liten stöt.

Herr Gustafson i Domö har till slut sagt, att det från socialdemokratiska partiets sida framför allt skulle vara en önskan att i valrörelsen kunna appellera till konsumentintresset, som har dikterat vår reservation och vårt motstånd. Nu vill jag säga herr Gustafson, att första året, som denna reglering verkade, höjdes priserna på jordbruksprodukter med 5—7 %. Konsumenterna sade inte ett dugg, och jordbrukarna satte utomordentligt stort värde på denna prishöjning. Nästa regleringsår höjdes priserna med 13 %, alltså ungefär dubbelt så mycket som första året. Detta tycka jordbrukarna inte är något märkvärdigt, sedan aptiten kommit. Men jag kan försäkra herrarna, att nu börja konsumenterna att knorra. Vi få ju ändå komma ihåg, att detta är en *kris*-hjälp, som lämnades för att hindra jordbrukarna att gå till botten. Men en

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
krishjälp får inte förvandlas till en hävstång att skaffa sig andra förmåner än de avsedda, till något annat än en hjälp ur krisen.

Nu har man den uppfattningen, som formulerats så, att vi sitta här och sätta löner åt jordbrukare och att det var två tredjedelars majoritet av jordbrukare i utskottet, som har velat sätta dessa löner på sätt utlåntagandet visar. Ja, när man kommer in på sådana metoder, vill jag säga, att då tror jag herrarna ha att räkna med att konsumenterna knorra. I det sammanhanget vill jag framhålla, att om man är beredd att ge lantarbetarna en krishjälp, så är jag lika varm vän av en sådan anordning i form av en garanti för förbättrad levnadsstandard, som jordbruksministern förklarade sig vara. Men då veta herrarna, hur det måste gå till. Det måste ske genom en kompromiss, som säkerställer å ena sidan vissa löner enligt lantarbetarnas minimikrav, å andra sidan vissa minimipriser för jordbruket.

Jag konstaterar, att det skett en mycket snabb förändring i det politiska tänkandet under senaste tiden. När detta krav först restes i samband med sockerprisregleringen, stötte det på intensivt motstånd från högerhåll och från liberalt håll. Nu har man ju kommit ganska långt med jordbrukets prislehöjning, men herrarna begära, att vi i en tredje etapp skola gå med på en ytterligare höjning — inte bara »något» på en eller annan punkt, utan »något» över hela linjen, och vad detta »något» är — om det skulle motsvara en höjning upp till 15, 20 eller 25 % — det veta vi inte. Och denna höjning skulle vi acceptera, innan landets jordbrukare velat lämna någon som helst garanti beträffande förbättring av lantarbetarnas löneförmåner. Tvärtom, de begagna olika tillfällen att visa, att de inte vilja gå med härpå, t. ex. beträffande regeringens förslag till lantarbetstidslag. Jag skulle förmoda, att om man ville vidtaga en så enkel åtgärd som att höja reservarbetslönerna på landsbygden, skulle det vara ägnat att också höja lantarbetarnas löner, men för ett sådant krav kan jag inte tänka mig, att det står att vinna majoritet. Den kompromiss, som en gång kan komma, äro vi således inte mogna för, så länge herrarna bara vilja gå med på en prisförhöjning på jordbruksprodukter, men inte på löneförhöjning åt lantarbetarna.

Till vad jordbruksministern sade om den där speciallagstiftningen — jag vill beröra den saken, medan jag har ordet, så att jag slipper begära det igen — vill jag bara lägga den synpunkten, att det inte bara är mjölkhandlare, som ej kunna betala mjölkavgiften. Vid mjölknämndens sista sammanträde hade vi inte mindre än 53 fall, där fattiga jordbrukare inte kunnat göra det. Det hade gjorts utmätning, men de saknade utmättningsbara tillgångar. Frågan gällde, om man skulle sätta dem i konkurs eller avskrika fordran. Och jag har i jordbruksnämnden varit med om en dom, som enligt min mening icke utföll i överensstämmelse med den materiella rätten, därför att formuleringen av lagbestämmelserna hade blivit misslyckad. Jag tycker det skulle vara i hög grad ledsamt, om man inom ett utskott på en enskild motion i hast yxade till en lagbestämmelse, som skulle ålägga jordbruksnämnden att inte bara döma en person att betala så och så mycket i skatt, utan också, om han inte kan det, beröva honom möjligheten att fortsätta sin näring. Det är en påföljd, som jag tycker man skall överlämna åt vårt ordinarie domstolsväsen att utdöma. Så svår tycker jag den är. Men det är det man här vill åstadkomma i en enligt min mening alldeles överdriven organisationsiver. De fall, där bulvanskap har förekommit, äro så få och av så liten omfattning, att de icke på något sätt äventyra mjölkregleringen. Då kan jag inte förstå, att man skall rusa i väg och i en administrativ förordning sätta in straffbestämmelser, som skulle innebära, att en person skall kunna berövas möjligheten att driva sin näring.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Herr **Hansén** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag har redan svarat herr Björnsson på de två frågorna. Vad beträffar kompensationen för margarinaccisen, framhöll jag redan tidigare värdet av ökat utjämningsbidrag till Norrbottens jordbrukare. Och vad beträffar prisförhöjningen på spannmål, framhöll jag i mitt anförande, att jag satte så stort värde på övergången till stödköpsförfarande i stället för inlösning, att jag fick finna mig i saker, som jag eljest i och för sig inte sympatiserade med.

Vad sedan smörpriset beträffar, erkänner jag oförbehållsamt, att det var ett misstag från min sida att sammanblanda uttalandet om priserna på fläsk och smör med varandra. För smörets vidkommande har utskottet uttalat, att man bör eftersträva ett stabilt pris, men icke en förhöjning.

Slutligen vill jag säga herr Björnsson, att det vare mig fjärran att underskatta herr Björnssons tjänsteställning. Jag respekterar både den och herr Björnsson personligen. Men jag reagerade mot att herr Björnsson behagade anlägga magisterfasoner mot mig och alldeles särskilt mot hans påstående, att mitt ställningstagande skulle vara ett led i en allmän attack mot regeringens politik.

Herr von Heland: Herr talman! Jag får tacka jordbruksministern för att han gjort en undersökning i anledning av den anmärkning, som framställts från den fria handelsnämnden, att kooperativa förbundet åtnjuter fördelar genom att det har en representant i jordbruksnämnden. Min egen anmärkning gällde det förhållandet, att sänkningen av kraftfoderaccisen verkställdes på två reserwanters önskemål.

När sedan herr Björnsson säger, att man inte kan hjälpa, om kooperativa förbundet gör sina foderinköp fördelaktigare än andra, så undrar jag dock, om inte herr Björnsson måste hålla med om, att en person, som sitter i nämnden och hela tiden kan följa utvecklingen, därav har en viss fördel, som han kan draga nytta av i sin privata verksamhet, även om det inte är hans avsikt att göra det. Man skulle som en jämförelse vilja säga: varför kunna inte jordbrukarna få in direktörerna för sina topporganisationer som medlemmar av nämnden? Då skulle dessa organisationer intaga samma ställning som kooperativa förbundet nu gör.

Beträffande importlicenserna nämnde jordbruksministern, att det åtminstone i april och maj icke hade förekommit någon import till Stockholm. Ja, jag försökte i mitt kanske alltför långa anförande nyss klarlägga, att man måste betrakta landet som en enhet, och om det införes varor till Norrland, äro över-skottsområdena i södra och mellersta Sverige beroende därav. Det spelar alltså ingen roll, om importen går till Norrland eller till Stockholm. Jag vill endast anföra några siffror. Utöver kontingenterna har under veckan 10—17 maj lämnats importlicens på 60 kg fläsk, 1,675 kg saltat fårkött, 3,000 kg färskt fårkött och 6,770 kg konserver. Under veckan 3—9 maj lämnades importlicens på 17,000 kg fårkött, 31,000 kg hästkött och 11,800 kg konserver, och veckan 26 april—2 maj 1936, som åstadkom prisfallet, lämnades importlicens på 51,150 kg fårkött, 14,050 kg konserver, 41,200 kg hästkött, 50,900 kg fläsk och 64,300 kg nötkött.

Det är detta jag finner märkvärdigt. När både jordbruksnämnden och jordbruksministern äro på det klara med att vi komma att få ökad produktion, borde man väl inte fortsätta med denna licensgivning utan i stället stoppa den, i synnerhet när priset fallit under den medelprisnivå, som föregående års riksdag fann skälig.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Herr Björnsson yttrade, att man skulle kunna begagna sig av smörprisfonden i stället för mjölkavgifter. Ja, hur går det med smörprisfonden i så fall? Den uppgår till 3,900,000 kronor, och övriga inestående medel belöpa sig till 4,100,000 kronor. Det blir en summa på cirka 8 miljoner kronor. Det är riktigt, att om man fördelar detta belopp på produktmjölken under ett år, motsvarar det en höjning av priset med 0.4 öre. Men då är det att märka, att under tiden förbrukas denna fond. Den räcker inte mer än ett år, och vi måste väl i alla fall något så när ordna regleringen så, att fonden kan komma till användning i en framtid, eftersom jordbruksministern själv erkänner, att vi gå mot en tid, då man skall kunna slopa regleringen för jordbruksnäringen.

Sedan yttrade herr Björnsson, att lägre detaljpriser uppe i Norrland icke innebure, att jordbrukarna i Norrland få sämre priser för sina varor. Nej, det är möjligt, att det förhåller sig så. Det är där jag skulle vilja göra min enda anmärkning mot utskottet, att utskottet icke beaktat de rådande förhållandena. Det är nämligen så, att de, som få importlicens, erhålla den för en viss kvot av sin försäljning. Men de förtjäna på importen genom att det är så stor pris-skillnad mellan den finska och den svenska varan. Jag kan nämna, att i januari, då slakteriförbundet fick sådan importlicens, var skillnaden 10 à 15 öre per kg. I dylika fall kan importören naturligtvis antingen stoppa vinsten i egen ficka eller också göra som kooperativa förbundet, låta bli att taga ut förtjänsten och i stället pressa priset i Norrland. Under tiden ha jordbrukarna det inte lätt. Jag tycker inte det är trevligt, att en importlicens skall kunna utnyttjas på det viset.

Jag har ingen anledning att svara för herr Hansén, men jag fann dock herr Björnssons resonemang litet egendomligt, när det gällde 1-öressänkningen uppe i Norrland. Herr Björnsson sade, att detta var en svår fråga, och det är det. Men jag tror, att herr Björnsson nog tar fel, när han säger, att en sänkning av mjölkavgiften med 1 öre motsvarar 192,000 kronor för mejerierna däruppe. Det är just vad det inte gör. Vi ha där två mejeriföretag, dels Norrbottens producentförening och dels Antnäs mejeri, som stå utanför riksföreningen. Det förstnämnda företaget skall visserligen inleverera 1 öre i mjölkavgift, men det är bara en bokföringshistoria, ty mejeriet får omedelbart tillbaka pengarna. Denna ettöring stannar alltså kvar i mejeriföretaget. Jordbrukarna få lika mycket betalt, tack vare denna ettöring, som de faktiskt få behålla. Jag kan inte förstå, att herr Björnsson har rätt i sin anmärkning på den punkten. Någon förlust blir det absolut icke för jordbrukarna i Norrland genom att mjölkavgiften bibehålles vid nuvarande nivå. Men i stället få Norrbottens jordbrukare den fördelen, att de få ett par tiotusen kronor i månaden av de medel, som genom riksföreningen stå till förfogande för mjölkregleringen. Man har ju även en del övriga fonder, av vilka bidrag delas ut. Jag har icke de senaste siffrorna tillgängliga, men i februari förtjänade just det norra distriktet på denna mjölkreglering c:a 40,000 kronor och i mars 25,000 à 30,000 kronor. Jag kan ännu mindre förstå herr Björnssons resonemang, när jag vet dessa siffror, som ju i stället tala för att anordningen är till fördel för jordbrukarna i Norrbotten.

Sedan kom herr Björnsson ånyo in på de där märkvärdiga motionerna och sade, att det dock var högern, som kom med sin märkliga motion i början av riksdagen. Ja, jag får säga herr Björnsson, att jag tycker inte att man skall räkna med den motionen, som kom från högerhåll i början av riksdagen, utan jag räknar med att de *verkliga* motionerna i jordbruksfrågan inte väcktes, förrän jordbrukspropositionen hade kommit. Och jag vill säga, att om vi skulle konkurrerat med den första högermotionen, skulle bondeförbundets motion inte sett ut som den gjorde. Jag vill också konstatera, att av de verkliga jord-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
bruksmotionerna vår motion kom först, och sedan, dagen efter, kom högermotionen, som var ungefär likadan som bondeförbundets. Det hör ju strängt taget inte hit, men jag vill konstatera faktum, eftersom herr Björnsson tagit upp saken.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Gustafson, Fritiof**: Jag skall försöka fatta mig mycket kort, herr talman, men jag skulle vilja säga ett par ord om en fråga, som framdragits här ett par gånger både av herr statsrådet och herr Björnsson och som jag icke velat lägga mig i förut, nämligen frågan om överflyttande till producenter av skyldigheten att betala mjölkavgift, därest mjölkhandlare i visst fall skulle underlåta detta. Jag vill i anledning av herr Björnssons yttrande emellertid säga, att denna skyldighet för producenterna att erlagga mjölkavgift i stället för mjölkhandlaren, därest denne icke gör det, inträder först när producenten av jordbruksnämnden underrättas om att han hädanefter är skyldig att göra det. Om han fortsätter leveranserna och mjölkhandlaren icke betalar, har jordbruksnämnden möjlighet att avkorta i detta fall såväl som alla andra, som det här gäller. Jag anser därför att det icke är förenat med någon fara att gå med på det förslag, som utskottet i föreliggande sak diskuterat.

När herr Björnsson anklagar svenska mejeriernas riksförening för att icke ha utnyttjat möjligheten att genom smörprisfonden sänka smörpriset, vill jag säga honom, att jag fått det intrycket, att det är jordbruksnämnden, som icke velat ha lägre smörpris. Åtminstone kommer det fram i jordbruksnämndens förslag till ny reglering för innevarande regleringsår att nämnden vill ha högre smörpris.

Herr Björnsson tyckes läsa högerns motioner som en viss potentat läser bibeln. Och det må han ju göra — den saken kunna vi tala om en annan gång, ty det skola vi inte uppta tid med nu. Men när han här gör gällande, att högern i sin motion sagt, att riksföreningen skall fritt få bestämma, vilket smörpris vi skola ha, tyckes han ha förbisett, att yttrandet gäller, att producentföreningen inom en viss angiven ram, för att få fram de växlingar, som äro önskvärda beträffande smörpriset, själv skall söka åstadkomma den följsamhet, som man vill ha. Vidare ligger det i Kungl. Maj:ts hand att kontrollera.

I anledning av herr Björnssons anmärkning mot att jag begagnat ordet »vi», vill jag säga honom, att därmed menade jag, att vi jordbrukare, som inom riksföreningen skola söka fullfölja intentionerna att hålla vissa priser, skola söka göra vårt bästa. Någon lust att tillägna mig beteckningen »vi» i annan mening har jag icke haft, om det kan glädja herr Björnsson att veta. Han menade tydligen, att jag skulle ha någon större del i utskottsutlåtandet än vad enbart mitt undertecknande skulle innebära. Jag måste dessvärre bekänna, att jag inte kan tillskriva mig äran av att utskottet föreslagit förbättringar för jordbruket och i prissyftning gått längre än Kungl. Maj:t. Jag har allenast att som enskild ledamot av utskottet taga äran och ansvaret för utlåtandet.

När herr Björnsson tillåter sig anklaga utskottet för att det icke gått med på att lämna fullmakt åt Kungl. Maj:t att bestämma den rörliga majsavgiften, ber jag honom läsa utskottsutlåtandet en gång till. Av utlåtandet framgår bestämt, att Kungl. Maj:t har full frihet att, om Kungl. Maj:t så finner lämpligt, införa rörliga majsavgifter, men med de mera restriktiva åtgärder, som utskottet förordar, vill utskottet icke bestämt säga, att Kungl. Maj:t under alla förhållanden *skall* göra det. Detta är orsaken till den ordalydelse utskottsutlåtandet fått.

Herr Björnsson söker på gammalt känt manér att söndra de olika grupper,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
som stå för utskottsutlåtandet. Herr Björnsson söker skilja de olika grupper av högern, bondeförbundet och folkpartiet, som enigt stå för utskottsutlåtandet, och för att vara riktigt säker, söker han pressa fram norrlandsintresset såsom en ytterligare faktor, som skulle vara till hjälp för ändamålet. Beträffande detta intresse ber jag få säga, att norrlandsproblemet är ett kinkigt problem — detta att ge rättmätig del av regleringens fördelar åt Norrland. Men utskottet har visat god vilja, och jag skulle tro, att norrlänningarna vid närmare eftertanke ingalunda skola finna anledning att beklaga sig vare sig för att de förut ha deltagit i beslutet om stöd åt jordbruket eller om de deltaga i det beslut, som utskottet här föreslagit riksdagen att fatta.

Och så till slut var det ordet »något», som alldeles särskilt stötte herr Björnsson. Ja, vi ha haft små anspråk från utskottets sida, när det gällt att framhäva vår mening att söka få det bättre i en del avseenden. Detta är anledningen till uttrycket »något». Tillåt mig också, herr Björnsson, att begagna ordet, när det gäller att till herr Björnsson göra en framställning att visa »någon» god vilja att söka förstå och förlika sig med utskottsutlåtandet.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att i någon mån tillrättalägga herr von Helands yttrande. Först och främst skulle jag vilja fästa uppmärksamheten vid att det icke är rimligt, att man skulle vägra licens för import av fårkött, då det icke finnes tillräcklig produktion av denna vara i landet. Jag tror, att det skulle leda till ganska otrevliga konsekvenser, om vi helt enkelt beslöte att förvägra konsumenterna att få en av dem efterfrågad vara. Jag tror, att icke ens herr von Heland, om han komme i den ställningen, skulle våga sig på ett sådant experiment.

Vad sedan angår Norrbotten, har ju detta underskottsområde av ålder fått täcka en del av sitt köttbehov genom import från Finland. Jag tror man också där måste säga, att det har sina risker att utan vidare avbryta dessa förbindelser. Jag tror helt enkelt, att det icke går att tillgodose dessa konsument utan den importen.

Det system, som nu användes från jordbruksnämndens sida, må ha sina brister, men det innebär dock ett framsteg och är till jordbrukarnas fördel i Norrbotten. Vi skola komma ihåg, att varje norrbottnisk handlare, som vill importera finskt kött, åläggas att köpa en viss kvantitet svenskt kött. Det kan han köpa av den lokala produktionen eller söderifrån. Han får söderut betala där gällande pris. Det blir tillägg för frakten, och följaktligen har han intresse av att köpa i trakten producerat kött till ett pris, som ligger högre än priset i de södra delarna av landet. På så sätt kan man faktiskt ge de norrbottniska köttproducenterna priser, som äro mera tillfredsställande.

Att sedan försäljarna ha möjlighet att använda prisskillnaden mellan finskt och svenskt kött antingen till att sänka priset eller till att själva taga vinsten — det må vara sant. Men det kan väl icke vara till jordbrukarnas skada, om det finnes distributörer, som använda den möjligheten, icke för att skaffa sig själva vinst, utan för att sälja billigt. Det ökar väl omsättningen, och detta ha väl också jordbrukarna nytta av, som därigenom få sälja mer. Jag tror nog, att herr von Heland får försöka finna några uppslag, som bättre tillgodose de norrbottniska jordbruksintressena, innan han kommer och kritiserar det system, som för närvarande tillämpas och som är det bästa, vi hittills kunnat hitta på.

Eftersom jag ändå har ordet, skulle jag vilja tillägga några ord om punkt B i utskottets förslag. Herr Fritiof Gustafson tycktes försöka göra det förslaget till något så oskyldigt som möjligt, men var och en måste väl ändå inse, att om man skapar rätt för jordbruksnämnden att överflytta skattskyldigheten

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
från distributören till jordbrukaren, kommer det att bli en lockelse för ekonomiskt svaga distributörer att söka undgå skattskyldighet och få den överflyttad på jordbrukarna.

Vidare vill jag understryka, att det icke finns någon annan avgift, som vi här i landet tillåta en underordnad myndighet att besluta överflyttning av. Då måste det väl ändå finnas starka skäl för att göra ett sådant avsteg från gällande rättsordning som att man helt och hållet överläter åt en underordnad myndighet att bestämma, på vem skattskyldigheten skall läggas.

Herr von Stockenström: Herr talman! Principen för mjölkavgifternas uttagande är väl ändå den, att det är mjölkproducenten, som i sista hand är skattskyldig för den mjölk som säljes. Av bekvämlighetsskäl har man emellertid lagt tillämpningen så, att man låter mejerier och mjölkhandlare betala avgiften. Om det nu inträffar en del fall, då en uppsamlare inte betalar ordentligt, undrar jag, om det ändå inte är ganska klokt, att man har denna lilla bestämmelse, att i ett sådant fall kan uttagandet av mjölkavgiften även ske direkt hos producenten. Det är mycket möjligt, att en sådan bestämmelse aldrig kommer i tillämpning, men jag tror, att bara genom att den bestämmelsen finns kommer det att bli bättre reda och ordning på detta område.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr statsrådet Sköld: Det skulle väl vara onödigt att bemöta detta.

Herr von Stockenström vet ju lika väl som jag, att enligt författningen är principiellt i vissa fall distributören och i vissa fall jordbrukaren skattskyldig. Den, som enligt förordningen skall betala skatten, är principiellt skattskyldig; det kan man inte komma ifrån.

Jag antar, att herr von Stockenström inte heller kan motbevisa, att detta förslag genomfört kommer att bli en lockelse för svaga distributörer att överflytta skattskyldigheten på jordbrukarna, och det kan medföra en oerhört ökad apparat hos riksföreningen för att indriva dessa medel.

Herr von Heland: Herr talman! Jordbruksministern undrade, om man verkligen kunde tänka sig att vägra licens för fårkött, när det inte finns fårkött att uppbringa inom landet. Men vi äro väl ense om att det beror på priset, om folk vill ha fårkött eller inte. Fårproducenterna klaga över att fårkött är den bland de animaliska produkterna, som fått det minsta prisstödet. Är det så, att man inte kan få fårkött annat än till relativt högt pris, köper folk annat slags kött.

Sedan undrade jordbruksministern, om jag kunde ange någon annan utväg för att förbättra förhållandena i Norrland. Man skulle väl kunna tänka sig, såsom slakteriförbundet begärt, att slakteriförbundet skulle kunna få något slags importmonopol under uppsikt av statens jordbruksnämnd och att pris-skillnaden inte stoppades i slakteriförbundets ficka utan gick till slaktdjursfonden. Man skulle också kunna tänka sig en sådan bestämmelse, att mellanpriset, d. v. s. prisskillnaden vid import, gick direkt, även om handeln vore något så när fri, till slaktdjursfonden.

Jag hyser dock en förhoppning att man skall kunna få en förbättring under kommande år, ty jag hoppas, att slakteriförbundet skall kunna ordna marknaden uppe i Norrland under det kommande året.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Punkterna B—D.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang.
ändringar i
lagen om
fastighetsbild-
ning i stad
m. m.*

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad m. m. jämte i ärendet väckta motioner.

Genom en den 6 mars 1936 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 139, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad;

2) lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet;

3) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 18 juni 1926 (nr 336) om sammanläggning av fastigheter å landet.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 365 av herr *Nylander* m. fl. och II: 705 av herr *Andersson* i Falkenberg m. fl.,

dels ock motionen II: 726 av herr *Johanson* i Huskvarna m. fl.

I motionerna hade hemställts, att de i propositionen framlagda lagförslagen måtte av riksdagen avslås.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 365 samt II: 705 och 726, bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 139.

Reservation hade anmälts av herrar *Velander*, *Norling*, *Ekströmer* och *Verner Andersson*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Velander**: Herr talman! Till första lagutskottets här föreliggande utlåtande ha fyra ledamöter av kammaren fogat en blank reservation. Reservanterna ha inom utskottet i anslutning till väckta motioner yrkat avslag på den kungliga propositionen. Ärendet har emellertid under förliden vecka vid behandlingen i kamrarna av jordbruksutskottets utlåtande nr 81 om anslag till och omorganisation av lantmäteristyrelsen fått så att säga sitt materiella avgörande. För min del skall jag sålunda icke här söka uppriva någon diskussion. Jag beklagar den lösning, som frågan om överinseendet över städernas mättnings- och fastighetsbildningsväsen givits. Första lagutskottet har ock, i motsats till jordbruksutskottet, uttalat, att det synes utskottet nödvändigt, att kunskap och erfarenhet angående stadsplaneväsendet bli representerade inom den byrå i lantmäteristyrelsen, åt vilken tillsynen över mättningsväsendet blir anförtrodd. Jag skall inskränka mig till att understryka lagutskottets sålunda gjorda uttalande och uttrycka den förhoppningen, att det måtte vinnas avsett beaktande.

Jag har, herr talman, icke något yrkande att framställa.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Då tiden nu var långt framskriden, hemställde herr andre vice talmannen, huruvida kammaren ville besluta att till ett annat sammanträde uppskjuta behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan.

Härtill svarades ja.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts att andra lagutskottets utlåtanden nr 54, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående yrkesmässig trafik med automobil, dels ock i ämnet väckta motioner, samt nr 55, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning och vägtrafikstadga, dels ock motioner i ämnet m. m., skulle uppföras å föredragningslistan för kammarens sammanträde måndagen den 15 i denna månad.

Anmälades och bordlades första lagutskottets memorial nr 52, angående arvode åt dem, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 242 angående ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande m. m. jämte andra ärenden.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.10 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 12 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 318, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus jämte i ämnet väckta motioner.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 156—159, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 5 och 6 samt bevillningsutskottets betänkanden nr 44 och 45.

Vid föredragning av första lagutskottets memorial nr 52, angående arvode åt dem, som inom första lagutskottet biträtt vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 242 angående ändrade bestämmelser för biskoparnas avlönande m. m. jämte andra ärenden, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle främst bland två gånger bordlagda ärenden uppföras sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6, 7, 8, 13, 29, 40 och 42 §§ lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering, dels ock motioner, väckta i anledning av nämnda proposition, samt nr 6, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om folkpensionering, vidare statsutskottets utlåtanden nr 141, 147—149 och 151—159 samt därefter övriga ärenden i vanlig ordning.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.06 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
